T.C.

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DOĞU AKDENİZ'İN STRATEJİK ÖNEMİ VE ENERJİ GÜVENLİĞİ

GÜLTEN HALİLOĞLU

DANIŞMAN

YRD. DOÇ. DR. İBRAHİM KAMİL

EDİRNE 2017

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
Uluslararası İlişkiler ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Gülten Halilzoğlu tarafından hazırlanan "Doğu Akdeniz'in Stratejik Önemi ve Enerji Güvenliği" konulu YÜKSEK LİSANS Tezinin Sınavı, Trakya Üniversitesi Lisansüstü Öğretim - Öğretim Yönetmeliği'nin Madde 9 - 10 uyarınca 16./05./2017/ Salı günü, saat 10.00'da yapılmış olup, yüksek lisans tezinin (*) Kabul Edilmesine OY BİRLİĞİ / ~~OY ÇOKLUĞU~~ ile karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ	KANAAT	İMZA
Yrd.Doç.Dr. İbrahim Kamil	Kabul Edilmesine	
Yrd.Doç.Dr. Murat Yorucuma2	Kabul Edilmesine	
Y.Doç.Dr. Nesrin KENAR	Kabul Edilmesine	

(*) Jüri üyelerinin, tezle ilgili kanaat açıklaması kısmında "Kabul Edilmesine / Red Edilmesine / Düzeltilmesine" seçeneklerinden birini tercih etmeleri gerekmektedir.

T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞİ VE YAYIMLAMA İZİN FORMU

Referans No	10147475
Yazar Adı / Soyadı	GÜLTEN HALİLOĞLU
Uyruğu / T.C.Kimlik No	TÜRKİYE / 51955672774
Telefon	5394926517
E-Posta	g.haliloglu@hotmail.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	Doğu Akdeniz'in Stratejik Önemi ve Enerji Güvenliği
Tezin Tercümesi	The Strategic Importance of The Eastern Mediterranean and Energy Security
Konu	Uluslararası İlişkiler = International Relations
Üniversite	Trakya Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı
Bilim Dalı	Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2017
Sayfa	123
Tez Danışmanları	YRD. DOÇ. DR. İBRAHİM KAMİL 11683277252
Dizin Terimleri	
Önerilen Dizin Terimleri	
Kısıtlama	24 ay süre ile kısıtlı

Tezimin,Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanında arşivlenmesine izin veriyorum. Ancak internet üzerinden tam metin açık erişime sunulmasının 15.05.2019 tarihine kadar ertelenmesini talep ediyorum. Bu tarihten sonra tezimin, bilimsel araştırma hizmetine sunulması amacı ile Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi tarafından internet üzerinden tam metin erişime açılmasına izin veriyorum.
NOT: Erteleme süresi formun imzalandığı tarihten itibaren en fazla 3 (üç) yıldır.

15.05.2017

İmza:.....

Tezin adı: Doğu Akdeniz'in Stratejik Önemi ve Enerji Güvenliği

Yazar: Gülten HALİLOĞLU

ÖZET

21.Yüzyıl istikrarsızlıklar, sorunlar, tehdit algılarını beraberinde getiren bir yüzyıl olmuştur. Güvenin olmadığı bir uluslararası ortamda ilişkiler oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu güvensizlik ortamının tam ortasında bulunan Doğu Akdeniz ülkeleri için dengeler yeni enerji kaynaklarının keşfedilmesiyle birlikte değişmeye başlamıştır. Doğu Akdeniz'e kıyısı bulunan ülkeler jeopolitik konumlarının önemini fark etmişlerdir. Ülkeler ikili anlaşmalar yoluyla kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgelerini sınırlandırmak için anlaşmalar yapmıştır. Özellikle Yunanistan'ın ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin yaptığı anlaşmalar, Türkiye'nin ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin tepkisine neden olmuştur. Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi yaptığı anlaşmalarla Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de ve Ege'de denizel alanlarını kısıtlamaktadır. Bu nedenle Türkiye Doğu Akdeniz'de daha etkin rol oynayabilmek ve yapılan anlaşmalara tepkisini gösterebilmek için Akdeniz'de hidrokarbon araştırmalarına başlamış ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile işbirliği içine girmiştir. Ayrıca, Türkiye kendine oluşturduğu enerji merkezi olma misyonuyla bölgedeki gelişmeleri yakından takip etmeye başlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Güvenlik, Strateji, Jeopolitik, Jeostrateji, Kıta Sahanlığı, Münhasır Ekonomik Bölge, Hidrokarbon.

Name of Thesis: The Strategic Importance of The Eastern Mediterranean and Energy Security

Author: Gülten Haliloğlu

ABSTRACT

The 21.st century has been that brought with it the instabilities, problems and perceptions of threat. Reletaions have been created in an international environment where there is no trust. The balance for East Mediterreannean Countries whom is in the middle of that insecure environment had begun to change after the discovery of the new energy sources. Countries with coasts to the Eastern Mediterreannean have recognized the importance of their geopolitical location. Countries have made bilateral limitation agreements such as delimit continental sheld and exclusive economic zone. The agreements, which are made of Greece and Greek Cypriot Administration of Southern Cyprus, Turkey and Turkish Repuclic of Northern Cypriot caused reaction. Greek and Greek Cypriot agreements restrict Turkey's marine areas in the Mediterranean and Aegean. For this reason, Turkey to be able to play a more active role and in order to show reaction of the agreements initiated hydrocarbon exploring in the Mediterranean and has entered into a colloboration with Turkish Republic of Northern Cypriot. Turkey is closely following developments in the region with its mission of becoming an energy center that it has created for itself.

Key Words: Security, Strategy, Geopolitics, Geostrategy, Continential Shelf, Exclusive Economic Zone, Hydrocarbon.

ÖNSÖZ

Çalışmanın birinci bölümünde güvenlik, strateji, jeostrateji ve jeopolitik kavramları incelenmiştir. Kara, deniz ve hava hâkimiyet teorileri olan jeopolitik teorilere değinilmiştir. Doğu Akdeniz'in tarihsel ve jeopolitik altyapısı çalışılmış ve Doğu Akdeniz'in sahip olduğu enerji kaynağı ve ekonomik durumu hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca enerji güvenliğine ilişkin kaygılar dile getirilmiş, enerji güvenliğinin önemine dikkat çekilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde, Kıbrıs Sorununun tarihi gelişimine değinilmiştir. Türkiye ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti arasındaki ilişkilerle ilgili bilgi verilmiş ve bu şekilde Kıbrıs adasının güneyinde var olan enerjide hangi sebeplerle Türkiye'nin söz söyleme hakkının bulunduğunun anlaşılması sağlanmıştır. Ayrıca deniz hukukunun gelişimiyle ilgili tarihsel bilgi verilmiş ve Kara Suları, Kıta sahanlığı, Münhasır Ekonomik Bölge gibi kavramlarla ilgili açıklamalarda bulunulmuştur. Bu kavramlarla ilgili olarak Doğu Akdeniz'e kıyısı olan ülkelerin yaptığı ruhsatlandırma çalışmalarına değinilmiştir. Türkiye'nin bu ülkelerle aralarındaki ilişkilere ve ruhsatlandırma çalışmalarına ilişkin Türkiye'nin tavrı ortaya konulmuştur.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise Türkiye'nin enerji durumu ile ilgili açıklamalar yapılmış, Türkiye'nin enerji politikaları ve hidrokarbon araştırmaları, enerji ile yer aldığı faaliyetler hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca AB ve NATO'nun enerjiyle ilgili adımları, Arap Baharı sonrası yaşanan gelişmelerin Doğu Akdeniz jeopolitiğine etkileri incelenmiştir. Çalışmam süresince yardımlarını esirgemeyen, hoşgörü ve anlayışından dolayı tez danışmanım Yrd.Doç.Dr.İbrahim Kamil'e, manevi destekleri büyük olan annem ve babama, çalışmamla ilgili kaynaklara ulaşabilmemde yardımcı olan Gizem Yıldırım'a, desteğini esirgemeyen Zehra Sezer'e sonsuz saygı ve şükranlarımı sunuyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖZET……i

ABSTRACT……ii

ÖNSÖZ……..….iii

İÇİNDEKİLER……...…iv

KISALTMALAR…….viii

HARİTA ve GRAFİKLER……x

GİRİŞ……...1

I.BÖLÜM

I.ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE KAVRAMLAR VE DOĞU AKDENİZ'İN TARİHSEL ve JEOPOLİTİK ALTYAPISI

I.KAVRAMLAR……..…….

1.1.Güvenlik Kavramı……...……4

1.2.Strateji Kavramı……..……8

1.3.Jeotrateji Kavramı…….…11

1.4.Jeopolitik Kavram…….…13

1.4.1.Jeopolitik Teoriler……..……16

2.DOĞU AKDENİZ'İN TARİHSEL-JEOPOLİTİK ALTYAPISI

1.2.1.Doğu Akdeniz'in Coğrafi Konumu ve Önemi……...20

1.2.2.Doğu Akdeniz'in Tarihsel Önemi……..21

1.2.3.Doğu Akdeniz'de Keşfedilen Enerji Kaynakları ve Ekonomik Değeri……..23

1.2.4.Doğu Akdeniz Siyasi ve Ekonomik Açıdan Neden Önemlidir?……..…26

1.2.5.Enerji Güvenliğine Yönelik Kaygılar…….....29

II.BÖLÜM

2.KIBRIS SORUNUNUN TARİHİ GEÇMİŞİ ve KKTC'NİN TÜRKİYE İLE İLİŞKİLERİ

2.1.Kıbrıs Sorunun Kısa Tarihçesi ve Önemi…….32

2.1.1.Türkiye- KKTC İlişkileri……...37

2.2.DOĞU AKDENİZ'E KIYISI OLAN DEVLETLERİN ULUSLARARASI HKUK AÇISINDAN DURUMLARI, HÂKİMİYET ALANLARI VE FAALİYETLERİ

2.2.1.DOĞU AKDENİZ'E KIYIDAŞ ÜLKELERİN ULUSLARARASI HUKUK AÇIŞINDAN DURUMLARI

2.2.2.Hukuki Boyut…….……40

2.2.3.Deniz Hukukunun Gelişimi ……..…40

2.2.4.Devletin Egemenliği Altındaki Deniz Alanları……..44

a.İçsular……..…….44

b.Karasuları…….……45

c.Takıma Ada Suları ……..47

d.Boğazlar. ……48

2.2.5.Devletin Belirli Egemen Haklara Sahip Olduğu Deniz Alanları……..…48

a.a.Bitişik Bölge……..…49

a.b.Balıkçılık Bölgesi……..50

a.c.Kıta Sahanlığı……50

a.d.Münhasır Ekonomik Bölge ……..52

2.2.6.Doğu Akdeniz'de Yetki Alanları Uyuşmazlığı……..55

2.2.7..Hukuki boyut…….....55

2.3.DOĞU AKDENİZ BÖLGESİ'NE KIYISI OLAN DEVLETLER VE HAKİMİYET ALANLARI

2.3.1.Türkiye……...55

2.3.2.Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti……61

2.3.3.Güney Kıbrıs Rum Yönetimi…….63

2.3.4.Yunanistan……68

2.3.5.İsrail……...71

2.3.6.Gazze……..77

2.3.7.Mısır……...78

2.3.8.Lübnan……...80

2.3.9.Suriye…….83

III.BÖLÜM

DOĞU AKDENİZ'DEKİ GELİŞMELER

3.TÜRKİYE'NİN ENERJİ POLİTİKALARI

3.1.Türkiye'nin Enerji Görünümü……..89

3.1.2Türkiye'nin Enerji Politikası……...91

3.1.3.Türkiye'nin Enerji ile ilgili Yer Aldığı Projeler……94

3.1.4.Türkiye'nin Hidrokarbon Araştırmaları…….99

3.2.DOĞU AKDENİZ'DE STRATEJİK AÇILIMLAR ve BÖLGEDE YAŞANAN DEĞİŞİMLER

3.2.1.AB'nin Doğu Akdeniz Politikası……...99

3.2.3.NATO'nun Doğu Akdeniz Politikası……...101

3.2.3. Arap Baharı Sonrası Bölgede Yaşanan Değişimlerin Akdeniz'in Güvenliğine Etkileri……...103

SONUÇ……106

KAYNAKÇA……...108

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı Geçen Eser
a.g.m.	Adı Geçen Makale
AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AÇG	Azeri-Çırak-Güreşli
AFAD	Afet ve Acil Durum Yönetimi
AKÇT	Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
BM	Birleşmiş Milletler (United Nations)
BMDHS	Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi
BTC	Bakü-Tiflis-Ceyhan
BTE	Bakü-Tiflis-Erzurum
Çev.	Çeviren
Der.	Derleyen
GAP	Güney Doğu Anadolu Projesi
GKRY	Güney Kıbrıs Rum Cumhuriyeti
IŞİD	Irak ve Şam İslam Devleti Örgütü
ITGI	Türkiye-Yunanistan-İtalya Doğalgaz Boru Hattı (Interconnector Turkey-Greece-Italy)
KKTC	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
KWS	Kilowatt Saat
LNG	Sıvılaştırılmış Doğal Gaz (Liqufied Natural Gas)
m^3	Metreküp
MC	Milletler Cemiyeti
MEB- EEZ	Münhasır Ekonomik Bölge (Exclusive Economic Zone- EEZ)
NABUCCO	Türkiye-Bulgaristan-Romanya-Macaristan-Avusturya Doğalgaz Boru Hattı
NATO	Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü

	(North Atlantic Treaty Organisation)
OAPEC	Arap Petrol İhraç Edenler Örgütü
	(Organisation of Arab Petroleum Exporting Countries)
OPEC	Petrol İhraç Edenler Örgütü
	(Organisation of petroleum Exporting Countries)
s.	sayfa
SRSA	İpek Yolu Strateji Kanunu
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
SUMED	Suez-Mediterranean
TANAP	Anadolu Geçişli Doğalgaz Boru Hattı
	(Trans Anatolian Natural Gas Pipeline)
TAP	Adriyatik Geçişli Doğalgaz Boru Hattı
	(Trans Adriyatik Pipeline)
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
Tcf	Trilyon Cucic Feet- Trilyon Küp Ayak
TPAO	Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı
TSK	Türk Silahlı Kuvvetleri
TÜDAV	Türk Deniz Araştırmaları Vakfı
UAD	Uluslararası Adalet Divanı
USGS	ABD Jeolojik Araştırmalar Merkezi
Yy.	Yüzyıl

HARİTA ve GRAFİKLER

Harita1:Doğu Akdeniz'deki Basenler (Havzalar)……...24

Harita.2:Doğu Akdeniz'de Keşfedilen Enerji Kaynaklarının Bulunduğu Sahalar….26

Harita.3:KKTC'ye Su Temin Projesi……..…39

Harita.4:1982 BMDHS'ne göre Deniz Alanları…….....53

Harita.5: Sertaç Hami Başeren'in Türkiye'nin MEB'i ve GKRY'nin 1,4,5,6,7 numaralı parseller ve Türkiye'nin haklarını yok saydığını gösteren Harita……..…….....57

Harita.6:Kıbrıslı Türklerin Akdeniz'de Hak İddia Ettiği Parseller……..…61

Harita.7:GKRY tarafından 2004 yılında ilan edilen MEB Haritası…….…...……64

Harita.8: Türkiye'nin 145.000m^{2}'lik MEB alanı ve Yunanistan'ın Türkiye için iddia ettiği 41.000km^{2}'lik MEB Alanı……...……..69

Harita.9: 32˚16′18″D Boylamı Batısı ve 33˚40′K Enlemi Kuzeyinde Kalan Deniz Alanını Gösterir Harita……...…70

Harita.10: İsrail Açıklarında Keşfedilen Hidrokarbon Yatakları……71

Harita.11: İtalyan ENİ Şirketinin Mısır Açıklarında Keşfettiği Hidrokarbon Sahası.79

Harita.12: Lübnan ve İsrail'in Akdeniz'de çakışan MEB Alanları...……..…82

Harita 13:Lübnan Nokta 23'ü Benimsediği MEB Alanı……82

Harita. 14:Suriye'nin İlan Ettiği Petrol Arama Sahaları……83

Grafik.1:Türkiye'nin Yıllara Göre Enerji Türkiye'deki Elektrik Üretiminin Kaynaklara Göre Dağılım Talebi ve Artış Oranı…….…….....90

Grafik.2: Türkiye'deki Elektrik üretiminin Kaynaklara Göre Dağılımı…….....90

GİRİŞ

Günümüz dünyasında hızla artan nüfus ve buna paralel olarak her geçen gün değişen ve gelişen teknoloji enerji talebini ve bununla birlikte enerjiye olan bağımlılığı arttırmıştır. Bu nedenle son yıllarda güvenliğin tanımı da değişmiş, genişlemiş, enerji güvenliği konsepti oluşmuştur. Enerji güvenliğinin sağlanabilmesi için stratejiler üretilmeye başlanmış ve bu yeni güvenlik için oluşturulan stratejiler hayatın akışının sağlanması için ön koşul durumuna gelmiştir.

Mevcut düzen sürdürülmeye çalışılmakla birlikte, günümüzde yaşanan istikrarsızlıklar, savaş ortamları, terör örgütlerinin ortaya çıkması, bir tedirginliğe yol açmıştır. Tehdit algısı, güvenlik arayışlarını beraberinde getirmiştir. İnsanlık var olan ve gelecekte daha da artacağı öngörülen enerji talebini karşılamaya, hayatı devam ettirmeye çalışırken, bu akışın bozulmaması için de barışın, hukukun, demokrasi ve güvenliğin sağlanması için çalışmalara hız vermiştir.

Akdeniz Dünyası'nda özellikle Doğu Akdeniz'de yer yer istikrarsızlıklar ve aynı anda da istikrar görülmektedir. Bölgede gelişmekte olan ve bölgenin başat konumunda olmak için çabalayan ülkeler olmakla birlikte, gelişmeye ve istikrara kavuşmayı bekleyen ülkeler bir aradadır. Akdeniz tezatlarla birlikte var olmaya devam etmektedir.

Günümüz dünyası da Akdeniz gibi tezatlıkları içinde barındırmaktadır. Teknolojisi, sanayisi gelişmiş, ekonomik refah seviyesi içinde olan ülkeler aynı zamanda enerji kaynakları açısından kıt olan ülkelerdir. Bu nedenle Orta Doğu petrollerine ve varlığı yeni ispatlanan Doğu Akdeniz'deki Kıbrıs Adası'nın güneyinde bulunan hidrokarbon yataklarındaki enerjiye gözlerini dikmiş durumdalardır. Gelişmiş ülkelerin enerji şirketleri buradaki enerjiden pay alıp faydalanabilmek için araştırmalar yapmakta ve Doğu Akdeniz'e sahildar olan devletlerle anlaşmaya varabilme gayesi içindedirler. Ancak Kıbrıs sorunun çözülmemiş olması, Doğu Akdeniz'e kıyısı olan ülkelerin yaptıkları Kıta Sahanlığı Sınırlandırma Çalışmalarının da birbirlerini tatmin edecek şekilde anlaşılmadan yapılmış olması gibi sebeplerden ötürü bölgedeki hidrokarbon kaynaklarına erişilmesini geciktirebilmektedir.

Türkiye, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi jeopolitik durumlarının sağladığı avantaj sayesinde Doğu Akdeniz'in enerji anahtarını elinde bulundurmaktadır. İngiltere de Ada'daki garantörlük haklarını devreye sokarak enerji anahtarı olabilmek için çabalamaktadır.

Mahatma Gandi'nin, "Dünyada herkesin ihtiyacını karşılamaya yetecek kadar kaynak var, ancak herkesin hırsını karşılamaya yetecek kadar değil" sözünden yola çıkarak tüm dünya ülkelerinin –enerji talebi çok ya da az olsun- enerjiye ihtiyacı vardır. Ancak güçlü ülkeler daha fazla araştırma yapma, kaynakları ele geçirebilme ve bu kaynaklarda söz sahibi olabilme –şirketler yoluyla- ihtiyacından fazla kaynağa erişip depolayabilme şansına sahiplerdir.

ABD'nin, AB'nin, NATO ülkelerinin bölgeye müdahil olması, enerji taleplerinin yanı sıra dünyada da hâkimiyet kurabilme çabasından ileri gelmektedir. Enerjiyi elinde bulunduran ülkeler ekonomi ve sanayilerinin ihtiyaçlarını karşılayabildikleri gibi teknolojik çalışmalarına da devam edebileceklerdir. Ancak göz ardı edilmemesi gereken oldukça önemli bir durum vardır. Güçlü konumda olan ülkeler her ne kadar sistemi yönlendirebilseler de bir o kadar da sisteme bağlı hale gelmişlerdir. Yani 1974 Krizi gibi bir krizin yaşanması durumunda veyahut Ortadoğu'da enerji kaynaklarına yapılan bir terör girişimi sonrası enerji kaynağına erişimin kesilmesi durumunda sistem kilitlenmekte ve tüm oyuncuların deyim yerindeyse ellerini bağlanmaktadır.

Sistemin kilitlenmesi göle atılan taş gibi en yakın halkadan en uzak halkaya kadar küçük-büyük tüm ülkeleri etkileyecektir. Fakat bunların haricinde diğer bir önemli konuysa, her ne kadar güvensizlik ortamında bulunulsa da enerji talebi ve enerji nakli devam etmektedir. Enerji naklinin büyük çoğunluğu ise deniz taşımacılığı ile tankerlerle sağlanmaktadır. Bir terör girişimi sonucu ya da en ufak bir dikkatsizlik sonucu olacak sızma sadece sistemde mevcut bulunan devletleri değil tüm ekosistemi etkileyecektir. Bu nedenle devletler sadece enerji taleplerini karşılamak için hırsla hareket etmemeli, enerjinin taşınmasına da büyük ehemniyet göstermelilerdir.

Orta Doğu etnik-dini çatışmalar, silahlanma, petrol gibi etkenlerin iç içe geçtiği sorunlar sarmalına dönüşmüştür. Arap Baharı sonrasında yaşanan çatışmalarla bölge daha hassas bir yapıya kavuşmuştur. Akdeniz ve Orta doğu'daki bölgesel sorunlar, jeopolitik istikrarsızlık tüm sistemi etkilemektedir. Bu sorunlar sarmalının çözülebilmesi için uluslararası hukuk kuralları ihlal edilmemelidir ve uluslararası niteliğe sahip kurumları harekete geçirmek gerekmektedir.

Türkiye Doğu Akdeniz'de ve enerji politikalarında zamanla daha aktif politikalar takip etmeye başlamıştır. Komşularıyla ilişkilerinde zaman zaman sıkıntı yaşasa da gerginleri devam ettirmek istememektedir. Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki güvenlik yaklaşımında Kıbrıs Ada'sının önemi oldukça büyük yer tutmaktadır. Ayrıca adadaki Türklerle tarihi geçmişin Türkiye ve Kuzey Kıbrıs ilişkilerindeki yeri önemlidir. Türkiye-Yunanistan ilişkilerinin daha iyi devam edebilmesi, Doğu Akdeniz'de keşfedilen enerjiden faydalanabilmek ve Kıbrıs sorununun çözümünü için çalışmalar yapılmalar yapılmaya başlanmıştır.

ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE KAVRAMLAR VE DOĞU AKDENİZ'İN TARİHSEL-JEOPOLİTİK ALTYAPISI

1.KAVRAMLAR

1.1.Güvenlik Kavramı

Dünyaya gelen her canlının öncelikli amacı varlığını korumak ve sürdürmektir. Bir canlı olarak insanlar için geçerli olan bu durum insanlardan meydana gelen devletler için de geçerlidir. Varlığını korumak ve sürdürmek güvenlik kavramının özünü oluşturmaktadır.[1]

Kavram olarak güvenlik, öncelikle sadece askeri gereksinimler ve düzenlemeler için kullanılmaktayken günümüzde sosyal bilim kavramı olarak kullanılmıştır.[2] Türk Dil Kurumu'ndaki tanıma göre güvenlik kavramı; toplumsal mevcut düzenin yasal olarak aksamadan devam etmesi, toplumdakilerin korkusuzca yaşamlarını sürdürmeleri anlamına gelirken,[3] güvenlik günümüz şartlarında; insan yaşamında tehdit oluşturan risk faktörlerinin azaltılabilmesi veya ortadan kaldırılabilmesi olarak tanımlanır. Çünkü, tehditlerin beraberinde riskler, günümüzde ön plana çıkmaya başlamaktadır.[4]

Güvensizlik ihtimalleri, riskleri gündeme getirir, riskler gerçekleşme yakınlığına bağlı dozlarda endişe ve korku yaratır, her endişe ve korku yaratan durum tehlikeli bulunur, tehlikelerin yakınlığı ve büyüklüğü ister algılara ister olgulara dayansın tehdit olarak görülür.[5]

Risk; "olabilecek muhtemel bir olay, olayın şiddeti, personelin ya da kaynakların olayın şiddetine maruz kalması sonucunda potansiyel olarak kayba ya da

---

[1] Kadir Sancak, ''Güvenlik Kavramı Etrafındaki Tartışmalar ve Uluslararası Güvenliğin Dönüşümü'', *Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:6, 2013, s.124.

[2] Mehmet Öcal, "Türk Silahlı Kuvvetlerinin Bölgesel ve Küresel Güvenlik ve Barışa Katkısı", *Sosyal Bilimler Enstitü Dergisi*, Cilt:1, Sayı:28, 2010 s.286.

[3]http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.57140ee6183949.527402658(01.01.2017)

[4] Bilal Karabulut, "Küreselleşme Sürecinde Güvenlik Alanında Değişimler: Karadeniz'in Güvenliğini Yeniden Düşünmek", *Karadeniz Araştırmaları*, Cilt:6, Sayı:23, Güz 2009, s.3.

[5]Beril Dedeoğlu, *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*, 3.Baskı, Yeniyüzyıl Yayınları, İstanbul 2014, s.29.

zarara uğraması durumlarının" tanımıdır. Çoğu düşünce adamı, tehdit kavramını, bir taraftakilerin isteklerinin karşılanmaması durumunda karşı taraftakilerin ceza almasını şartlı bir taahhüt ile bağlayan fiilleri açıklamak için kullanılır.[6]

Güvenlik, uluslararası ilişkiler bazında incelenirken genellikle bireyin güvenliği, ulusal güvenlik ve uluslararası güvenlik üzerinde durulur. Çoğunlukla askeri yönden açıklanan ulusal güvenlik kavramı, tarihsel yönüyle de literatüre hâkim konumdadır. Devletlerin kendilerine yönelik tehditlere karşı mücadele etmek için geliştirmesi gereken askeri imkânlar ve yetenekler üzerinde temayülleri ise temel ilgi alanını oluşturmaktadır.[7] Tanım olarak uluslararası güvenlik; ikiden fazla devletin ortaklaşa menfaatleri kapsamında meydana getirilen güvenliktir.[8]

Uluslararası İlişkilerde güvenliğin esas olarak bir kaç düzlemde ifade bulacağı ileri sürülebilir: [9]

a.Uluslararası sistemin bütünü ya da bütüne yakınının güvenliği,

b.Coğrafi ya da işlevsel alt sistemlerin, bölgelerin güvenliği,

c.Devletlerin güvenliği,

d.Toplumun güvenliği,

e.Toplumsal alt grupların güvenliği,

f.Bireylerin güvenliği.

Güvenliğin sağlanması için çeşitli stratejiler geliştirilir. Strateji çalışmaları, daha çok Anglo-Amerikan savunma politikasının ihtiyaçlarından doğmuştur ve dolayısıyla kökeninin bariz izlerini taşır. Güvenlikle olan ilişkisi, büyük komşularının baskısından uzaktaki hegemonyacı ülkelerin statükocu yönelimleri

---

[6] Ahmet Küçükşahin, "Güvenlik Bağlamında, Risk ve Tehdit Kavramları Nelerdir ve Nasıl Belirlenmelidir?", *Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Sayı:4, 2006, s.18.

[7] John Baylis, "Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı" *Uluslararası İlişkiler*, Cilt:5, Sayı:18 (Yaz 2008), s.73.

[8] Küçükşahin, a.g.m. s.14.

[9] Dedeoğlu, a.g.e. s.36

tarafından yoğun biçimde şartlandırılmıştır.[10] Örneğin Birinci Dünya Savaşı öncesi yaşanan paylaşım rekabeti ve mücadelesi aynı zamanda güvenlik düşüncelerinin genişlemesine ortam yaratmıştır. Ancak, güvenliğin uluslararası ilişkiler alanında bilimsel bir disiplin olarak ortaya çıkışı ABD'nin devletlerarası ilişkilerde ağırlığının artması ile başatlık göstermiştir.[11] ABD'nin 1.Dünya Savaşı'na katılımı ile izolasyon siyaseti ortadan kalkmış olmakla birlikte savaş ortamında, ABD'nin yönetim yapısının, silah üretimi ve ekonomik enstrümanların devreye sokulması ile dünya güvenlik konuları ile ilgilenmeye başladığı görülmektedir.[12]

1.Dünya Savaşı'nın yıkıcı etkisinin toplumlar üzerindeki derin tesirlerinin yaşandığı bir dönemde, Aberystwith'de ilk kürsünün kurulmasıyla temelleri atılan Uluslararası İlişkiler disiplininin, kurucu fikri uluslararası toplumun da etkisiyle liberal enternasyonalizm olmuştur. Liberal enternasyonalistler güvenliği, savaşların önlenmesi açısından değerlendirmiş, iç güvenlik sorunlarını göz ardı etmiş, insan güvenliğini savaşın getirdiği sonuçlara indirgeyerek, devletlerarası sorunların görüşüldüğü ve barışçıl yollarla çözümlendiği, Milletler Cemiyeti gibi kolektif güvenlik anlayışını şiddetle savunmuşlardır.[13]

Soğuk Savaş döneminin güvenlik anlayışı dar çerçevede ele alınır. Çünkü bu dönemde dünya güvenliğinden anlaşılan, iki büyük gücün arasındaki çatışmanın direkt olarak silahlı eyleme geçmemesi durumudur.[14] Soğuk Savaş'ın amaç ve hedefi politik, askeri, ekonomik, endüstriyel, ideolojik, bilimsel, kültürel ve diplomatiktir.[15]

Soğuk Savaş sonrasında ulus ve devletin aynı şey olmadığı fikrinin yaygınlık kazanması, uluslararası güvenlik denildiği zaman yalnızca devletlerarası ilişkilerin ele alınması, güvenliği dar ve devleti temel alan yaklaşımının dünyanın birçok

---

[10] Barry Buzan, People, *States and Fear: An Agenda for İnternational Security Studies in the Post Cold War Era,* Harvester Wheatsheaf, Hertfordshire, 1991, s.8.
[11] Sertif Demir "NATO'nun Enerji Güvenliği Politikaları", Hasret Çomak-Caner Sancaktar-Zafer Yıldırım, *Enerji Diplomasisi*, 1.Baskı, Beta Yayınları, İstanbul 2015, s.144.
[12] Mehmet Atay, "Amerika Birleşik Devletleri Milli Güvenlik Örgütlenmesi" *Avrasya Dosyası-ABD Özel Dosyası,* Cilt:6 Sayı:2, 2000, s.107.
[13] Osman Şen "Klasik Realizmin Güvenliğe Bakışı ve Kökenleri" , Derleyen:Emre Çıtak-Osman Şen, *Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Teorik Değerlendirmeler*, Tarcan Matbaası, İstanbul 2014, s.23.
[14] İdris Bal, *Değişen Dünyada Uluslararası İlişkiler*, 2.Baskı, Lalezar Kitabevi, Ankara 2008, s.498.
[15] Atay, a.g.m. s.109.

yerindeki sorunlara cevap veremiyor oluşu, güvenlik çalışmalarının genişletilmesi gerektiği görüşlerinde artışa neden olmuştur.[16]

Soğuk Savaş sonrasında teknolojik ve siyasi değişikliğin küreselleşme etiketinde, gelişmenin değişik bileşen ve değişik biçimlerinin düzenli olmayan tanımlamaları sonucunda meydana gelen kavramların karışıklığıyla yeni iktisadi gelişim ve güvenlik nosyonu oluşturulması için çalışılmıştır.[17] ‘‘Yeni Güvenlik’’ denildiği zaman genellikle anlaşılan, eskinin askeri-odaklı gündemindeki güvenliğin, daha genişçe bir tehdit çeşitliliğini içeren biçimde genişletilmesidir. ‘‘Yeni tehditler’’, iktisadi güvenlik, çevresel kirlilik, tabii kaynakların yok olması, etnik çatışmalar, uluslararası muhaceret, kaçakçılık yapılması ve uyuşturucu alım satımı vb. sorunları içerir.[18]

Çevresel tehdit gibi yeni meydana çıkmaya ve varlığını sezdirmeye başlayan öteki tehdit ögeleri, güvenliğin genişleyip derinleşmesini doğal olarak bir mecburiyet haline getirmektedir. “Enerji güvenliği”, “ekonomi güvenliği”, “bilişim güvenliği”, “bilgi güvenliği”, “birey güvenliği”, “doğal kaynakların güvenliği” v.b. konuların içinde yeni güvenlikle ilgili anlayışlar biçimlenmeye başlamaktadır.[19] Örneğin, enerji kaynaklarının yetersizliği, enerji ulaşım hatlarında kesilmeler, kuraklık, su kaynaklarının azalması gibi olgular da artık güvenlik kavramı ile anılır olmuştur. Ayrıca gelir dağılımı bozukluğu, işsizlik, veya ekonomik krizler de artık devletlerin iç istikrar ve barışını bozma riskleri nedeniyle güvenliği olumsuz etkileyebilen faktörler olarak değerlendirilmektedir.[20]

---

[16] Asiye Gün Güneş “İngiliz Okulu ve Güvenlik”, *Uluslararası İlişkilerde Güvenlik…* a.g.e. s.74.
[17] Muharrem Aksu-Faruk Turhan, “Yeni Tehditler, Güvenliğin Genişleme Boyutları ve İnsani Güvenlik”, *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, Cilt:4. Sayı:2, 2012, s.74.
[18] Bal, a.g.e, s.498-499.
[19] Karabulut, a.g.m. s.2.
[20] Çomak, a.g.e. s.146.

1.2.Strateji Kavramı

Strateji, çoğunlukla askeri bir konsept olarak algılanır. Konseptin askeri manada algılanışı tamamıyla gerçek bir tutumu yansıtmaz fakat kökeni itibariyle çok yanlış bir algılanış değildir.[21] Strateji sözcüğü etimolojik açıdan incelendiğinde kavramın Yunanca'da "Generallik" veya "Generallik Sanatı" manasında kullanılan "strategos" kelimesinden türediği anlaşılmaktadır.[22]

Klasik anlamda bir harbin kazanılması için harp esnasındaki askeri harekâta dayanan esaslar strateji olarak tanımlanır.[23] Strateji, en kaba tabiriyle kendi mevcudiyetini koruma, devam ettirme ve geliştirmekle karşı tarafa, yani mevcudiyetini koruma ve devam ettirme olgularını tehdit edenin, bertaraf edilmesiyle ilgili eylem ve metotları anlatmaktadır.[24]

Türk Dil Kurumu, Stratejiyi "Bir ulusun veya uluslar topluluğunun, barış ve savaşta benimsenen politikalara destek vermek amacıyla politik, ekonomik, psikolojik ve askeri güçleri bir arada kullanma bilimi ve sanatı" olarak açıklamaktadır.[25]

Stratejist olarak görülen Çinli düşünür Sun Tzu "Savaş Sanatı" adlı eserinde zafer kazanmak için nasıl bir yol izlemesi gerektiğiyle ilgili stratejiler sunmaktadır. Tzu "Yüz savaşta yüz zafer kazanmak en mükemmeli değildir. En iyisi savaşmadan baş eğdirmektir."[26] der ve asıl önemli olanın savaşmadan başarı elde edebilmek olduğunu vurgular. Tzu eserinde hesaplama, taktik saldırı, konuşlanış, güç, harekât, casus kullanma, arazi gibi konularla ilgili bilgiler verir. "Düşmanını ve kendini tanı ve tehlikesiz bir zafer kazan, göğü ve yeri tanı her savaştan zaferle çık"[27] diyerek

---

[21] Dedeoğlu, a.g.e. s.92.
[22] Bilal Karabulut, *Strateji Jeostrateji Jeopolitik Uluslararası Kavramlar Serisi:I ,* 2.Baskı, Barış Kitabevi, Ankara 2013, s.13 ; Frans Osinga, Science, Strategy and War: The Strategic Theory of John Boyd, Eburon Academic Publishers, Netherlands, 2005, s.14
[23] Faruk Sönmezoğlu, *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü,* Der Yayınları, İstanbul, 1996, s.402.
[24] Dedeoğlu, a.g.e. s.93.
[25]http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.58611253e35372.11112463(02.01.2017)
[26] Sun Tzi, *Savaş Sanatı*, Pulat Oktan-Giray Fidan (çev.), 5.Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları İstanbul 2016, s.7.
[27] Tzi, a.g.e. s.31.

savaşta araziyi tanımanın, coğrafyadan haberdar olmanın, düşmanının gücünü bilmek kadar önemli olduğuna işaret eder.

Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul ve Yavuz Sultan Selim'in Mısır'ı savaşarak almak için oluşturduğu planlar, Mustafa Kemal Atatürk'ün Kurtuluş savaşında oluşturduğu stratejik eylemler, strateji ile uğraşanlar için önemi olan esin kaynağı ve dahası çıkış noktası olmuştur.[28] 15. yüzyıl İtalya'sının bölünmüşlüğünün oluşturduğu kaos ortamına alternatif oluşturabilecek ve İtalyan milli birliğini sağlayacağını düşündüğü Lorenzo de Mecidi'ye kılavuzluk etmesi amacıyla Niccolo Machiavelli'nin kaleme aldığı Prens adlı[29] eserinde de buna benzer esin kaynakları vardır. Machievelli İtalya için düşüncelerini eserinde şu şekilde açıklar; "Zaferlerin ve yenilgilerin nedenleri incelenmeli, zafer kazananları takip etmeli, yenilenlerin hareketlerinden kaçınmalı, geçmişteki en iyi prensler gibi davranılmalıdır. İnsanlar parlak yetenekleri olan bu insanları tanırlar ve unutmazlar. Derler ki, Büyük İskender, Archilles'i; Sezar, İskender'i; ve Scipio Keyhüsrev'i taklit edermiş."[30] Machiavelli bu minvalde açıklamalarda bulunarak, bu stratejiler izlenirse güçlü ve bölünmemiş bir İtalya ortaya çıkabileceğini öne sürmüştür.

Carl Von Clausewitz, sekiz kitap halinde olan "Savaş Üzerine" adlı kitabında esin kaynaklarıyla strateji kavramının gelişmesini sağlamıştır. Avrupa'nın büyük kargaşa ve değişim geçirdiği bir dönemde yaşayan Clausewitz, Westphelia Barışıyla (1648)'de oluşturulan Avrupa Düzeni'nde Prusyalı genç bir subay olarak yetişmiştir. Fransız İhtilali'nin Eski Düzeni nasıl köklerinden sarstığını da yaşama fırsatı bulmuştur. İhtilal ile Avrupa sisteminin gayri mütecanis bir nitelik kazanması, eski dönemin sınırlı manevra savaşlarının yerini büyük ordularla yürütülen halk savaşlarına bırakılması ve Napolyon'un strateji anlayışına getirdiği değişiklikler Clausewitz'in düşüncesinde derin izler bırakmıştır.[31] "Savaş Üzerine" adlı eserinde tüm bu deneyimlerinden faydalanarak savaş ile ilgili stratejilerini ortaya koymuştur.

---

[28] Karabulut, a.g.e. s.19.
[29] Osman Şen "Klasik Realizmin Güvenliğe Bakışı ve Kökenleri", *Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Teorik Değerlendirmeler*, a a.g.e., s.24.
[30] Nıccolo Machievelli, *Prens*, Maviçatı Yayınları, İstanbul 2016, s.62.
[31] Ali L. Karaosmanoğlu "Yirmibirinci Yüzyılsa savaşı Tartışmak: Clausewitz Yeniden" *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt:8. Sayı:29. Bahar 2011, s.8.

Clausewitz'e göre "Bir toplumun -tüm milletlerin ve özellikle uygar milletlerin- savaşı mutlaka politik bir durumdan doğar ve politik bir etkenden çıkar. İşte bunun içindir ki savaş politik bir eylemdir."[32] Clausewitz'in yaklaşımı çerçevesinde, savaşı, politik amacımızı, diğer bir ifade ile irademizi, düşmana zorla kabul ettirmek için başvurulan güç kullanma eylemi olarak nitelemek mümkündür.[33]

Antonie Henri Baron De Jomini 19.yüzyıl stratejistlerindendir. Jomini'ye göre stratejinin ortaya koyması gereken temel problematik "nerede ve kiminle" savaşılacağıdır ve bu nedenle savaşı haritalara göre yapılması gereken bir sanat olarak görmektedir.[34] Jomini "Harbin bir matematiği olmadığı fakat stratejinin zeka ile değiştirilebileceği" kanaatindedir. Çünkü ona göre harpte sonucu, yalnızca kendi kuvvetlerinin değil düşman birliklerini de içine alan cesaret eğitim zeka gibi binlerce değişkenin farklı oranlarda birleşimi etkilemektedir.[35]

Liddell Hart, strateji ve yüksek strateji tanımı yapmaktadır. Stratejinin muvaffakiyetli olabilmesi hepsinden önce ve en fazla, amaç-araçlarının yerinde hesaplanıp koordine edilmesiyle bağlantılıdır.[36] Taktik nasıl stratejilerin daha alt seviyedeki uygulanmasıysa, strateji de "yüksek stratejini"nin daha alt seviyedeki uygulanışıdır. "Yüksek Strateji", savaş amacını belirlemesi gereken üst mertebedeki ana politikadan farklı olup, savaştaki yönetimde temel olan siyasetle neredeyse aynı manaya geldiği gibi "uygulama halindeki siyaset" anlamını da barındırır. Zira yüksek stratejinin işlevi, bir ulus ya da uluslar topluluğunun tüm olanaklarını, esas politikanın açıkladığı gayesi olarak, savaşın politika amacının elde edilebilmesi için koordine edilmesiyle yönetilmesidir.[37]

---

[32] Carl Von Clausewitz, *Savaş Üzerine,* Eriş yayınları, 2003, s.30.
[33] "Sun Tzu'dan Clausewitz'e Savaş Anlayışında Değişim" http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/3169/sun_tzudan_clausewitze_savas_anlayisinda_degisim (05.01.2017)
[34] Scott Sigmund Gartner*, Strategic Assessment in war,* Yale University Press ,Usa, 1997, s.16.
[35] Sinan Ertürk, Harp ve Strateji-3, "Jomini'nin Penceresi" http://ankaenstitusu.com/harp-ve-strateji-3-jomininin-penceresi/ (05.01.2017)
[36] Liddell Hart, *Strateji Dolaylı Tutum,* Çev. Selma Koçak, Doruk yayıncılık, 2015, s.448.
[37] Hart, a.g.e. s.447.

1.3.Jeostratejik Kavram

Jeostrateji (İngilizce Geostrategic, Fransızca Geostrategie, Almanca Geostrategie), coğrafi unsurların ülkeler üzerindeki askeri stratejilerinin etkilerinin araştırılmasıdır. Jeostrateji, başka bir deyişle yerin stratejisidir.[38]

Siyaset-strateji-coğrafya etkenlerine dayalı çalışmaları birleştirip, bu birleşmeden askeri stratejik bir operasyonda yararlanma bilim ve sanatı, stratejidir.[39] Bir devletin, ülkesinin ve çevresinin üzerinde bulunan yerin coğrafi, hidrografik, meteorolojik, iklim özellikleri ve imkânlarından askeri operasyonda, stratejik komuta kademelerinin yararlandığı bilime jeotrateji denir.[40]

Jeostrateji terimi askeri stratejik kademeleri ilgilendirir ve şu konuları içerir:[41]

"-Harekât alanlarının, cephelerin saptanması ve önem sırasının belirtilmesi,

-Harekât alanlarının, cephelerin birbirine yardım ve destek olanakları ya da zorunluluklarının tespit edilmesi,

-Harekât alanlarının, cephelerin, topografik, hidrografik, meteorolojik ve ikili niteliklerine ve birbirleriyle irtibat –ulaşım kabiliyetlerine göre en uygun kuvvetlerin ayrılması, kuvvetlerin konuş ve kuruluşları,

-Düşmanın bu harekât alanlarından ve cephelerden faydalanmasını önleyen ve sınırlayıcı tedbirlerin savaşta ve barışta alınması.

-Teknolojik gelişime uygun, silahlardaki gelişmelerden bu alan ve cephelerde faydalanmak ve bunlara uygun silah, araç ve gereçlerin ayrılması.

-Ulusal stratejiyi gerçekleştirebilmek ve milli amaçlara erişebilmek amacıyla askeri kuvvetlerin en uygun coğrafi bölgelerde kullanılması."

---

[38] Mehmet Öcal, "Türk Silahlı Kuvvetlerinin Bölgesel ve Küresel Güvenlik ve Barışa Katkısı", a.g.m. s.284.
[39] Karabulut, a.g.e. s.26.
[40] http://www.serenti.org/jeostrateji-ve-turkiyenin-jeostratejik-konumu/(06.01.2017)
[41] Erol Mütercimler, 21.Yüzyıl ve Türkiye, Güncel Yayıncılık, İstanbul, 2000, s.82.

Ülkenin genişliği ve şekli, mücavir devletlerle sınır oluşturduğu hatlar, sarp-yumuşak arazi yapıları, girintileri çıkıntılar, karasal görünüm ya da denizlere çıkışları, dönemlere göre ehemniyet taşımakta olan bölgelere yakın olmak, kara sınırı içindeki topraklarda yeraltı ve yerüstündeki zenginlik, ülkenin faal yapısını birinci kertede etkileyen bir nitelik göstermektedir. Dolayısıyla bu jeostratejik yapının meydana gelmesinde coğrafya temel oluşturmaktadır.[42]

Jeopolitiğin ögeleri, jeostratejinin ana taşıdır. Jeostrateji de şu ögeleri kullanmaktadır.[43]

-Ülke unsuru,

-Arazi unsuru,

-Nüfus unsuru,

-Sosyal unsur,

-Politik unsur,

-Ekonomik unsur,

-Stratejik unsur.

Jeopolitik ve Jeostratejik uygulamalar kimi zaman siyasal coğrafyanın sınırlarını aşarak politik, sosyal ve ekonomik bilimlerle de sıkı bir ilişki içine girmekte ve daha çok askeri uygulamalarla kendini hissettirmektedir.[44]

[42]http://www.21yyte.org/arastirma/milli-guvenlik-ve-dis-politika-arastirmalari merkezi/2013/08/19/7161/turk-dis-politikasinin-jeostratejik-gerekleri(01.01.2017)
[43]http://www.serenti.org/jeostrateji-ve-turkiyenin-jeostratejik-konumu/(06.01.2017) ; karabulut, a.g.e. s.28
[44] Cezmi Sevgi, "Jeopolitik ve Jeostratejinin Tarihsel Gelişimi Açısından Türkiye'nin Stratejik Konumu", *Ege Coğrafya Dergisi*, Sayı: 4, İzmir 1988, s.214.

1.4.Jeopolitik Kavram

Jeopolitik, bir devletin yerini, yakınlığını ve gücünü o devletin davranışının temel nedenlerinden biri olarak gören uluslararası politika kuramıdır.[45]

Jeopolitik öğretinin en eski örneklerinin Doğu Uygarlığı'nda ortaya çıktığı kabul edilmektedir. Eski Çinlilere göre ülkeleri, "gökyüzünün altında dünyanın merkezi"nde yer almaktadır.[46]

Orta Asya'daki Türklerde de jeopolitik öğreti önemli bir yer teşkil etmektedir. Göktürk İmparatorluğu döneminde yazılan Orhun Yazıtlarında Ötüken Şehri'nin jeopolitik öneminden şu şekilde bahsedilmiştir: "Ötüken topraklarında yaşayıp (sağa-sola) kervanlar gönderirsen hiç sıkıntıya düşmeyeceksin. Ötüken topraklarında yaşarsan kurduğun ülke sonsuza değin ayakta kalacaktır."[47]

Seydi Ali Reis, Ülkelerin Aynası (Mir-at-ül-Memalik) ve Çevre (Muhit); Kâtip Çelebi Cihannüma ve Evliya Çelebi Seyahatname adlı eserlerinde kısmen jeopolitikle ilgili konulara değinmişlerdir. Ancak bunların bilinçli ve sistematik bir yaklaşımla yapıldığını söylemek mümkün değildir.[48]

İbni Haldun, 1300'lü yıllarda hayatını sürdürdüğü toprakları iyi gözlemleyen birisi olarak coğrafyanın ulusların kaderini tayin eden en mühim unsurların içinde bulunduğu farkındalığını oluşturmaya çalışmış ve bu bağlamda "Coğrafya kaderdir" sözünü söylemiştir.[49] İbn-i Haldun "Mukaddime" adlı eserinde devleti doğan, gelişen ve ölen bir canlı organizmaya benzetmiştir. İbn-i Haldun'un bu kitabı, bir dönem büyük güç ve etkiye sahip olan Kuzey Afrika Toplumu'nun, ani gerileme nedenlerini ortaya koymaya çalışmıştır. Bu amaçla değişimi toplumsal, ekonomik,

---

[45] Joseph S.Nye-David A: Welch, *Küresel Çatışmayı ve İşbirliğini Anlamak*, Çev.Renan Akman, 2.Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2011, s.469.
[46] Cenk Özgen, *Rota Deniz Kuvvetleri ve Enerji Güvenliği*, Gece Kitaplığı, 2015, s.79.
[47] Mehmet Ölmez, *Orhon-Uygur Hanlığı Dönemi Moğolistan'daki Eski Türk Yazıtları Metin Çeviri Sözlük,* 2.Baskı**,** Bilgesu Yayıncılık, Ankara 2013, s.93.
[48] Özgen, a.g.e. s.385.
[49] Bahar Aşcı, "Medeniyetler İçin Coğrafyanın Önemi ve Bereketli Hilal" http://www.21yyte.org/tr/arastirma/orta-dogu-veafrikaarastirmalarimerkezi/2013/11/04/7279/medeniyetler-icin-cografyanin-onemi-ve-bereketli-hilal (07.01.2017)

coğrafi, yasal ve dini yönleriyle geniş bir perspektifle ele almıştır.[50] İbn- i Haldun'un jeopolitiğe en büyük katkısı fiziki coğrafya ile tarih arasındaki ilişkiyi incelemesidir.[51]

Batı uygarlığında jeopolitik öğretinin ortaya çıkış yerinin Antik Yunanistan olduğu kabul edilmektedir. "Mısır, Nil'in hediyesidir" diyen Heredot, Mısır, Pers, Yunan uygarlıklarının coğrafi üstünlüklerinin yardımıyla yükseldiği görüşündedir.[52]

Aristo'nun (M.Ö. 384-322) kurgulamış olduğu devlet modelinde nüfusla toprağın vasıflarını ve birbirlerine olan oranlarını baz alarak başkentin gereksinimi, ordunun ve donanmanın kuruluşunu, sınırları ve öteki coğrafi etkenleri inceleyip fiziki çevrenin ve iklimin devletlerin yapısı üzerinde belirleyici olduğunu savunmaktadır.[53]

1916 yılında ilk defa jeopolitik terimini kullanmış olan Rudolf Kjellen, coğrafyanın devletin teşekkül etmesinde tesirinin çok olduğunu belirtir. Devletin mevcudiyeti devletin kuvvetindedir. Coğrafi organizma veya mekanizma üzerinde fenomen olan jeopolitik, devletlerin etrafıyla ilişkisini incelemekte olan bir disiplindir.[54] Coğrafi platformdaki güç merkezlerini karşılaştırıp değerlendirirken, siyasi düzeyde ise güç ve hedef bağlantısını oluşturur. Bir devletin güvenlik ve gelişme politikasının bilimsel zeminini oluşturur.[55]

Jeopolitik, beşeriyeti mekân etkeniyle mütekabiliyet içinde inceleyen bir disiplindir. Ayrıca coğrafya, tarih, teknoloji ve politika donelerini zamana uygun çözümleyerek milli güç ögelerinin en faal biçimde geliştirilip kullanılmasını sağlayan

---

[50] Veysel Bozkurt, *Değişen Dünyada Sosyoloji Temeller Kavramlar, Kurumlar,* Ekin Yayınevi, 2008, s.24.
[51] Özgen, a.g.e. s.81.
[52] Bülent Ulaş, *Jeopolitik: Türkiye'nin Milli Güvenliği ve Avrupa Birliği Üyelik Süreci*, Başlık Yayınları, İstanbul 2011, s.21.
[53] Mustafa Kocakenar, Amerikan Dış politikasında Jeopolitik Teoriler ve Pratikler, http://www.tasam.org/Files/Icerik/File/amerikan_d%C4%B1%C5%9F_politikas%C4%B1nda_jeopolitik_teoriler_ve_pratikler.pdf_bbb8f41e-d1bd-47e0-9202-38be4882d7b8.pdf(05.01.2017)
[54] Atilla Sandıklı, ''Jeopolitik ve Türkiye Riskler ve Fırsatlar'', *BİLGESAM YAYINLARI,* Rapor no:27, İstanbul, 2011, s.6-7
[55] Suat ilhan, *Dünya Yeniden Kuruluyor*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1999, s.20

milli politikaların tayin edilmesini ve uluslararası politik faaliyetlerin sürdürülmesi sanatı ve bilimine jeopolitik denilmektedir.[56]

Coğrafi platformdan hareket ettiği için çoğu zaman siyasi coğrafya ile jeopolitik eş tutulur fakat her ikisi de gerçekte farklı anlamlar ihtiva etmektedir. Siyasi toplum ve coğrafi etmenler arasındaki bağı inceleyen ve de bunların niteliklerini ortaya çıkaran bilim dalı, Siyasi coğrafyadır. Siyasi coğrafya, somut manada coğrafi konumun özellikleri ile nüfusun yapısı ve idare sistemi ile doğrudan ilgilenir.[57]

Dar tanımında, siyasi coğrafya, devletin bir siyasi entite olarak çalışılması haline gelmektedir. Geniş tanımında ise jeopolitiği siyasal eylemliliğin bütünselliğinin bir parçası olarak içeren ana bir disiplin olarak görülür.[58] Bu çerçevede siyasal coğrafyacılar devletin dış politikasını açıklarken coğrafyanın yanısıra toplumsal, kültürel, ekonomik ve siyasal nedenlere yer verir; jeopolitikçiler coğrafyanın başlı başına bir öge olarak dış politikayı belirlediği varsayımından hareket ederler.[59]

Jeopolitik görüşle realizm arasında benzerlikler bulunmaktadır. Her iki teori de güç unsurunu temel almaktadır. Bu anlamda jeopolitiğe realist anlayışın egemen olduğu söylenebilmektedir. Her ikisinde de ulusal gücün devletlerin yayılmacı ve emperyalist politikalarının bir aracı olması, bir diğer önemli özelliktir. Jeopolitik teoriler de realist teoriler gibi devlet merkezli paradigmayı benimseyen teoriler grubuna girmekte ve bu çerçevede devlet, uluslararası ilişkilerin en önemli ve yegâne aktörü olarak sayılmaktadır.[60]

---

[56] Sandıklı, a.g.e. s.1-2.
[57] İsmail Hakkı İşcan, ''Uluslararası İlişkilerde Klasik Jeopolitik Teoriler ve Çağdaş Yansımaları'' *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt:1, Sayı:2, s.51.
[58] Bilal Karabulut, *Uluslararası İlişkilerde Anahtar Kavramlar Serisi,* a.g.e. s.38.
[59] Arı, a.g.e. 208.
[60] Tayyar Arı**,** *Uluslararası İlişkiler Teorileri, Çatışma Hegemonya, İşbirliği,* 6.Baskı, MKM Yayıncılık, Bursa, 2010, s.210.

Realist dünya düzeni görüşü gereklidir, ama bugünkü jeopolitik düzeni açıklamaya yeterli değildir, zira dünyayı Vestfelya sisteminden yavaş yavaş uzaklaştıran değişimleri hesaba katmaz.[61]

Avrupa'da ortak çıkarlar ve değerler üzerine kurulu bir toplum inşası büyük ölçüde 19.yüzyılın başlarında ve Napolyon Savaşları'ndan sonra Viyana Kongresi ile tesis edilmiştir. Vestfelya Anlaşması ile beraber daha önce belirleyici bir rolü olan din faktörü arka plana atılarak devletleri ortak bir siyasi paydada buluşturacak egemenlik kavramı ön plana çıkarılmıştır.[62]

Avrupa'da tekrar şekillenme düzeniyle var olduğu düşünülen Vestfelya dönemindeki yeni düzen ve o dönemin jeopolitik görüşü, 19.yüzyılın sonunda Afrika kıtasının tanınmasından sonra ciddi şekilde bir bilim olarak kullanılmaya başlanılmıştır.[63]

1.4.1.Jeopolitik Teoriler

Jeopolitik kavramı incelenirken genel olarak üç tane klasik ekol üzerinde durulur. Bunlar Soğuk Savaş öncesinde kullanılan teorilerdir. İngiliz Jeopolitik Ekolü, Amerikan Jeopolitik Ekolü ve Alman Jeopolitik ekolüdür. Bu ekoller ‘‘Jeopolitik’’ kavramını farklı şekillerde açıklar.

İngiliz Jeopolitik Ekolü'nün temsilcisi, Demokratik İdealler ve Gerçeklik (1919) isimli kitabında jeopolitikle ilgili çalışmaları yer alan Sir Halford John Mackinder'dir. Mackinder en fazla ‘‘Kalpgah’’ (Heartland-Stratejik Merkez bölgesi) öğretisiyle tanınmaktadır. Mackinder'e göre Jeopolitik strateji, Kalpgah'ın; veya Doğu Avrupa ve Sibirya üzerinden Rusya ile Orta Asya'yı kuşatan kıta aşırı, çok büyük Avrasya toprak kütlesinin kontrol altına alınmasıdır. Kalpgah(Heartland), Asya ile Afrika'nın geri kalanıyla beraber, Dünya Adası'nı meydana getirmektedir.[64]

---

[61] Joseph S.Nye, Jr&David A.Welch**, a.g.e.** s.457.
[62] Ramazan Gözen, Uluslararası İlişkiler Teorileri, 1.Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2014 s.249.
[63] İlknur Şemşek, ‘‘Türkiye'nin Jeopolitik Önemi; Köprü mü, Kanat mı, Merkez mi?’’ http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/5222/turkiye_kopru_mu_kanat_mi_merkez_mi (07.01.2017)
[64] Sandıklı,a.g.m., s.3.

Bu bölgelere atıfta bulunarak Mackinder tarafından ‘‘Avrasya’’ sözcüğünü kullanmıştır.

Mackinder, dünyanın onun tabir ettiği biçimiyle kapalı sisteme dönüştüğüne inanmaktadır. Onun savaş alanındaki, 18.yüzyıl stratejistlerinin ‘‘Anahtar Rol’’ kavramını anımsatan heartland (kalpgah) tanımı zafer için elzemdir. Geleneksel askeri stratejistler savaşı kazanmak için önemli olan şeyin harita üzerinde ‘‘Anahtar Role’’ sahip olan yerin kontrolü olduğunu düşünürler ve Mackinder yuvarlak dünyayı şu an büyük tek bir savaş meydanı olarak belirlediği için, ‘‘Anahtar Rolün’’ tanımlanması ve kontrolü küresel üstünlüğe yol açacaktır.[65]

Mackinder karaların üzerinde dururken, denizleri tamamen dışlamamaktadır. 20.yüzyılda ‘‘Heartland’’ın denetimine sahip olan kuvvetin Dünya Adası’na da sahip olacağını, bu yol ile de, deniz gücünü hâkimiyetine alacağını ileri sürmektedir.[66]

Nicholas John Spykman, Jeopolitiğin coğrafyaya bağlı etkenleri bir kenara koyarak, jeopolitiği, kullanışlı hedefler ve bilhassa ABD’nin güvenliğini temin etmeye yönelik olarak incelemiş ve dış politikada stratejik biçimlenmenin olması için ülkenin dikkate alacağı en etkin vasıta olarak kullanmıştır.[67]

Mackinder’i tezinde Heartland’a haddinden fazla ehemniyet verdiği sebebiyle tenkit eden Spykman, hakiki potansiyel başat gücün Batı Avrupa, Türkiye, Irak, Pakistan, Afganistan, Hindistan, Çin, Kore ve Doğu Sibirya’da ortaya çıkan Kenar Kuşak Hattı’nda (Rimland) olduğu iddia etmektedir. Spykman, bu hatta egemen olan gücün dünyaya egemen olacağı tezinin gelişmesini sağlamıştır.[68] Bu tezden hareket eden Spykman, Amerikan idaresine, bu kuşağa (Rimland) başka bir kuvvetin egemen olmasını önleyecek bir politika takip etmesini önermiştir. Spykman, 2.Dünya Savaşı’ndan günümüze dek etkisini devam ettiren merkez kara kütlesini paktlarla

---

[65] Christopher J. Fettweis, ‘Sir Alfred Mackinder, Geopolitics and Policymaking in the 21st. Century’) http://strategicstudiesinstitute.army.mil/pubs/parameters/Articles/00summer/fettweis.htm, (24.01.2017)

[66] Arı, a.g.e., s.215.

[67] İşcan, a.g.m. s.63.

[68] Nicholas John Spykman, The Geography of the Peace, New York:Harcourt,Brace, 1944, s.43, N.J.Spykman, America’s Strategy in World Politics, (1942), Hamden: Shoe String Press, Anchor Books, 1970, Ahmet Davutoğlu, *Stratejik Derinlik*, 109. Baskı, Küre Yayınları, İstanbul 2016, s.105.

(NATO-CENTO-SEATO) kuşatma siyasetine dayanan Amerikan jeostratejisinin fikir babası olarak görülebilir.[69]

Amerikan Jeopolitik Ekolünün diğer temsilcisi, Alfred Thayer Mahan'dır. 19.yüzyıl sonu ve 20.yüzyıl başında deniz gücünün son derece önemli yorumcusu, Amerikan deniz subayı ve tarihçidir.[70] 1890'da basılan ''Deniz Gücünün Tarih Üzerindeki Etkisi: 1660-1783'' adlı teorik tez olduğu kadar, Amerikan Ulusal Tarihi de denebilen kitabın yazarı Mahan'ın, kendi zamanında başta Theodore Roosevelt olmak üzere politikacılar üzerinde ve dış ilişkiler teorisyenleri üzerinde büyük etkisi vardı.[71]

Emperyalist bir düşünceye sahip olan Mahan, ABD'nin küresel bir aktör konumuna gelmesini ve olabilecek en az kayıpla dünya hâkimiyetini elde edip bunu sürdürmesini amaçlamıştır. Bunun yolunuysa deniz gücünün geliştirilmesinde görmüştür.[72] Mahan deniz gücünün korunması için 6 faktörün önemli olduğunu belirlemiştir. Bunlar coğrafi konum, ülkenin fiziksel yapısı (ki bu ülkenin doğal kıyı şeridinin yapısıdır), coğrafi alan, nüfus gücü, toplum yapısı, ülke yönetim yapısıdır.[73]

Dünya hâkimiyetinde, denizlere egemen olmanın, diğer bir ifadeyle deniz gücü pozisyonuna yükselmenin önemine vurgu yapan Mahan, genel olarak görüşlerini donanma militarizminin tavsiyesine ve yayılmacılığın desteklenmesine ayırmıştır.[74]

Mahan askeri strateji üzerinde bir tartışmada büyük ölçüde ihmal edilen bir konuyu, deniz gücünün barış zamanı süresindeki özel önemini açıkça dile getirmiştir. Onun bu görüşünde seyyar denizcilik kuvvetinin fazileti, her yere sevk edilebilir ve

[69] Davutoğlu, a.g.e. s.105.
[70] http://global.britannica.com/biography/Alfred-Thayer-Mahan(15.01.2017)
[71] http://global.britannica.com/biography/Alfred-Thayer-Mahan (15.01.2017)
[72] Özgen, a.g.e. s.96 ,
[73] Alfred Thayer Mahan, *The Influence of Sea Power upon History*, *1660-1783,* Boston, Little-Brown, 1890, s. 28-81.
[74] Özgen, a.g.e. s.95. ; Tezkan Yılmaz-M.Murat Taşar, *Dünden Bugüne Jeopolitik*, Ülke Yayınları, İstanbul 2002, s.22.

konuşlanabilir oluşudur, neredeyse her zaman denizciliğin istenen etkisi öncelikle dolaylıdır ve zamanla fark edilebilir.[75]

Deniz kuvvetlerinin anavatandan uzak coğrafyalarda da harekât icra edebilmesinin anahtarı, gerekli üs kolaylıklarının oluşturulmasıdır. Bu bağlamda denizaşırı üslerin kurulmasının önemine vurgu yapan Mahan, böyle bir deniz gücünü oluşturup idame etmeyi başaran devletlerin küresel güç statüsüne yükselebileceklerini ileri sürmektedir.[76]

Amerikan Jeopolitiğinin içinde ABD'li havacı Albay Hausy Scitaklian tarafından Hava Hâkimiyeti Teorisi de ortaya konulmuştur. Teorilerin hepsinin gerçekleşebilmesinin hava hâkimiyetiyle muhtemel olabileceğini iddia etmektedir. Uzay hâkimiyet teorisi olarak isimlendirilen bu teoriyle ABD yalnızca dünyaya değil uzaya da egemen olma isteğini göstermektedir.[77]

Alman Jeopolitik Ekolünü Friedrich Ratzel temsil eder. Ratzel, 1901 yılında kaleme aldığı Hayat Sahası (Lebensraum) adlı eserinde, organizmaların büyümek, gelişmek ve varlıklarını sürdürmek için Hayat Sahası'na sahip olması gerektiğini belirmiştir.[78] Ratzel devleti yaşayan bir organizma olarak görmekte ve her yaşamını sürdüren her organizma gibi devletin de beslenme gereksinimi olduğunu ve devletin beslenmesini sadece yeni sahaların ilhakıyla söz konusu olduğunu ileri sürmektedir. Ratzel'e göre, beslenme kavgasında güçsüz kalan etkenler (devletler), Darwin'in tezindeki yok olacağı mukadder olan etkenler gibi sona ereceklerdir. [79]

Soğuk Savaş sonrası dönemde ise Francis Fukuyama'nın Tarihin Sonu Teorisi, Samuel Huntington'un Medeniyetler Çatışması Teorisi, Barry Buzan-Gerald Segal'in Medeniyetler Bütünleşmesi Teorisi, Zbigniew Brzezinski'nin Büyük Satranç Tahtası Teorisi, Robert Chase, Emiliy Hill ve Paul Kennedy'nin Eksen

[75] http://www.worldaffairsjournal.org/article/mahan%E2%80%99s-naval-strategy-china-learned-it-will-america-forget-it (05.01.2017)
[76] Özgen, a.g.e. s.105.
[77] Sandıklı, a.g.m. s.5.
[78] Özgen, a.g.e. s.116-117.
[79] Davutoğlu, a.g.e. s.103.

Mihver Devletler Teorisi, Topraksızlaştırma Teorisi, Büyük Ortadoğu Projesi, Astropolitik gibi jeopolitik tezler öne sürülmektedir.

1.2.DOĞU AKDENİZ'İN TARİHSEL ve JEOPOLİTİK ALTYAPISI

1.2.1.Doğu Akdeniz'in Coğrafi Konumu ve Önemi

Akdeniz'in, doğu-batı uzunluğu yaklaşık 4000 km, kuzey güney genişliği de tahmini olarak 750 km, yüz ölçümü 2.9 milyon km^2, ortalama derinlik 1400 metredir.[80] Akdeniz bölgesi, Doğu ve Batı diye ikiye ayrılmıştır. Bilimsel literatürde kabul edilen görüşlerde, Doğu Akdeniz'deki en geniş coğrafi hudut, Tunus'ta Bon Burnu ile başlayan ve Sicilya Adası'nın Batı ucundaki Lilibeo Burnu arasında çizilen sınırın doğusunda kalan bölüm olarak açıklanmaktadır.[81]

Türkiye, 569 mil ile Doğu Akdeniz'deki en uzun kıyıya sahip olan ülkedir. Ardından 522 mil ile Mısır gelir. İsrail ise 128 millik kıyı şeridine sahip bulunmaktadır. İsrail'i 107 mil ile Lübnan takip etmektedir. Doğu Akdeniz'de en az kıyıya sahip olan ülkeyse 95 mil ile Suriye'dir.[82]

Orta Doğu ve onun tam merkezinde yer alan Doğu Akdeniz'in yakın periferinin içinde yer alan coğrafya, tarih boyunca ulaşımda mühim kavşak noktalarından biri olmuş ve bölgedeki ulaşımda önemli ölçekte su yollarından yararlanılmıştır.[83]

Üç kıta ve birçok değişik harsın kesiştiği bir noktada bulunan bölgenin en mühim özelliklerinden biri, Orta Doğu'daki gibi dünyadaki enerji rezervuarlarının yarısından fazlasını yapısında bulunduran coğrafyayı, Uzak Doğu ve Avrupa'yı

---

[80]Muhittin Ziya Gözler, http://www.21yyte.org/tr/arastirma/enerji-ve-enerji-guvenligi-arastirmalari merkezi/2014/12/17/7927/dogu-akdenizde-paylasilamayan-kaynaklar, (01.02.2017)

[81] Cihat Yaycı, ''Doğu Akdenizde Yetki Alanları Paylaşılması Sorunu Ve Türkiye'', *Bilge Strateji*, Cilt:4, Sayı:.6, 2012 s.2.

[82] Dursun Yıldız, *Doğu Akdeniz'de Küresel Satranç*, 1.Baskı, Truva Yayınları, İstanbul, 2012, s.47.

[83] Yıldız, a.g.e. s.137

birbirine kenetleyen Süveyş Kanalı'nı doğrudan denetleyebilecek bir pozisyonda bulunmasıdır.[84]

Dünya'daki ticaretin %30'u, Avrupa'nın petrol ihtiyacının ise %70'i, Akdeniz aracılığıyla sağlanmaktadır. Süveyş Kanalı ve Sumed boru hattıyla da günde toplam olarak 4.5 milyon varil ham ve işlenmiş madde taşınır.[85] Bu noktada enerji güvenliği açısından ele alındığında, günümüzde "kritik" görülen, herhangi bir nedenden ötürü kapanması durumunda uluslararası enerji güvenliğine önemli derecede hasar verileceği değerlendirilen yedi düğüm noktasının olduğu söylenebilir: Hürmüz ve Malakka Boğazı, Bab El Mendep ve Türk Boğazları, Panama Kanalı, Danimarka Boğazları, Süveyş Kanalı ve Süveyş Akdeniz (Suveyz-Mediterranean/SUMED) Boru Hattı' dır.[86]

Akdeniz, dünyadaki enerji ulaşımında ara istasyon, toplanma ve nakil bölgesi olması, Orta Doğu coğrafyasına kıyıdaş konumu, ticari ve askeri çıkarların buluştuğu nokta olarak stratejik ehemniyetini korumaktadır.[87]

1.2.2.Doğu Akdeniz'in Tarihsel Önemi

Günümüzde kullanılmakta olan "Mediterranean" terimi, Latince'deki "Mediterraneus" sözcüğünden gelir ve Latince'deki "Medius" kelimesi Türkçe'de "orta, arasında" sözcüklerine tekabül ederken, "Terra", "dünya, toprak, yer" manasına gelmektedir. Dolayısıyla Akdeniz tarihsel olarak , "dünyanın merkezi yeri" ya da "ülkelerin ortasındaki yer" manasındadır.[88]

---

[84] Atilla Sandıklı, ''Doğu Akdeniz'de Enerji Keşifleri ve Türkiye'', *Bilge strateji*, Rapor no:59, 2013, s.3.
[85] http://www.21yyte.org/tr/arastirma/enerji-ve-enerji-guvenligi-arastirmalari merkezi/2014/12/17/7927/dogu-akdenizde-paylasilamayan-kaynaklar(10.02.2017)
[86] Özgen, a.g.e. s.295.
[87] Ulvi Keser, "Doğu Akdeniz'de Güvenlik ve Kıbrıs Adasının Stratejik pozisyonu", *Atılım Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:2. Sayı:1. s.59.
[88] Nejat Doğan, "Doğu Akdeniz'de enerji stratejileri ve Bölgesel Güvenliğin Geleceği", http://www.21yyte.org/tr/arastirma/enerji-ve-enerji-guvenligi-arastirmalari-merkezi/2014/01/15/7383/dogu-akdenizde-enerji-stratejileri-ve-bolgesel-guvenligin-gelecegi(17.02.2017)

Doğu Akdeniz, Akdeniz'in doğusunda yer alan Kıbrıs adası, İsrail, Filistin (Gazze Şeridi), Ürdün, Lübnan, Türkiye ve Suriye'yi içine alan bölgeyi tarif etmek için kullanılır. Genel bir tabirle Anadolu ile Mısır arasında kalan bölgedir ki tarih boyunca 1497'den bu yana 'Levant' olarak da geçmiştir ki bu tabir batı Asya, Doğu Akdeniz ve Kuzeydoğu Afrika'nın kesişme noktası olarak da tanımlanır.[89]

İçinde Ege Adriyatik, Tiran Denizi ve hatta Karadeniz gibi bağımsız bölümleri de bulunduran Akdeniz; bir bağlantı olanağı yaratarak tarihin şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır.[90] Doğu Akdeniz'in dünya uygarlıklarının beşiği olduğu ve bu alanın "Verimli Hilal" olarak isimlendirildiği de görülmektedir.[91]

İlk devletleşme oluşumları da Doğu Akdeniz bölgesinde ve çevresinde gerçekleşmiştir. Bu nedenle Doğu Akdeniz, Anadolu'da, Nil Vadisi'nde ve Mezopotamya'da kurulan devletlerin, bölgenin yukarıda sayılan nedenleri doğrultusunda, hem doğal yayılma alanı hem de bu devletlerin etki ve güçlerinin karşılaştığı bir yer olma özelliğini kazanmıştır.[92]

Fernand Braudel eserinde Akdeniz'i şu şekilde anlatır "Akdeniz demek, birbirine bağlı deniz ve kara yolları demektir; el ele vermiş küçük, orta, büyük kentler ve yollar, bitip tükenmeyen yollar, kısacası bir gidiş geliş, bütün bir ulaşım sistemi demektir. Bizim gözümüzde Akdeniz kavramı bu sistemle tamamlanır ve bu kavram deyimin ifade ettiği en güçlü anlamıyla, bir hareket mekânıdır."[93]

Antik Çağlardan itibaren Doğu Akdeniz yarı kapalı bir deniz hüviyetiyle aktif bir ticari ilişki içerisinde olan kentlere ev sahipliği yaptı.[94] Akdeniz'e egemen

---

[89] Filiz Katman "Levant Doğu Akdeniz ve Enerji Satrancı" https://www.google.com.tr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0ahUKEwiIhK6GtMbTAhWDuhQKHTnIC2cQFgghMAA&url=http%3A%2F%2Fkutuphane.aydin.edu.tr%2Flibrary%2Fv1i29-30%2Flevant16-24.docx&usg=AFQjCNHC84PWlK39bj2CUvvagOGHebyHtQ (19.03.2017)

[90] Dursun Yıldız " Akdeniz Havzası'nda Su Sorunları ve Türkiye" http://www.imo.org.tr/yayinlar/kitap_goster.php?kodu=94#.WQLVPc5OLIU (19.03.2017)

[91] Doğan, a.g.m. s.1.

[92] Emre Baysoy, "Antik Dönem Doğu Akdeniz Jeopolitiği" *Balkan sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:4, Sayı:8, 2015, s.14.

[93] Fernand Braudel, *Akdeniz Mekan, Tarih, İnsanlar ve Miras*, 4.Baskı, Metis Yayınları, İstanbul 2015, s.52.

[94] Kıvanç Ulusoy, *Doğu Akdeniz'de Güç Mücadelesi ve Kıbrıs Sorunu*, USAK Yayınları, Ankara, Mayıs 2015, s.20

olmak, tarihin her safhasında imparatorlukların ve devletlerin ilk amacını oluşturmuştur. Büyük İskender'in kurmuş olduğu İmparatorluk ve Doğu Roma-Bizans İmparatorluğu'nun merkezi Doğu Akdeniz'di. İslamiyet'in doğuşuna dek bölgenin hâkimiyeti, Doğu Roma (Bizans) imparatorluğu elinde olmuştur.[95]

Yüzyıllar boyunca İpek Yolu'nun bitiş noktası olarak görülen Levant'taki bu liman kentleri Doğu'nun zenginliğini Batı'ya taşımıştır. Yirminci yüzyılın başlarından itibaren İpek Yolu'nun bu nihai noktasındaki canlı ticaret hayatı yerini Batı sanayileşmesinin kritik enerji ihtiyacını karşılamak için petrol boru hatlarının ulaştığı bir coğrafya olmuştur.[96]

Akdeniz, üç ayrı kültür toplumu, üç büyük dinamik medeniyet ve bunların temelden farklı düşünme, inanış, yeme içme, yaşam tarzı biçimidir.[97] Akdeniz, Şark'a karşılık Garp'ın, Kuzey'e karşılık Güney'in, Avrupa'ya karşılık Afrika'nın, inanca karşı batıl inanışın, Hıristiyanlığa karşılık İslam'ın ve Katolikliğe karşılık Ortodoksluğun beşiği olmuştur. Bu kadar karmaşıklığın yaşandığı dünya Akdeniz'i başlı başına bir dünya haline getirmiştir. Bu dinamik dünya muhtemelen bu yüzden dünyanın merkezi olarak görülmektedir.[98]

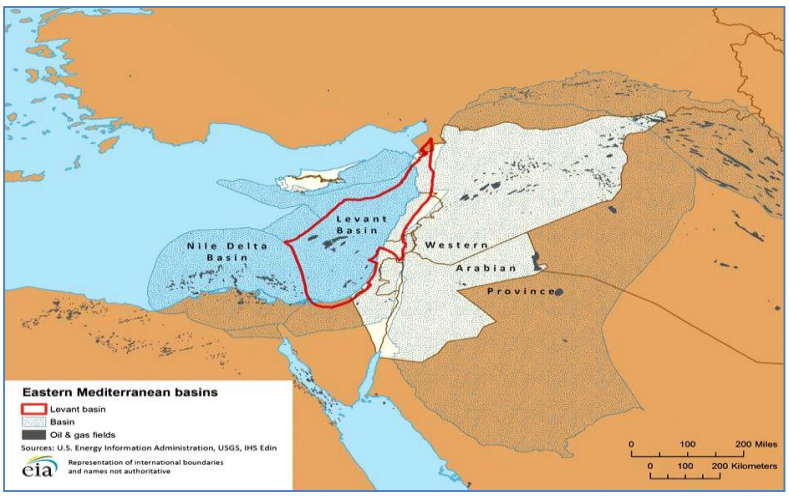
1.2.3.Doğu Akdeniz'de Keşfedilen Enerji Kaynakları ve Ekonomik Değeri

Dünya'nın etrafındaki kıdemli havzaların, tekrar kullanılabilir petrol ve gaz kaynaklarını hesaplamayı amaçlayan bir programın parçası olarak, ABD Jeolojik Araştırmalar Merkezi (USGS) Doğu Akdeniz ülkelerinin havza sahasının keşfedilmemiş petrol ve gazlarını hesaplamıştır. Doğu Akdeniz ülkelerinin havza sahaları Doğu Akdeniz'in yaklaşık olarak 83,000 km^2'sini kapsamaktadır.[99]

---

[95] Yaycı, a.g.m. s.3.
[96] Ulusoy, a.g.e. s.21.
[97] Fernand Braudel, a.g.e. s.97
[98] Dursun Yıldız, *Doğu Akdeniz'de Isınan Sular,* Bizim Kitap Yayınları, İstanbul 2009, s.9.
[99] USGS, "Assessment of Undiscovered Oil and Gas Resources of the Levant Basin Province, Eastern Mediterranean," https://pubs.usgs.gov/fs/2010/3014/pdf/FS10-3014.pdf(15.01.2017)

Doğu Akdeniz bölgesinde Kıbrıs Jeolojik olarak, Eratostenes yükseltisi, Lazkiye, Levant ve Nil, Judea, Batı Arap bölgesi ve Zagros bölgesi başta olmak üzere sekiz tane mühim basen (havza) bulunmaktadır. Tarihsel açıdan Nil Delta baseni ile Batı Arap ve Zagros (Irak İran ve Körfez ülkeleri) bölgelerinde hidrokarbon üretimi yapılmaktadır ve günümüzde Levant basenine dikkat çekilmiştir.[100]

*Harita1:Doğu Akdeniz'deki Basenler (havzalar)

Çalışmada enerji kaynaklarıyla ilgili olarak yer yer petrol, gaz, hidrokarbon gibi isimlendirmeler olacaktır. Anlam karışıklığı yaratmaması için petrolün ne olduğuyla ilgili açıklama yapmak gerekmektedir. Petrol, en başta hidrojen ve karbondan meydana gelen ve içinde az miktarda nitrojen, oksijen, kükürt bulduran çok kompleks bir bileşimdir. Uygun koşullarda gaz, sıvı ve katı durumda bulunabilir. Ham petrol ve doğal gazın temel bileşenleri hidrojen ve karbon olduğundan bunlar "Hidrokarbon" olarak da adlandırılmaktadırlar.[101]

"Levant" kökeni itibariyle "Doğu" manasına gelmekteyken, İngilizlerin "Orta Doğu" kelimesini türetmesine benzeyen bir tutumla, "Akdeniz'in doğusunu"

[100] Haluk Dural, "Doğu Akdeniz Enerji Kaynakları", http://www.dunya48.com/dosya/Dogu_Akdeniz_Enerji_Kaynaklari.pdf(18.01.2017)
[101] "petrol", http://www.enerji.gov.tr/tr-TR/Sayfalar/Petrol(10.01.2017)

anlatmak amacıyla kullanılır. Batıda Akdeniz, doğuda ise Mezopotamya ile sınırlanan bölgedir.[102]

Leviathan* olarak isimlendirilen bölge, Mısır ve Kıbrıs Adası arasındaki Nil olarak isimlendirilen bölge, Girit Adası'nın Güneydoğusundaki Heredot olarak isimlendirilen bölge ve Kıbrıs Adasının periferindeki toplam enerji rezervi (petrol, doğal gaz ve sıvı doğal gaz) takriben 30 milyar varil petrole yakın bir rakama ulaşmaktadır. Bu rakamın piyasa değeri ise yaklaşık 1,5 trilyon dolar olarak hesaplanmaktadır.[103]

Amerikan Jeolojik Araştırma Merkezi'nin 2010 yılında yayınladığı iki önemli rapora göre, Levant'ta 1.7 milyon varil elde edilebilir petrol, 122 trilyon ayak küp gaz[104], Nil Deltasında 1.8 milyon varil elde edilebilir petrol, 223 trilyon ayak küp gaz, 6 milyon varil sıvı gaz olduğu[105] açıklanmıştır.

Tamar-1 ve Dalit-1 alanlarındaki keşiflerin sonrasında sondaj çalışmalarını devam ettiren İsrail, Ekim 2010'da Leviathan baseninde toplam üretim miktarı 17 trilyon ayak küp olan, yeni bir doğal gaz alanının mevcut olduğunu saptamıştır.[106] Tanin ve Dolphin sahalarında da hidrokarbon tespit edilmiştir. Asıl olarak 2000'li yıllara dek Doğu Akdeniz'deki yapılması düşünülen hidrokarbon araştırmaları, kaynakların olabildiğince derinlerde olması ve bazı yerlerde 2 kilometreyi aşan Akdeniz'in tabanında yapılacak olması dolayısıyla pek rağbet görmemiştir. Fakat derin denizlerdeki aramayı kolaylaştıran, gelişen teknolojiyle birlikte ve doğalgazın uluslararası marketlerde yüksek fiyatlandırma politikası nedeniyle 2000'lerin başında Doğu Akdeniz'deki çalışmalara ağırlık verilmiştir.[107]

---

[102] Volkan Ş. Ediger-Balkan Devlen- Deniz Bingöl Mcdonald, "Levant'ta Büyük Oyun: Doğu Akdeniz'in Enerji Jeopolitiği" *Uluslararası İlişkiler*, Cilt:9. Sayı:33, 2012, s.74.

*Levant baseninde bulunan enerjinin olduğu bölgeye verilen ad.

[103] Sandıklı, a.g.m. s.

[104] USGS, "Levant Basin Province" https://pubs.usgs.gov/fs/2010/3014/pdf/FS10-3014.pdf(21.01.2017)

[105] USGS, "Assessment of Undiscovered Oil and Gas Resources of the Nile Delta Basin Province, Eastern Mediterranean," Fact Sheet 2010-3027, Mart 2010, https://pubs.usgs.gov/fs/2010/3027/(21.01.2017)

[106] Sandıklı, a.g.m. s.11.

[107] Ozan Örmeci, "Kıbrıs Müzakerelerinde Yeni Dönem: Enerji Jeopolitiği ve Akdeniz Birliği Olgusu", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt:7, Sayı:.3, s.379.

Türkiye on yıl önce Akdeniz'deki hidrokarbon için açık deniz alanlarında araştırma yapmasına rağmen İskenderun Baseni'ne odaklanmıştır ve çabaları başarılı olamamıştır. Ancak ülkede özellikle Kıbrıs Cumhuriyeti'nin* açık denizlerde araştırma ruhsatına bir reaksiyon olarak, Akdeniz bölgesindeki açık denizlerin altında ve şimdiye kadar keşfedilmemiş olan açık denizlerinde keşif yapabilmek için yeni bir ilgi şekillenmektedir.[108] Bu çalışmada Güney Kıbrıs açıklarındaki keşfedilen enerji kaynaklarının çevre ülkeler üzerindeki hâkimiyetleri inceleneceği için Güney Kıbrıs Rum Kesimi ile anlaşıp o bölgede araştırma yapan Noble Enerji Şirketi'nin bölgede tespit ettiği kaynakların yerleri aşağıdaki haritada bulunmaktadır.

*Harita.2:Doğu Akdeniz'de Keşfedilen Enerji Kaynaklarının Bulunduğu Sahalar[109]

1.2.4.Doğu Akdeniz Siyasi ve Ekonomik Açıdan Neden Önemlidir?

Hızla artan dünya nüfusu, gelişen teknoloji ve endüstriye bağlı yaşam enerji talebini her geçen gün arttırmaktadır. Bu nedenle enerji kaynaklarını tespit etmek ve ulaşmak için keşifler yapılmaktadır. Enerji kaynaklarına ulaşma hedefinin devletlerin dış politikalarının oluşturulması ve yürütülmesindeki etkisi yadsınamaz

*Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) anlatılmak istenmiştir.

[108] Sohbet Karbuz, "Natural Gas Resources in the Eastern Mediterranean: Challenges and Opportunities", http://www.iemed.org/observatori-en/arees-danalisi/arxius-adjunts/anuari/med.2012/Karbuz_en.pdf(18.01.2017)

[109]Harita.2:Kaynak:http://www.nobleenergyinc.com/operations/eastern-mediterranean128.html

boyuttadır. 18. ve 19.yüzyıllarda devletlerin öncelikli hedefi kömüre ulaşmak olmuştur. 20.yüzyılın başlarında kömürün yerini petrol almış, aynı yüzyılın sonlarına doğru doğalgaz da kadar önem kazanmıştır.[110] Bunun sebebi basittir: ilk yarıda kömürden sağlanan buhar gücü ve makineleri, sanayi, ulaşım ve askerlik alanında ön plandayken, İkinci Dünya Savaşı (1939-45) ve sonrası her alanda motor teknolojisi çağını ve petrolü plana geçirmiş ve son 20 yılında da nükleer enerji ve doğal gaz yepyeni iki güç kaynağı olarak ortaya çıkmıştır.[111]

Michael Klare, enerjinin önemi ve vazgeçilmezliğini şu şekilde açıklamıştır: "Önümüzdeki yıllarda, gelecek oluşumların petrole yönelik talebi yumuşatması elbette ki olasıdır. Örneğin, bilgisayarların yaygınlaşmasının ve yüzsek hızda iletişimin, seyahat etme ihtiyacını ve diğer enerji tüketen faaliyetleri azaltabileceği iddia edilir. Ancak, Bilgisayar Çağı'nın gelişi, aslında petrole yönelik talepte herhangi bir bariz azalma getirmemiştir; bundan ziyade tam tersi doğrudur: Artan özel otomobil kullanımı tarafından mahmuzlaşmış petrol tüketimi, ABD'de ve çok sayıda bilgisayara sahip diğer ülkelerde artmaktadır. Ayrıca İnternet'in kullanımındaki patlama, elektriğe yönelik talepte ani bir yükseliş yaratmıştır ve bu da, petrole ve doğalgaza yönelik ihtiyacın giderek artmasına neden olmuştur."[112]

20.yüzyılın sonunda, petrol toplam dünya enerji tüketiminin yaklaşık yüzde 39'unu oluşturur; kömür, ikinci temel enerji kaynağı olarak, sadece yüzde 24'ünü oluşturur. Küresel enerji tüketiminin kalan yüzde 37'si doğalgaz (yüzde 22), nükleer enerji (yüzde 6), su gücü ve odun, tezek gibi "geleneksel" yakıtlar arasında bölüşülür.[113]

ABD, dünyada tüketilen benzinin %42'sini ve toplam fosil yakıtın %25'ini tek başına harcarken, petrol ihtiyacının %60'ını dışarıdan ithal ederek esasında kendine yetebilecek seviyede olan ulusal rezervini stratejik bir rezerv olarak tutmakta ve devreye sokmamaktadır. AB ülkelerinin hepsinin toplam petrol tüketimi 14

---

[110] Özgen, a.g.e. s.578-579.
[111] Kemal Girgin Işık Biren, *21.Yüzyıl Perspektifinde Dünya Siyaseti ve Sorunlar,* Yeniyüzyıl Yayınları, İstanbul 2011, s.139.
[112] Michael T. Klare, *Küresel Çatışmanın Yeni Alanları Kaynak Savaşları*, Devin yayıncılık, İstanbul 2004, s.58.
[113] Klare, a.g.e. S.60-61.

milyon varil iken, rezervleri sadece 7.5 milyar varildir. Doğrusu, enerji hammaddesinin ithalinde Orta Doğu petrolleri ve Rusya Federasyonu'nun doğal gazına bağlıdır.[114]

Ancak unutmamak gerekir ki Ukrayna krizinin başlangıcında Almanya başta olmak üzere Avrupalı devletler, Rusya'ya karşı sert tepki vermemişlerdir. AB'nin Rus doğalgazına olan bağımlılığı, ortalama olarak %34 (bazı üyelerin %100) Rusya'ya bağımlı durumda olması, AB ve ABD'nin Moskova için sert tedbir almasını engelleyen başlıca faktördür.[115]

Bilhassa Güney Avrupa ülkeleri, Rus gazına ve transit ülke olarak da Ukrayna'ya bağımlı durumda olduklarından dolayı enerji arz ve güvenliği durumuyla ilgili olarak tedirgin olmakta ve hem kendileri için ulusal çapta hem de AB Birlik düzeyinde çözüm üretmek için çalışmaktadır.[116]

Tüm bu olaylardan sonra enerjiyi kullanan ülkeler enerji piyasasını araştırmışlar ve mümkünse tek bir kaynağa bağlı olmamaya çalışmışlardır. Dünyada keşfedilen yeni enerji yatakları takip edilmeye başlanmış, enerjinin en ucuz ve en güvenli şekilde taşınıp ulaştırılması söz konusu olmuştur.

Enerji ulaşım ve dağıtım yolu olan bu bölgedeki konumlarda bulunan ülkeler, siyasi ve ekonomik açıdan avantajlı hale gelmektedirler. Tarık Zafer Tunaya'nın *''Kıbrıs Akdeniz bölgesinde, Asya, Afrika yollarının kavşağında demir atmış, dünyanın en büyük savaş gemisidir.''*[117] sözü Kıbrıs'ın jeostratejik açıdan ne kadar mühim bir bölge olduğunu kısa ve öz bir şekilde ifade etmektedir. Kıbrıs Doğu Akdeniz bölgesini gözetleyen bir üs konumdadır.

---

[114] Mustafa İlbaş, *Enerji-Politik Dünya ve Türkiye*, Berikan Yayınevi, Ankara, 2014, s.15.
[115] Çomak, a.g.e. s.156.
[116] http://www.bilgesam.org/incele/1771/-rusya-ukrayna-cikmazi-ve-enerji-guvenligi--ab-ve-turkiye-olasi-bir-gaz-krizine-karsi-ne-kadar-hazir-/#.Vx33ONSLTIU(18.01.2017)
[117] Levent Aksu "Ana Hatlarıyla Kıbrıs'ın Stratejik Önemi"
http://www.2023.gen.tr/Arsiv/mayis05/11.htm(19.02.2017)

1.2.5.Enerji Güvenliğine Yönelik Kaygılar

Enerji güvenliğinin geleneksel açıklaması, tüketici durumundaki ülkelerin petrol kaynaklarına gereksinimlerini karşılayacak şekilde ulaşmaları bağlamında, arz güvenliğinin temin edilmesiyle ilgilidir. Bu bakış şekli, enerji güvenliğinde geleneksel ögelerin, petrol arzı (üreticiler), talep merkezleri (tüketiciler), piyasa yapıları ve jeopolitikle alakalı olarak tanımlanmaktadır.[118] Esasında enerji güvenliği onun fiziksel güvenliğidir. Yani petrol, doğal gaz, kömür gibi hatta rüzgâr ve diğer yenilenebilir enerji kaynaklarının aranması, üretimi, iletimi, dağıtımı, pazarlaması gibi bir dizi enerji faaliyetinde ortaya çıkabilecek herhangi bir güvenlik sorunudur.[119]

Gelişen dünyada enerji güvenliğinin klasik tanımı makul fiyatlarla elverişli kaynaklara kolayca ulaşılabilirlik olmasına rağmen farklı ülkelerin bu konunun ne anlama geldiğiyle ilgili yorumları farklıdır.[120] Rusya için amaç "stratejik kaynaklar" üzerinde devlet ağırlığını koyması[121] anlamına gelirken, Japonya için kıt yerli kaynaklarını çeşitlendirme, ticaret ve yatırım yoluyla dengeleme anlamına gelir.[122] Örneğin, Avrupa'nın ithal petrol ve gaza olan bağımlılığının git gide artması, Çin ve Hindistan gibi yükselen ekonomilerde giderek artan enerji gereksinimleri, en somut uygulamasını Rusya'nın enerji politikalarında gösteren kaynak milliyetçiliği, kritik enerji altyapılarını nişan alan enerji terörizmi, bilhassa tankerin geçiş yaptığı dar su yollarındaki korsanlık faaliyetleri, fosil yakıtların bu yüzyıl ortasından itibaren tükeneceği ve üretimlerinin doruk noktasına ulaşacağı yönündeki beklentiler; iklim değişikliği konusundaki endişeler gibi son yıllardaki değişik gelişmeler enerji güvenliğinin uluslararası güvenlik tartışmalarında mühim bir konu haline gelmesine sebep olmuştur.[123]

---

[118] Mitat Çelikpala, *Enerji Güvenliği NATO'nun Yeni Tehdit Algısı*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2013, s.7.
[119] Durmuş Dündar-Müge İşeri-Necdet Pamir,*Enerji Güvenliği: dünya ve Türkiye Panel,* İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2010 s.46.
[120] Daniel Yergin, "Ensuring Energy Security", *Foreign Affairs,* Cilt.85, Sayı.2, April 2006 s.70-71.
[121] Yergin, a.g.m. s.71.
[122] Aynı yerde.
[123] Emre İşeri ve A.Oğuz Dilek, "Yeni Enerji Jeopolitiğinde NATO'nun Enerji Güvenliğinde Tamamlayıcı Rolü ve Türkiye'nin Potansiyel Katkıları", *Akademik Bakış Dergisi*, Cilt:5 Sayı:10, 2012, s.231.

Enerji kaynakları ile ilgili çeşitli kaygılar oluşmaktadır. Bu kaygılardan ilki enerji kaynaklarının devletlerarasında dengesiz dağılımı ve özellikle yükselen ekonomiler tarafından giderek artan oranlarda talep edilmesine yöneliktir.[124] İkinci kaygı ise Batılı ülkelerin gittikçe düşen oranlarda enerji üretirken ithal enerjiye giderek daha bağımlı olmalarının getirdiği büyük miktarda gelir transferinden ileri gelmektedir.[125] Avrupa üzerinden değerlendirildiğinde, Orta Doğu petrollerine ve Rusya'ya enerji için bağlı olmak zaman zaman bazı sorunların yaşanmasına neden olmuştur. Ukrayna ve Rusya arasındaki gerginlikte, Rusya Ocak 2006'da Ukrayna'nın doğalgazını kesmiş, Ukrayna'dan Avrupa'ya giden doğalgaza el koymuştur.[126] Avrupa ülkelerinin çoğu, Rusya doğal gaz vanalarını kapatınca ya doğalgazsız kalmış ya da gelen doğal gaz miktarında yüzde 50'lere varan düşüşler yaşamışlardır.[127]

Petrolün Batı'ya ve özellikle Amerika'ya karşı bir siyasi silah olarak kullanılması, 1967 Arap-İsrail Savaşının sonrasında söz konusu olmuştur.[128] Petrol fiyatları, 1970'lere kadar petrol şirketleri tarafından belirlenirken, 1973'le birlikte OPEC* ülkeleri bu konuda yeni bir dönemi başlatmışlar ve fiyat ve miktarın kendileri tarafından belirlendiğini göstermişlerdir.[129]

Arap ülkeleri savaş başladıktan sonra yaptıkları ortak açıklamada, İsrail'e yardım eden ülkelere petrol ambargosunda bulunacaklarını ima etmişlerdir.[130] ABD İsrail'e askeri yardım yapma kararı alınca, Suudi Arabistan buna karşılık OAPEC'in** ABD'ye ve Hollanda'ya (Rotterdam'ın Avrupa'nın çeşitli yerlerine

---

[124] Emre İşeri, "Küresel Düzeyde Enerji Meseleleri ve Türk Dış Politikası", Der.Faruk Sönmezoğlu, Nurcan ÖZGÜR Baklacıoğlu, Özlem Terzi, XXI: Yüzyılda Türk Dış Politikasının Analizi, DER Yayınları, İstanbul 2012, s. 277.

[125] İşeri, a.g.m. s.277.

[126]http://www.cnnturk.com/2009/ekonomi/dunya/01/05/rusya.ukrayna.gaz.krizi.avrupaya.sicradi/507526.0/(07.01.2017)

[127] İlbaş, a.g.e, s.172.

[128] Fahir Armaoğlu, *20.Yüzyıl Siyasi Tarihi***,** 16.Baskı, Alkım Yayınları, İstanbul 2007, s.726.

*OPEC:İran, Irak, Kuveyt Suudi Arabistan ve Venezüella'nın 1960 yılında petrol fiyat politikasını kontrol edebilmek için Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü adıyla kurduğu birlik.

[129] Tayyar Arı, *Geçmişten Günümüze Orta Doğu Siyaset Savaş ve Diplomasi*, 6.Baskı, Dora Yayınları, Bursa 2014, s.385.

[130] Baskın Oran, *Türk Dış Politikası Kurtuluş savaşından Bugüne Olgular, Olaylar, Belgeler, Yorumlar, Cilt I: 1919-1980***,** 18.Baskı, İletişim Yayınları, , İstanbul, 2013, s.799.

**OAPEC:Arap Petrol İhraç Edenler Örgütü adıyla 1968 yılında kurulmuştur. Sadece Arap Petrol üreticilerinden oluşur.

petrol boşaltma ve dağıtım merkezi olduğu için) bütün petrol nakliyatına ambargo koyma kararına katılmıştır.[131] Savaşan iki Arap devletini desteklediklerini ilan eden Arap üyeler geçici olarak üretimi azaltmıştır. Bu durum, arzı düşürdü ve dolayısıyla fiyatlarını yükseltmiştir. Petrol fiyatı yüzde 380 artmış ve zenginlik sanayileşmiş petrol ithal eden ülkelerden bölgeye geri akmıştır.[132] 1970'lerin başında, böylelikle OAPEC üyelerinin petrol üretimini azaltıp, ambargo uygulayıp ve fiyatları yükseltip avantajlı pozisyon sağlamayı amaçladıkları iktisadi ve ticari temelde bir enerji savaşı yaşanmıştır.[133]

1973 krizi sonrası doğmuş ve var olan enerji güvenliğinin modeli, üretici ülkeler kaynaklı petrol arz kesintilerini yönetmeye öncelik vermiştir. Günümüzde ise enerji güvenliği kavramının, tüm enerji arz zincirini ve altyapılarını muhafaza etmeyi de içine alacak biçimde genişletilebilmesi gerekir.[134]

1990 yılında Irak Kuveyt'i işgal etmiştir. Amacı körfezdeki petrol sevkiyatı için daha elverişli bir saha kazanmaktır. Zira, Kuveyt'e ait Bubiyan ve Varba adaları, hem körfezde stratejik öneme sahiptir hem de önemli petrol yataklarını barındırıyordur.[135] Irak'ın Kuveyt'teki petrol yataklarını kontrol altında tutmak istemesi, Arapların uyguladığı petrol ambargosu, Rusya-Ukrayna krizi, son olarak 2008 Ağustos Rusya-Gürcistan savaşında, Avrupa'ya enerji ikmalini sağlayan Bakü-Supsa hattının geçici kapatılması enerji akışının "güvenlikleşme"sine önemli ölçüde katkı sağlamıştır.[136]

[131] William L. Cleveland, *Modern Orta Doğu Tarihi,* Agora Kitaplığı, İstanbul 2008 s.502.
[132] James Gelvin, *Modern Orta Doğu Tarihi 1453-2015*, Timaş yayınları, İstanbul 2016, s.328.
[133] Çelikpala, a.g.e. s.10.
[134] Yergin, a.g.m s.78.
[135] Mohammat Arafat, *Türkiye ve Komşuları*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2009, s.263.
[136] Çomak, a.g.e. s.151.

II.BÖLÜM

2.KIBRIS SORUNUNUN TARİHİ GEÇMİŞİ VE KKTC'NİN TÜRKİYE İLE İLİŞKİLERİ

2.1Kıbrıs Sorununun Kısa Tarihçesi ve Önemi

Stratejik özellikleriyle her zaman ilgi çekmiş olan Kıbrıs Adası tarihin her safhasında da ülkelerin dikkatini çekmiş ve birçok uygarlığa ev sahipliğinde bulunmuştur. Ada'da Hititler, Asurlar, Fenikeliler, Persler, eski Mısırlılar, Makedonyalılar, Romalılar, Bizanslılar, Müslüman Araplar, İngilizler, Lusignanlar ve Cenevizliler yaşamışlardır.[137] Kıbrıs adası 1571 yılında ise Osmanlı İmparatorluğu'nun hâkimiyetine girmiştir.

İngiltere ve Çarlık Rusya'sı 19.yüzyılın sonlarında menfaat çatışması yaşamaya başlamışlardır. 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı (93 Harbi), Osmanlı'nın yenilgisiyle ve Ayastefanos Anlaşması'nın imzalanmasıyla sonuçlanmıştır. Bu anlaşmanın hükümleri ise İngiltere'nin menfaatleriyle örtüşmemektedir. Bu yüzden İngiltere, Osmanlı İmparatorluğu'na İttifak Antlaşması yapmayı teklif etmiştir.

İngiltere, Osmanlı Devleti'nden Kıbrıs Adası'nın işgaline izin verilmesi için talepte bulunmuş ve adanın Ruslara karşı üs olarak kullanacağını belirtmiştir. İstanbul'da 4 Haziran 1878'de imzalanan ve çoğunlukla ''Kıbrıs Antlaşması'' olarak isimlendirilmekte olan Türk-İngiliz İttifak Antlaşması neticesinde, adada egemenlik İngiltere'ye geçmiştir. Antlaşma ile ada Osmanlı Devleti'nin hukuki bünyesinde ''mümtaz eyalet'' yani ayrıcalıklı ve özel bir yönetim biçimine tabi olan ülke durumunu almıştır.[138] Ada İngiltere'ye kiralanmıştır. Fakat Osmanlı Devleti ile Rusya'ya karşı Savunma Antlaşması yapmış olan İngiltere, bu antlaşmadan beş gün önce de 30 Mayıs 1878'de Rusya ile gizil bir anlaşma imzalamış ve 93 Harbi sonrasında ortaya çıkan durumu da kendi menfaatleri doğrultusunda çözümlemişlerdir. Berlin Konferansı'nda bu gizli anlaşma meydana çıkmış, bunun üzerine Osmanlı Devleti anlaşmaya ek maddeler koyma gereğini hissetmiştir.

---

[137] İbrahim Kamil-Ümran Güneş, ''Megali İdea'dan Enosis'e Kıbrıs(1814-1974)'', *Asıa Minor studies-International Journal of Socıal Scıences*, Cilt:2, Sayı: Denktaş Özel Sayısı, Mayıs 2014, s.176.

[138] Faruk Bekarlar, *Kıbrıs Sorununun Doğuşu Menderes Dönemi Türk Yunan İlişkileri*, Arayış Yayın Ajansı, 2006 s.62.

İngiltere, 1 Temmuz 1878'de imzalanmış bu beş maddelik ek anlaşma ile Rusya'nın, Kars ve Doğu Anadolu'da işgal ettiği yerleri geri vermesi halinde, kendisinin de Kıbrıs'ı geri vereceğini kabul etmiştir.[139]

Osmanlı İmparatorluğu, Kıbrıs'ı İngiltere'ye kiraladıktan sonra, Kıbrıs Türk ve Rum halklarının ilişkilerini oluşturan en mühim unsur, Kıbrıs Rumlarının Megali İdea'ya ulaşma isteği ile Enosis mücadelesi olmuştur. Megali İdea terimini Türkçe'ye Büyük Mefkure yahut Büyük Ülkü şeklinde tercüme etmek mümkündür. Dilbilim uzmanı Yeorgios Babiniyotis tarafından düzenlenen *Çağdaş Yunanca Sözlük'te* Megali İdea terimini karşısında şu açıklama bulunmaktadır: *"Megali İdea Yunan dünyasının üzerinde 19.yy'ın yarısından 20.yy'ın ilk 30 yılına kadar etkili olmuştur. Fikir ('idea') köle durumunda olan bütün Yunanlıları kurtarmak ve başkenti İstanbul olan büyük bir Yunan devleti yaratmak idi."*[140]

İngilizlere adanın kiralanmasını, Enosis için önemli bir kademe olduğunu düşünmekte olan Rumlar, Yunanistan'ın da yoğun kışkırtmalarıyla ilhak faaliyetlerini tırmandırmaya başlamışlardır. Bu çerçevede Türk halkına yönelik yoğun tahriklerde bulunup, saldırılar düzenlemekte ve onur kırıcı yaklaşımlar sergilemektedirler.[141] Halk arasında Enosis nedeniyle başlayan ilk gerginlik 1894'teki, Baf'ta ortaya çıkan büyük kavga ile yeni bir boyuta geçmiştir. Kıbrıs gazetesinin konu ile alakalı haberine göre, 400-500 civarındaki Rum'un, Baf Camii önünde yaptıkları tahrikler neticesinde çıkan kavga, polisin müdahalesi etmesi sonucunda güçlükle önlenebilmiştir.[142]

1878-1914 yılları arasında Kıbrıs, Osmanlı hâkimiyetinde bulunurken, İngiliz yönetimi ile işbirliği içinde olan dönemin sadık seçkinleri, İngilizlerle işbirliği yapıp, bir anlamda Osmanlı hâkimiyetini korumuş oluyorlardı. Ada'nın Osmanlı toprağı olduğu, hem Kıbrıslı Rumlara hem de İngilizlere, sürekli olarak hatırlatılmaktaydı. Bu durum, İngilizlerin, Kıbrıslı Rumların Enosis taleplerini kolayca geri çevirmesini

---

[139] Ali Satan, ''Yeni İngiliz Belgeleri Işığında Kıbrıs Ve Önemi'', S.56-57. http://www.journals.istanbul.edu.tr/iuydta/article/view/1023019206 (21.02.2017)

[140] Damla Demirözü, ''Megali İdea'dan Ankara Anlaşmasına(1930) Eleftherios Venizelos'', *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S.35-36, Mayıs-Kasım 2005, s.296.

[141] Mustafa Tarakçı, ''*Kıbrıs Barış Harekatı*'', http://docplayer.biz.tr/440125-Kibris-baris-harekati-yrd-doc-dr-mustafa-tarakci.html (01.11.2014)

[142] Tarakçı a.g.m. http://docplayer.biz.tr/440125-Kibris-baris-harekati-yrd-doc-dr-mustafa-tarakci.html (01.11.2014)

sağlamıştır. İngilizler tarafından Kıbrıs'ın ilhak edilmesi(1914), Osmanlı İmparatorluğu'nun çözülme süreci sonrasında, Müslüman-İngiliz işbirliği, Enosis tehdidine karşı alınmış bir tedbir olarak düşünülmekteydi.[143] İngilizlerin ve Osmanlı'nın 1.Dünya Savaşı'nda ayrı saflarda yer almaları sonucu işbirliği bozulmuştur ve İngiltere 5 Kasım 1914'te adayı ilhak etmiştir.

Türk Devleti, ''1878 Kıbrıs Antlaşması''nın hükümlerine dayanarak Kıbrıs'ın artık kendine verilebileceğini öne sürse de bu konuda başarılı olamamıştır. Lozan Anlaşması'nın *"Türkiye işbu Antlaşmada belirlenen sınırları dışındaki tüm topraklar ile bu topraklardan olup gene bu Antlaşma ile üzerinde kendi egemenlik hakkı tanınmış bulunanlar dışındaki Adalarda - ki bu toprak ve Adaların geleceği ilgililerce saptanmış ya da saptanacaktır - her ne nitelikte olursa olsun, sahip olduğu tüm hak ve senetlerden vazgeçtiğini açıklar. İşbu maddenin hükümleri komşuluk nedeniyle Türkiye ile ortak sınırı bulunan ülkeler arasında kararlaştırılmış ya da kararlaştırılacak olan özel hükümleri bozmaz"* ifadelerinin yer aldığı 16. maddesi ve *"Türkiye, Britanya Hükümetince Kıbrıs'ın 5 Kasım I914'te açıklanan ilhakını tanıdığını bildirir"* şeklindeki 20. maddesiyle Türk Devleti Kıbrıs'tan vazgeçirilmiştir.[144] Böylelikle, Kıbrıs'ta 1914'ten itibaren fiili olarak uygulanan ve 1920'de Sevr Antlaşması'yla Osmanlı Devleti'nin de resmen tanıdığı adadaki İngiliz hâkimiyeti, Lozan Antlaşması'nın 20.maddesi ile hukukileştirilmiştir. 1924'te onayladığı bu antlaşmadan sonrasında İngiltere, 1925'de Kıbrıs'ı İngiliz Kraliyet sömürgesi olarak ilan etmiştir.[145]

Ada 1878'de İngiltere egemenliği altına girmesinden İkinci Dünya Savaşı sonrasına kadar Doğu Akdeniz, Orta Doğu ve Hindistan'a giden ticari yolların kesişme noktasında İngiliz egemenliğinin bir sembolü ve Pax Britannica'nın kritik üslerinden biri olarak kendini muhafaza etmiştir.[146] İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra meydana gelen yeni sistemde, koloni yönetimlerinin ortadan kalkacağı artık

---

[143] Niyazi Kızılyürek, *Milliyetçilik Kıskacında Kıbrıs*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002, s.215.

[144] İsmail Soysal, *Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları*, 1.Cilt, (1920-1945), T.T.K. Yayınları, Ankara, 1982,s.91.

[145] Dilek Yiğit Yüksel, Dilek Yiğit Yüksel, ''Kıbrıs Türk Milli Mücadelesi (1914-1958)'' *ÇTTAD, VIII/18-19, (2009/Bahar-Güz),* s.166.

[146] Kıvanç Ulusoy-Murat Tüzünkan, ''Kıbrıs Sorunu:Türkiye'nin Uluslararası Açmazı'', Faruk Sönmezoğlu, *XXI.Yüzyılda Türk Dış Politikasının Analizi*, Der Yayınları, İstanbul 2012, s.509.

anlaşılmış, değişimler İngiltere açısından Kıbrıs Adası'nın Ortadoğu'daki önemini daha da belirginleştirmiştir.[147]

İngiltere'nin, 1878'de Kıbrıs adasının yönetimini eline almasından itibaren her fırsatta Enosis isteklerini açıklayan Kıbrıslı Rumların bu yöndeki mücadeleleri İkinci Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında artmıştır.[148] İngilizler, Rumların bu isteklerini görmezden gelmemekle beraber adada yaşayan Türklerin isteklerini desteklemeye başlamıştır. Türk kamuoyu, Kıbrıs konusunu 1948'den başlayarak sahiplenip hareketlenmeye başlamışsa da bu yıllarda Türk Dışişleri bakanlığı uluslararası boyutta bir Kıbrıs sorununun olmadığını, Yunanistan'ın Kıbrıs'la ilgili olarak, gelecekte Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakını sağlayacak bir tavır içinde olmadığı görüşünde olmuştur. [149]

CHP'nin son Dışişleri Bakanı Necmeddin Sadak'ın 23 Ocak 1950'de gençlerin Kıbrıs için miting yapmaları sonucunda verdiği demeçte; *''Kıbrıs meselesi diye bir mesele yoktur, İngiltere'nin Kıbrıs'ı başka bir devlete terk edemeyeceğine dair kanaatimiz tamdır. Gençlerimiz beyhude bir heyecana kapılıp yoruluyorlar.''* açıklamasını yaparken kısa bir süre sonra iktidara gelen Demokrat Parti hükümeti benzer bir tavrı sürdürecek, 20 Haziran 1950'de Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü *''Kıbrıs meselesi diye bir mesele yoktur''* açıklamasını yapmıştır.[150]

Toplumlararası çatışmaların hızla çoğalması ve bununla bağlantılı olarak Türkiye ile Yunanistan ilişkilerinin gerginleşmesinin, NATO'nun (North Atlantic Treaty Organization/Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü) güneydoğu kanadında yarattığı/yaratacağı çatlak karşısında ABD (Amerika Birleşik Devletleri) devreye girip, sorunun çözülmesi için ağırlığını ortaya koymuştur. Bu bağlamda, Washington'un *"bağımsız"* bir Kıbrıs devletinin kurulması amacıyla Ankara ve Atina ile başlattığı girişimler sonucu gerçekleşen Zürih Zirvesi (6-11 Şubat 1959) ve Londra Konferansı (17-19 Şubat 1959) sonucunda bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti'nin

[147] Bekarlar, a.g.e, s.68.
[148] Melek Fırat, "Yunanistanla İlişkiler", Baskın Oran, Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, a.g.e. s.596.
[149] Bekarlar, a.g.e, s.81.
[150] Bekarlar a.g.e, s.81-82.

kurulması için gerekli olan hukuksal metinlerin imzalanmakla beraber Kıbrıs Sorunu'nun ön aşaması sona ermiştir.[151]

Rumlar, Kıbrıs'a self-determinasyon yetkisinin verilmesi ve Enosis'e erişebilmek amacıyla, Türklere karşı şiddet kullanacakları ve Akritas planı olarak isimlendirip gizli tutmaya çabaladıkları bir plan üretmişlerdir. *"Akritas Planı"*, bu esaslar dâhilinde hazırlanmış olarak, 21 Aralık 1963 günü başlayan yerel çatışmalarla uygulama aşamasına geçerken, tarihe *"1963 Kanlı Noel Olayları"* olarak geçecek silahlı şiddet eylemleri de*"1963-1964 Kıbrıs Krizi"*nin başlangıcını oluşturmaktadır. Aynı zamanda bu çatışmaların yoğunlukları farklı şekilde de olsa aralıklı olarak adada 11 yıl sürecek olan şiddet sarmalının da başlangıcını teşkil etmektedir.[152]

Eski EOKA tedhişçilerinden ve cinayetleri ile meşhur Nikos Sampson Rum Milli Muhafız teşkilatını da yanına alarak 15 Temmuz 1974 günü, yaptığı darbeyle Makarios'u düşürüp Kıbrıs Elen Cumhuriyeti'ni ilan etmiştir. Sampson darbesi, Enosis, yani adanın fiilen Yunanistan'a ilhakından başka bir şey değildir. 1974 Kıbrıs buhranı bu şekilde başlamıştır.[153]

Türk askeri, 20 Temmuz sabahı erken saatlerde, hava kuvvetlerinin himayesinde Girne plajlarına çıkarken, aynı zamanda Lefkoşa-Girne yolunda ve Lefkoşe yakınlarındaki Gönyeli'ye de havadan indirme yapmıştır. Kıbrıs ve Yunan kuvvetlerinin sert karşı koymasıyla birlikte şiddetli çarpışmalar olmuştur.[154] Fakat, ateşkesin ilan edildiği 22 Temmuz'da askeri açıdan bazı olumsuzluklar varlığını sürdürmüştür: Türk askeri kuvvetleri adanın %7'sini ele geçirmiştir ancak coğrafi yönden Kıbrıslı Türkler adada dağınık olarak yerleşmiş olduklarından Türk nüfusunun %65'i hala Rumların denetimi altındaki yerlerde ve EOKA-B'nin katliam tehdidi altında bulunmaktaydılar.[155] Güvenlik Konseyi 20 Temmuz'da ateşkes yapılmasına karar vermiştir. Türkiye, Amerika ve Yunanistan'la yaptığı görüşmeler neticesinde güvenlik konseyinin kararını kabul ederek 22 Temmuz'da harekâtı durdurmuş ve Cenevre Konferansı'na katılmaya karar vermiştir.

---

[151] Bülent Şener, ''1963-1964 Kıbrıs Krizi: Türk Dış Politikası Tarihinde Askeri, Siyasal ve Hukuksal Boyutlarıyla Bir Zorlayıcı Diplomasi Uygulaması'', *Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı*, sayı.205, Ağustos 2013, s.5.
[152] Şener, a.g.m. s.13.
[153] Armaoğlu, a.g.e. s.802.
[154] Armaoğlu, a.g.e. s.803.
[155] Arafat, a.g.e. s. 137.

Fahir Armaoğlu "Son yirmi yıllık Türk Dış politikasının esas mihverini bir tek mesele teşkil etmiştir: Kıbrıs meselesi. Türk dış politikasının aktivitesi Kıbrıs meselesi etrafında dönmüş ve diğer alanlardaki faaliyetlerimiz bu meselenin dalları olarak gelişmiştir dersek, herhalde gerçeği ifade etmiş oluruz. Türk dış politikasının Kıbrıs meselesinden fışkıran veya bu meselenin tesirinde gelişen ana faaliyet dalları, Amerika, Sovyet Rusya, Yunanistan ve Orta Doğu ile münasebetlerimizdir. Bunu da normal karşılamak gerekir."[156] diyerek Kıbrıs meselesinin Türk dış politikasındaki vazgeçilemez yerini açıklamıştır.

Doğu Akdeniz gazının Türkiye üzerinden AB'ye nakledilmesiyle Kıbrıs sorununun çözümü sağlanabilir, bu sayede Türkiye, AB'nin Güney Gaz Koridoru olabilmek amacıyla transit ülke rolünü destekleyecektir.[157]

2.2.TC-KKTC İLİŞKİLERİ

Türkiye ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin aralarındaki günümüzde de varlığını devam ettiren ilişkileri Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Dışişleri Bakanlığı'nın sitesinde şu şekilde açıklanmaktadır:

"KKTC'yi uluslararası düzeyde resmi olarak tanıyan tek ülke olan Türkiye Cumhuriyeti'nin Lefkoşa'daki Büyükelçiliği ve KKTC'nin Ankara'daki Büyükelçiliği, İstanbul'daki Başkonsolosluk, İzmir ve Mersin Konsoloslukları, devletlerinin mutad diplomatik ve bürokratik ilişkilerini yürütmektedir."[158]

"....Bunun yanında KKTC'nin hayatın her alanında maruz kaldığı izolasyonun günlük hayata getirdiği kısıtlamalar, ilgili TC ve KKTC Bakanlıkları arasında çeşitli alanlarda imzalanan işbirliği anlaşma ve protokolleri ile aşılmaya çalışılmaktadır."[159]

KKTC'nin güvenliği halen adadaki Türk askeri tarafından sağlamaktadır. Türkiye, KKTC bütçesine her sene önemli miktarda karşılıksız yardım yapmaktadır.

---

[156] Fahir Armaoğlu s.783.
[157] Ayla Gürel-Fionna Mullen, "Can Gas Mediterranean Gas Discoveries Have a Positive Impact on Turkey- EU Relations?" Sabancı Univercity Istanbul Policy Center, Policy Brief 12 s.4.
[158] http://mfa.gov.ct.tr/tr/dis-politika/turkiye-cumhuriyeti-ile-iliskiler/ (10.03.2017)
[159] http://mfa.gov.ct.tr/tr/dis-politika/turkiye-cumhuriyeti-ile-iliskiler/(10.03.2017)

Türk turistlerin nüfus kâğıdı ile giriş yapma kolaylığına olması da KKTC'de önemli bir gelir kaynağıdır.[160]

Türkiye, KKTC'nin dış ticaretindeki en önemli paya sahip ülkedir. Türkiye'nin KKTC'ye ihracatı 1 milyar civarında gerçekleşmektedir. KKTC'nin Türkiye'ye ihracatı ise son yıllarda 40-80 milyon dolar arasında değişmektedir. 2016 yılında ihracatımız %9,8 azalıp 907 milyon dolara gerilemiş; ithalatımız ise %7 azalarak 65 milyon dolar olmuştur.[161]

Türkiye'nin KKTC'ye ihracatında ilk sırada 137 milyon dolar ile petrol ürünleri bulunmaktadır. İhracatımızda önemli paya sahip diğer ürünler; demir/çelik çubuklar, ilaçlar, alkollü ve alkolsüz içecekler, mobilyalar, çimento, mücevherler, alüminyum çubuk ve profillerdir. KKTC tarafından Türkiye'ye ihraç edilirken başta gelen ürünler peynir, narenciye, patates, demir-çelik döküntü ve hurdalarıdır.[162]

Ambargo sebebiyle KKTC'nin satamadığı birçok ürüne, Türkiye kendi pazarını açmıştır. Özetlenildiğinde, KKTC ve Türkiye simbiyotik* bir bağ içerisindedirler.[163]

"…Bu Bağlamda Türkiye, KKTC ve Kıbrıs Türklerini en insani ve hayati konularda dahi dünyaya bağlayan tek köprü olma konumundadır. Kıbrıs Türklerinin en doğal insan hakları olan ulaşım, telekomünikasyon ve posta hizmetleri dahi Türkiye'den sağlanmaktadır…"[164]

KKTC için Su Temin Projesi, askılı boru sistemi aracılığıyla denizden geçirilip su iletilen dünyadaki tek proje olmuştur.[165] Bu nedenle "Asrın Projesi"[166] olarak adlandırılmaktadır. KKTC Su Temin Projesi'nde, Türkiye kısmında Anamur

---

[160] Nejat Tarakçı, " 40 Yıl Sonra Kuzey Kıbrıs Devlet mi Eyalet mi?", http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/5251/40_yil_sonra_kuzey_kibris_devlet_mi_eyalet_mi(13.02.2017)

[161] http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/disIliskiler/ulkeler/ulke-detay/KKTC/html-viewer-ulkeler?contentId=UCM%23dDocName%3AEK160437&contentTitle=T%C3%BCrkiye%20ile%20Ticaret&_afrLoop=694180777811333&_afrWindowMode=0&_afrWindowId=n11ona7c4_102#!%40%40%3F_afrWindowId%3Dn11ona7c4_102%26_afrLoop%3D694180777811333%26contentId%3DUCM%2523dDocName%253AEK160437%26contentTitle%3DT%25C3%25BCrkiye%2Bile%2BTicaret%26_afrWindowMode%3D0%26_adf.ctrl-state%3Dn11ona7c4_160(01.03.2017)

[162] http://mfa.gov.ct.tr/tr/dis-politika/turkiye-cumhuriyeti-ile-iliskiler/(10.03.2017)

*Karşılıklı fayda, birbirinden beslenme ilişkisini anlatan bir deyim.

[163] Tarakçı, a.g.m. s.10.

[164] http://mfa.gov.ct.tr/tr/dis-politika/turkiye-cumhuriyeti-ile-iliskiler/(10.03.2017)

[165] http://www.dsi.gov.tr/projeler/kktc-su-temin-projesi(02.01.2017)

[166] http://www.tccb.gov.tr/yurt-disi-ziyaretler/355/35707/kktc.html (07.03.2017)
http://www.hurriyet.com.tr/kktc-su-temin-projesinin-acilisi-gerceklestirildi-30333510(07.03.2017)

Dragon Çayı üzerinde inşa edilmiş olan Alaköprü Barajında biriktirilecek suyun Türkiye kısmı 23 km, deniz geçişi 80km (66.5 km askıda boru sistem) ve KKTC kısmı 3 km olmak üzere 106 km uzunluğundaki hat ile KKTC'de inşa edilen Geçitköy Barajı'na iletilmesi içeriğini de bulundurmaktadır.[167] Bu tasarı ile: KKTC'ye aktarılacak yıllık 75 milyon m^3 suyun 37 milyon m^3'ü sulamaya, 38 milyon m^3'ü ise içme suyuna ayırılacak ve KKTC'nin uzun vadeli içme suyu sağlanmış olacaktır.[168]

*Harita.3: KKTC'ye Su Temin Projesi[169]

Anamur'da, KKTC Su Temin Projesi kapsamında, inşa edilen barajın 2015'teki açılış töreninde, KKTC Cumhurbaşkanı Mustafa Akıncı "Anavatan'dan aktarılacak su, üretimimizin artmasını sağlayacak; ülkemizin ekonomik gelişmesini hızlandırarak kendi kendine yeten bir KKTC oluşumuna büyük destek olacaktır" şeklinde konuşmuştur.[170]

Ayrıca kültür sanat alanında da iki devlet arasında işbirliği yapılmıştır. KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı ile Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı arasındaki danışmalar sonucu, iki ülke arasında Kültür Sanat alanında işbirliğinin arttırılması için bir dizi karar alınmıştır. Varılan mutabakat çerçevesinde KKTC yazın sanatının Türkiye okuru ile buluşturulması, TC Kültür Bakanlığı'nın yayınlarının KKTC okuru ile buluşturulması, KKTC sanatçıları ve sanat kurumları ile Türkiye'deki sanatçılar ve sanat kurumları arasındaki bağların güçlendirilmesi

[167] http://www.dsi.gov.tr/projeler/kktc-su-temin-projesi(02.01.2017)
[168] http://www.dsi.gov.tr/haberler/2015/10/20/asrinprojesidenizgecisikktc(02.01.2017)
[169] Harita.3 Kaynak Kaynak: DSİ http://www.dsi.gov.tr/projeler/kktc-su-temin-projesi(10.03.2017)
[170] http://www.mersin.gov.tr/turkiyeden-kktcye-su-temin-projesi-acilisi-yapildi(03.01.2017)

ayrıca Kültür Dairesi ve Kütüphane Personellerinin sürekli gelişimini sağlamak için olanak sağlanması başlıklarında adım atıldı.[171]

2.DOĞU AKDENİZ'E KIYISI OLAN DEVLETLERİN ULUSLARARASI HUKUK AÇISINDAN DURUMLARI, HÂKİMİYET ALANLARI VE FAALİYETLERİ

2.2.DOĞU AKDENİZ'E KIYIDAŞ ÜLKELERİN ULUSLARARASI HUKUK AÇIŞINDAN DURUMLARI

2.2.1.Hukuki Boyut

Endüstri Devrimi'nin getirdiği teknolojik gelişmeyle beraber devletler, hammadde gereksinimlerini karşılamak için kara ülkeleri haricinde deniz alanlarında da yeni kaynak arayışlarına yönelmişlerdir.

Ada, Doğu Akdeniz'den geçen ticari, askeri deniz trafiğini ve en mühimi Anadolu ve Ortadoğu'da yürütülen stratejik hareketleri, jeopolitik ve jeostratejik durumu sayesinde, denetim altında almaktadır ve böylelikle Akdeniz'i Ortadoğu'ya açmakta ya da kapatmaktadır. Bununla aynı paralellikte olan ve Süveyş Kanalı ile bağlanan dünya deniz ticaret yolu, adanın etkisi veya kontrolü altındadır.[172]

2.2.3.Deniz Hukukunun Tarihi Gelişimi

Geleneksel olarak denizlerden canlı kaynak elde etmek, denizleri kullanmada ilk amaç olmuştur. Fakat teknoloji geliştikçe, denizlerde canlı kaynaklardan faydalanmanın yanısıra cansız veya bir başka deyişle ile mineral (madeni)

---

[171]" Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile Türkiye" http://www.mebnet.net/?q=content/kuzey-k%C4%B1br%C4%B1s-t%C3%BCrk-cumhuriyeti-ile-t%C3%BCrkiye-cumhuriyeti-aras%C4%B1nda-k%C3%BClt%C3%BCr-sanat-alan%C4%B1ndaki(07.01.2017)

[172] Yavuz Cankara "Doğu Akdeniz'in Artan Petropolitik Önemi ve Türkiye'nin Kuzey Kıbrıs Siyaseti" https://birimler.dpu.edu.tr/app/views/panel/ckfinder/userfiles/17/files/DERG_/47/18-35.pdf(09.01.2017)

kaynaklardan faydalanmak da mümkün olmuştur.[173] Denizlerde canlı ve mineral kaynaklardan faydalanmanın yanı sıra son dönemlerde dalgalardan, sudaki akıntı ve su yüzeyindeki rüzgârlardan da enerji üretmek söz konusu olmuştur.[174]

İkincisi, insanoğlu uygun ulaşım araçlarını geliştirdikçe denizler ulaşım amacıyla yoğun bir şekilde yararlanılan alanlar haline gelmiştir.[175]

Denizleri kullanmanın üçüncü amacıysa iletişim naklidir. Denizlerin ulaşım-iletişim amacıyla kullanılmasında, sorunun ikinci yanına, başka deyişle iletişim alanında denizlerden yararlanma konusuna bakıldığında, deniz dibinden telekomünikasyon kabloları ve petrol borularının (**pipelines**) geçirilme durumu ile karşılaşılmaktadır.[176]

Denizlerden faydalanmanın dördüncü şekli ise devletlerin askeri amaçlarla kullanılması olarak açıklanabilir. Devletler, deniz vasıtasıyla gelebilecek saldırılara karşı ülkelerini koruyabilmek adına deniz gücü oluşturmakta ve bu gücü denizde tutmaktadırlar.[177]

17.yüzyılın başından 19.yüzyılın sonuna dek, Modern ulus devletler arasında denizlerden faydalanmaya ilişkin geçerli olan hukuksal ilke, denizlerin serbestliği (freedom of seas- laissez-faire) olarak kabul edilmekteydi. Denizlerin bu pozisyonu, tüm devletlerin denizleri serbestçe kullanmalarını ifade etmektedir.[178]

Denizlerde petrol ve doğalgaz üretme olanaklarının gelişimiyle, 20.yüzyılın ortalarından itibaren, denize kıyısı olmayan ülkeler de dahil olmak üzere birçok devlet, deniz alanlarında hakimiyet kurma girişiminde bulunmuştur. Ancak, kıta sahanlığında egemenlik kurmak isteyen, deniz yatağı ve toprak altındaki canlı ve

---

[173] Yücel Acer-İbrahim Kaya, Uluslararası Hukuk Temel Ders Kitabı, USAK Yayınları, Ankara 2010, s.141.
[174] Hüseyin Pazarcı, *Uluslararası Hukuk*, 8.Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara 2009, s.248.
[175] Acer, a.g.m s.141.
[176] Pazarcı, *a.g.e.*, s.247.
[177] Acer, a.g.e. s.142.
[178] Acer, a.g.e. s.145.

cansız kaynakların mühim bir kısmını bünyesinde barındıran bazı devletler, ikili veya çok taraflı uyuşmazlıklarla karşılaşmışlardır.[179]

Deniz hukuku gelişimi açısından, 20.yüzyılda, La Haye Kodifikasyon* Konferansı ile birlikte, Birleşmiş Milletler Teşkilatı'nın şemsiyesi altında düzenlenen Deniz Hukuku Konferansları, ehemniyet taşımaktadır.

24 Şubat-28 Nisan 1958 tarihleri arasında, Deniz Hukuku Konferanslarının birincisi Cenevre'de yapılmıştır. İlk Deniz Hukuku Konferansı sonunda deniz hukukunun temel konularına ilişkin dört temel anlaşma (Kara Suları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi, Açık Deniz ve Kıta Sahanlığı Sözleşmesi, Balıkçılık ve Açık Denizlerin Canlı Kaynaklarının Korunması ile ilgili sözleşme ve de bir ek protokol kabul edilmiştir.[180]

1958 Cenevre Deniz Hukuku sözleşmelerinde kıta sahanlığıyla alakalı 15 maddelik bir taslak onaylanmış ve bu konuda iki kıstas öngörülmüştür: İlki "200 metre derinlik", ikincisiyse doğal kaynakların işletilebilme imkanlarının bulunduğu derinlik kıstasıdır.[181]

Birinci Deniz Hukuku Konferansı'nda, bilhassa karasuları genişliği ile balıkçılıkla alakalı kimi mevzularda sorunların çözüme ulaşamaması üzerine, II.Deniz Hukuku Konferansı Cenevre'de toplanmış ve 16.3.1960- 26.4.1960 tarihleri arasında çalışmalarını sürdürmüştür. Konferansta, herhangi bir andlaşma metni oluşturulamamış ve konferans dağılmıştır.[182]

Deniz yatağı ve bu yatağın altında bulunan doğal kaynaklarda, aşırı iddialara sebep olan bu gibi gelişmelerin engellenmesi için tek çıkar yol, işletilme imkânının olduğu ve derinlik kriterini sınırlayan, azami bir genişliğin kabul edilmesi gerektiği

---

[179] Arda Özkan, "Kıta Sahanlığının Sınırlandırılmasında Uluslararası Uygulamalar: Sözleşmeler, İçtihat ve Doktrin", *International Journal of Social Science Studies*, sayı 31, 2015, s.368.

*Kodifikasyon: Kanunlaştırma

[180] Şule Anlar Güneş, "Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi ve Deniz Çevresinin Korunması", *AÜHFD*, Cilt:56, Sayı:2, 1-37 ; Nuray Karapınar, "Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi ve Deniz Alanlarına İlişkin Bazı Kavramlar", *Doğal Kaynaklar ve Ekonomi Bülteni*, Sayı:20, 2015, s.13.

[181] Özkan, a.g.m. s.372.

[182] Pazarcı, a.g.e. s.251.

düşünülmektedir. Sonuç olarak, Birleşmiş Milletler 3.Deniz Hukuku Konferansı'nda bu meseleye bir çözüm getirmek için çalışılmıştır.[183]

Arvid Pardo Malta Büyükelçisiyken, 1967 Kasım ayında Birleşmiş Milletler Genel Kurulundaki konuşmasında, temsilcileri "İnsanlığın Ortak Mirası" olarak deniz kaynaklarının ötesindeki yetki alanını göz önünde bulundurmaya teşvik etmiştir. Onun bu ithafı sayesinde Birleşmiş Milletler himayesi altında Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Konferansında Denizler için müzakerelerde bulunulmuş, 1982 yılında benimsenmiş ve o zamandan beri güvenlik ve barış sürdürülüp güçlendirilmiştir.[184]

1973-1982 yıllarında gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Konferansı ise, deniz hukuku gelişiminde önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilen Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesinin (BMDHS) kabulü ile sonuçlanmıştır. 3.Deniz Hukuku Konferansı, deniz hukuku ile alakalı, yüzü aşkın konuda, öncesinde hazırlanmış bir sözleşme taslağı olmadan müzakere edildiği, geniş kapsamlı, bir hayli uzun süreç olmuştur.[185]

1982 Deniz Hukuku Sözleşmesi, günümüzde deniz hukuku kurallarını detaylı bir şekilde bir araya getiren ve deniz hukukunun temel belgesi olarak bilinmekte olan denizlerde ulaşım hakkı, karasularının hududu , iktisadi yetkiler, deniz yatağındaki doğal kaynakların hukuki durumu, dar boğazlardan gemilerin geçişi, denizlerdeki canlı kaynakların korunup ve yönetilmesi, deniz çevresinin korunması ve denizlerde bilimsel araştırma rejimi gibi temel bütün konuları düzenleme konusu yapmaktadır.[186]

---

[183] Özkan, a.g.m. s.373.
[184] Dr.Arvid Pardo "Father of Law of Sea Conference ", Dies at 85, In Houston, Texas, http://www.un.org/press/en/1999/19990716.SEA1619.html (22.02.2017)
[185] Karapınar, a.g.m. s.14.
[186] Acer, a.g.e. s.146.

2.2.4.Devletin Egemenliği Altındaki Deniz Alanları

Devlet ülkesinin bir parçasını oluşturan deniz alanları günümüzde uygulanmakta olan uluslararası hukuka göre şunlardır: iç sular, karasuları, takımada suları, boğazlar.[187]

a.İçsular

Kıyı devletinin kara devletine en yakın sularını iç sular oluşturur ve kıyı devletinin bir parçası olarak kabul edilir.[188] Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi Madde 8/1'e göre İç Sular, karasuları esas hattı gerisinde kalan su, devletin iç sularına dahildir.[189] Deniz Hukuku'nda, devletin yetkisine bağlı olan deniz alanlarının ölçülmeye başlandığı hat, esas hat (base line)'tır.[190]

"İç Sular" terimine, limanlar, demir-yerleri, kapalı ya da iç denizler, körfezler girmektedir.[191] Bu kapsamda, körfez, liman ve düz esas çizgiyle kara ülkesi arasındaki deniz alanları, kıyı ülkesinin iç sularını oluşturmaktadır.[192]

İç sularda, devletin ülkesel egemenliği yürürlüktedir. Kıyı devleti iç sularında uluslararası yükümlülüklerine aykırı düşmeyecek her türlü davranışta bulunabilir.[193]

Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nde Madde 8/2'ye göre, düz esas hat, daha önceden iç su olarak sayılmayan suları, iç sulara eklediği taktirde, bu sözleşmede öngörülmekte olan zararsız geçiş hakkı, bu sularda da tatbik edilecektir.[194]

---

[187] Pazarcı, a.g.e. s.255.
[188] Karapınar, a.g.m. s.16.
[189] BM Deniz Hukuku Sözleşmesi, http://denizmevzuat.udhb.gov.tr/dosyam/denizhukuku.pdf(14.02.2017)
[190] Karapınar, a.g.m. s.15.
[191] Seha Meray, *Uluslararası Hukuk ve Örgütler,* Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara 1977, s.100.
[192] Acer, a.g.e. s.152.
[193] Meray, a.g.e. s.102.
[194] BM Deniz Hukuku Sözleşmesi, http://denizmevzuat.udhb.gov.tr/dosyam/denizhukuku.pdf(14.02.2017)

Uluslararası uygulamaya ve bu konuda yapılmış andlaşmalara göre, iç sulara ilişkin genel kurallar şöyle özetlenebilir:[195]

1.Barış zamanında, ticaret limanları andlaşmalarda kabul edilmiş ilkeler uyarınca, uluslararası ticarete açıktır;

2.Salt askeri nitelikte olan limanlar öteki devletlerin savaş ve ticaret gemilerine kapatılabilir;

3.Kıyı devleti, yabancı savaş gemilerinin iç sularından geçmesini, limanlarına uğramasını, hem gemi sayısını hem de bu sularda kalış süresi bakımından kısıtlayabilir;

4.Tehlikeyle ve kötü hava koşullarıyla karşılaşmış hiçbir gemiye liman kapalı sayılamaz;

5.Her kıyı devleti, iç sularında ulaşımla ilgili yasa kurallarını, uluslararası ticareti aksatmamak ve devletler arasında ayırım yapmamak koşuluyla, dilediği gibi düzenleyebilir.

b.Karasuları

Karasuları, bir devletin kıyıları ve açık deniz arasındaki, genişliği her devletin ulusal yasalarınca saptanan bir deniz şerididir. Karasuları devlet ülkesinin bir parçasıdır. Uluslararası andlaşmalarda ve devletin uygulamasında, karasuları üzerinde kıyı devletinin egemenliği olduğu belirtilmektedir.[196]

Karasuları, 1930 La Hey Kodifikasyon Konferansı sırasında ortaya çıkmıştır ki, bir devletin kıyılarını çevreleyip o devletin tam hâkimiyeti altındaki deniz alanlanlarıdır. Ortaya çıkması itibari ile diğer deniz alanlarıyla karşılaştırıldığında, Karasuları, çok daha eski bir geçmişe sahip olsa da, karasularının kıyısından başlayarak ne kadarlık bir alanı kapsadığı, yani karasularının genişliğinin ne olduğu konusunda devletlerarasında bir mutabakat çok uzun süre temin edilememiştir.[197]

---

[195] Meray, a.g.e. s.102-103.
[196] Meray, a.g.e. s.107.
[197] Acer, a.g.e. s.155-156.

1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nde Madde 3'e göre; Her devletin, karasuları genişliğini belirleme hakkı bulunmaktadır; bu genişlik iş bu sözleşmede belirlenen esas hattan itibaren 12 deniz milini geçememektedir.[198]

Madde 4'e göre; Karasularının dış hududu, her nokta esas hattın en yakın noktasından karasuları genişliğine kadar eşit mesafede bulunmakta olan hattan oluşmaktadır.[199]

Uygulanan uluslararası hukuk, karasularının ülke parçasını meydana getirmesinin bir sonucu olan, ayrıca, karasularının üstündeki hava sahası ile altında yer almakta olan deniz yatağı ve toprağın altı da kıyı devletinin hâkimiyetine girdiğini onaylamaktadır.[200]

Kıyı devletinin karasularından zararsız geçiş yapan yabancı devlet gemileri üzerindeki yetkisine gelince, kıyı devleti zararsız geçiş hakkı dışında kalan tüm konularda bütün egemenlik haklarını kullanma yetkisine sahiptir.[201] Başka bir deyimle, geçiş, kıyı devletinin barışına, düzenine, ya da güvenliğine zarar vermemelidir. Karasularından geçen yabancı gemiler, kıyı devletinin koyduğu bütün yasalara uymak zorundadırlar.[202]

Türk Karasuları'nın genişliği, Türkiye'deki 1982 tarihli Karasuları Kanunu'nda, 6 deniz mili saptanmış, fakat, Bakanlar Kuruluna muayyen denizler için ve o denizlerin tüm nitelik ve koşulları dikkate alınıp hakkaniyet prensibine uygun şekilde 6 deniz milinin üstünde karasuları ilan etme yetkisini vermektedir. Bakanlar Kurulu, bu yetkiye dayanarak, 29 Mayıs 1982 tarihindeki 8/4782 sayılı kararıyla Karadeniz ile Akdeniz'de, 12 mil karasuları uygulanmasının sürdürülmesine karar vermiştir.[203]

---

[198]BM Deniz Hukuku Sözleşmesi , http://denizmevzuat.udhb.gov.tr/dosyam/denizhukuku.pdf(14.02.2017).
[199]BM Deniz Hukuku Sözleşmesi, http://denizmevzuat.udhb.gov.tr/dosyam/denizhukuku.pdf(14.02.2017).
[200] Pazarcı, a.g.e. s.261.
[201] Pazarcı, a.g.e. s.262.
[202] Meray, a.g.e. s.113.
[203] Acer, a.g.e. s.158.

c.Takımada Suları

1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi, Madde 46'ya göre Takımada teriminden,[204]

a)"Takımada Devleti"nden, tamamıyla bir ya da daha çok takım adadan meydana gelen ve başka adaları da içine alan bir devlet;
b)"Takımada"dan, birbirlerine olan bağları coğrafi, iktisadi ve siyasi açıdan bir bütün teşkil edecek kadar sıkı olan ya da tarihi yönden bu biçimde kabul edilen ada bölümleri, bunlara bitişik olan sular ile öteki doğal etkenlerin de dahil olduğu, bir adalar grubu anlaşılmaktadır.

Takımada Esas hatları madde 47'de şu şekilde açıklanmıştır:[205]
1-Çizilmiş esas hatlar belirli adaları içinde bulunduran ve hatların içinde kalmış olan suların yüz ölçümünün, su üstündeki kayalıkların da eklenmesiyle birlikte, karaların yüzölçümüne oranı bire bir ila dokuza bir olan bir alanda eşitliğinin sağlanması koşuluyla, takımada devleti en uzaktaki adaların en ucundaki noktalarını ve takımadanın su üstünde kalmış olan kayalıklarını bir araya getiren takımada, düz esas hatla çizilebilecektir.
2-Esas hatların uzunlukları, 100 deniz milini geçemeyecektir; bununla birlikte, muayyen bir takımadayı çevreleyen esas hattın toplam sayısının en fazla %3'ü, 125 deniz milinin aşılmaması koşuluyla, 100 milden daha çok bir uzunluğa sahip olabilmektedir.
3-Takımadanın genel sınırlarından hissedilir şekilde ayıracak biçimde Esas hat çizilemeyecektir.

Yukarıda açıklanan şartlara uygun olarak belirlenen takımada suları içinde kalmış olan sularda, daha önce içsular kısmında incelenen uluslararası hukuk normlarına uygun olarak, takımada devleti kendi içsularını belirleme hakkına sahip bulunmaktadır.[206]

---

[204] BM Deniz Hukuku Sözleşmesi ,http://denizmevzuat.udhb.gov.tr/dosyam/denizhukuku.pdf(14.02.2017)
[205] BM Deniz Hukuku Sözleşmesi, http://denizmevzuat.udhb.gov.tr/dosyam/denizhukuku.pdf(14.02.2017)
[206] Pazarcı, a.g.e. s.265.

d.Boğazlar

Boğazlar, sergiledikleri bazı niteliklere göre, ulusal boğazlar ile uluslararası boğazlar olmak üzere ikiye ayrılırlar. Ekseriyetle, ulusal boğazları, tek bir devletin kıyıdaşı olduğu veya bir kapalı denizle bağlantısı olan dar deniz yolları oluşturur.[207] Ancak, bazı boğazlar uluslararası ulaşım için kullanılan ve/veya kullanılmak durumunda olunan deniz alanlarıdır ki bunlara uluslararası boğazlar denmektedir. Dolayısıyla, uluslararası boğaz mefhumu, bir ülkenin hakimiyetindeki boğazlar da dahil uluslararası ulaşımda yararlanılan veya coğrafi konumu gereği kullanılmak durumunda olunan bütün boğazlar için kullanılan bir kavramdır.[208]

"Türk Boğazları" genel terimi içine Karadeniz ve Çanakkale Boğazları girmektedir.[209] Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Boğazların statüsüyle ilgili üç metin söz konudur: 1) Sevres andlaşma tasarısı; 2) Lozan Sistemi (Barış andlaşması ve Boğazlar Sözleşmesi); 3)Montreux Boğazlar Sözleşmesi.[210] Günümüzde, Türk Boğazları, 1936 tarihli Montreux Boğazlar Sözleşmesi'yle* tayin edilen geçiş rejimiyle idare edilmektedir.[211]

2.2.5. Devletin Belirli Hâkimiyet Hakkına Sahip Olduğu Uluslararası Deniz Alanları

Kıyı devletinin belli başlı birtakım hâkimiyet hakkına sahip olduğu alanlar, uluslararası deniz alanlarını meydana getirmekle beraber şunlardır: bitişik bölge, balıkçılık bölgesi, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge.[212] Devletler bu deniz

---

[207] Pazarcı, a.g.e. 267.
[208] Acer, a.g.e. s.159.
[209] Meray, a.g.e. s.134.
[210] Meray, a.g.e. s.135.
*Taraf Devletler: Türkiye, Bulgaristan, Fransa, İngiltere, Japonya, Romanya, Yugoslavya, Yunanistan Sovyetler Birliği.
[211] Acer, a.g.e. s.160.
[212] Pazarcı, a.g.e. s.275.

alanlarında sadece bazı sınırlı konular için egemen yetkilerini kullanırlar ve bu yetkileri bu deniz alanlarında sadece (münhasıran) kıyı devleti kullanabilir.[213]

a.a.Bitişik Bölge

Bitişik bölge (contiguous zone, zone contigue), karasularının dış sınırlarının ötesindeki, belirli bir genişlik boyunca uzanan ve içinde kıyı devletinin belirli ve sınırlı birtakım mevzularda yetkilerini uyguladığı bir açık deniz parçasıdır. Kıyı Devleti, karasularında egemenliğini kullanmasına karşın bitişik bölgede yalnız korunması istenen çıkarlarla ilgili yetkiler kullanabilir.[214]

Bitişik Bölge, karasularına bitişik olup kıyı devletinin belirli bir mesafeye kadar birtakım denetim yapma yetkilerini uyguladığı deniz alanını ifade etmektedir.[215]

Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne (mad.33/1-2) göre [216]

1-Bitişik bölge olarak isimlendirilen, karasularına bitişik bir bölgede sahildar devlet aşağıdaki gerekçeler ile gereken denetlemeleri yapabilir:

a)Ülkesi üstünde ya da ülkesinin karasularında, gümrük, maliye, sağlık ya da göç ile alakalı kanun ve kurallarına uyulmamasının önüne geçmek,

b)Bu kanun ve kurallara karşı, ülkesi üstünde ya da ülkesinin karasularında oluşabilecek riayetsizliklere karşı cezalandırma yapmak,

2-Bitişik bölge, karasularının genişliğinin ölçüldüğü esas hattan itibaren 24 deniz milinin dışına geçemeyecektir.

---

[213] Acer, a.g.e. s.162.
[214] Meray, a.g.e. s.114-115.
[215] Pazarcı, a.g.e. s.274.
[216] BM Deniz Hukuku Sözleşmesi, http://denizmevzuat.udhb.gov.tr/dosyam/denizhukuku.pdf(14.02.2017)

a.b.Balıkçılık Bölgesi

Balıkçılık Bölgesi (Fishery zone; zone de peche; Fischereizone), geniş manada, balıkların avlanılabilmesi mevzusunda, kıyı devletinin, ülkesel yetki içine konduğu deniz alanlarını ifade etmektedir. Ancak hem balıkçılık bölgesindeki genişlik hem de kıyı devletinin balık avlamasına bağlı olarak bu alanda uygulayabileceği hakların kapsamı yakın zamana dek mühim ilerlemelere bahis olmuştur.[217]

a.c.Kıt'a Sahanlığı

Kıt'a sahanlığı, kıyı devletinin, kara ülkesindeki denizin altından devam eden tabii uzantısına verilen isimdir. [218] Esasında kıta sahanlığı, coğrafi bir konsept olarak ortaya çıkmıştır. Uluslararası toplumun meydana getirdiği anlaşmalar ve uluslararası yargı kuruluşlarının kararlarıyla beraber hukuki bir özelliğe sahip olmaktadır.[219]

Hukuksal anlamda Kıta Sahanlığı konsepti, 2.Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkmakta ve yerbilimin (jeoloji) bu konu üzerine belirlediği öğelere dayanmaktadır.[220]

ABD Başkanı Truman'ın, 1945 yılında yayınladığı bir bildiri ve bunun akabininde imzalanan uluslararası andlaşmalarla birlikte, Kıta Sahanlığı, hukuksal bir kimlik kazanmış, uygulanmakta olan uluslararası hukuk normları ve bu konuda ortaya çıkmış olan uyuşmazlıklara dair uluslararası yargı kararları ile biçimlenmiştir.[221]

Truman Bildirisi'nde kıta sahanlığından söz edilmekle beraber, kıta sahanlığı tanımı yapılmamış ve hudutları belirtilmemiştir. İlk defa, 1958 Cenevre Kıta

[217] Pazarcı, a.g.e. s.276.
[218] Pazarcı, *a.g.e* s.277.
[219] Özkan, a.g.m. s.s.368.
[220] Pazarcı, a.g.e. s.277.
[221] Karapınar, a.g.m. s.18.

Sahanlığı Sözleşmesi'nde, hukuksal bir nosyon olarak kıta sahanlığı tanımı yapılmıştır.[222]

Kıt'a Sahanlığı (continental shelf, plateau continental) 1958 tarihli Cenevre Kıt'a Sahanlığı Konvansiyonu'nda bir hukuki kavram olarak şöyle tanımlanmıştır: [223]

a.Kıyıya bitişik olan ancak karasularının dışında 200 metre derinliğe dek yada bu sınırın öte tarafında bulunmakla birlikte üstündeki su derinliğinin oradaki tabii kaynakların işletilmesine olanak verdiği yere kadar uzanıp, su altı alanlarında deniz yatağında veya toprak altında,

b.Adaların kıyılarına bitişik olan aynı su altı alanlarındaki deniz yatağını ve toprak altını açıklamak için kullanılmaktadır.

1982 BMDHS'ne* göre Kıt'a Sahanlığı tarifi şu şekildedir:Kıt'a Sahanlığı, sahildar bir devletin karasuları dışındaki kıt'a kenarının dış eşiğine dek ya da bu eşik daha az bir uzaklıkta ise, karasularının hesaplanmaya başlandığı esas hat itibariyle 200 deniz mili uzaklığına kadar olan bölümde, bu devletin kara ülkesinin tabii uzantısının tamamındaki denizaltı alanlarının deniz yatağı ile toprak altlarını içermektedir.[224]

BMDHS'in amacı denizler ve okyanuslardaki ilimsel, ticari ve iktisadi faaliyetleri denetlemek, gereken sınırlandırmaları tanzim etmek ve aynı zamanda deniz ve deniz çevresi ile alakalı izlemeleri yapıp bu alanların korunmasını sağlamaktır. Okyanuslar ve deniz hukuku ile alakalı tüm etkinliklerin BMDHS normlarına uygun olmasının gerektiği, günümüzde tüm dünya çapında kabul edilmektedir.[225]

---

[222] Taşdemir, a.g.m. s.19.
[223] Fahiman Tekil, *Deniz Hukukuna Giriş*, Ermete Matbaası, İstanbul, 1986, s.127.
*BMDHS:Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi
[224] BM Deniz Hukuku Sözleşmesi,
http://denizmevzuat.udhb.gov.tr/dosyam/denizhukuku.pdf(14.02.2017)
[225] Karapınar, a.g.m. s.14

a.d.Münhasır Bölge Kavramları

BMDHS, Madde56'da Münhasır Ekonomik Bölge (exclusive economic zone)'de sahildar devletin hakları şu şekilde açıklanmıştır:[226]

1- Sahildar devletlerin, Münhasır Ekonomik Bölgede hakları, yetkileri ya da kimlikleri bulunur.

a)Deniz yatağı, derindeki sularda, deniz yataklarında ve bu toprakların altında canlı-cansız tabii kaynakların incelenmesi, işletilmesi, korunması ve idaresi mevzuları ile; benzer şekilde sudan, akıntı ve rüzgarlardan enerji üretilmesi gibi, bölgenin ekonomik amaçlarla araştırılıp ve işletilmesi için öteki faaliyetlerle alakalı olan egemen yetkiler:

b)İş bu sözleşmenin ilgili hükümlerine uygun olarak;

-Suni adalar, tesisler ve yapılar kurma ve bunları kullanma;

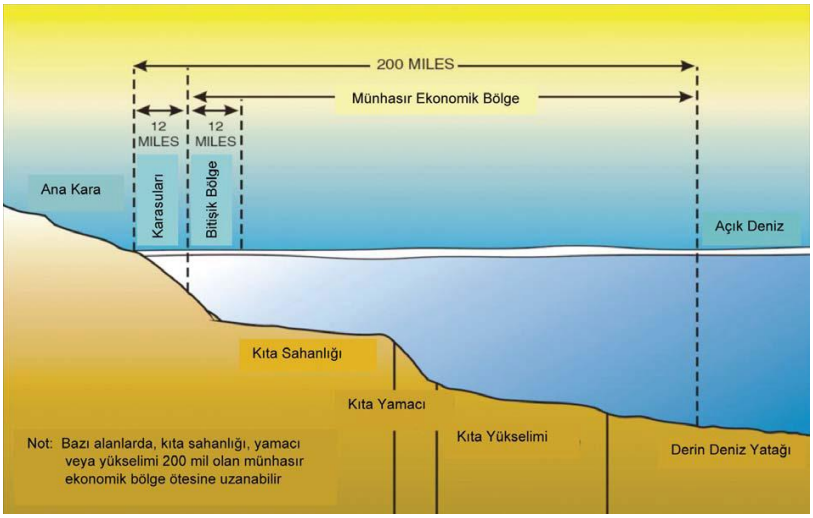
-Denize ilişkin bilimsel araştırma yapma;

-Deniz çevresinin korunması ve muhafazası, konularına ilişkin yetki;

2-Münhasır ekonomik bölgede sahildar devletler, İşbu sözleşme uyarınca yetkilerini kullanıp, yükümlülüklerini yerine getirirlerken, öteki devletlerin yetki ve yükümlülüklerini gereken şekilde göz önüne alıp ve işbu sözleşme hükümleriyle uyacak biçimde hareket edecektir.

Karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren, Münhasır Ekonomik Bölge 200 deniz milinin ilerisine uzanmayacak biçimde madde 57'de açıklanmıştır.[227]

[226]BM Deniz Hukuku Sözleşmesi, http://denizmevzuat.udhb.gov.tr/dosyam/denizhukuku.pdf(16.02.2017)
[227] BM Deniz Hukuku Sözleşmesi, http://denizmevzuat.udhb.gov.tr/dosyam/denizhukuku.pdf(16.02.2017)

*Harita.4:1982 BMDHS'ne göre Deniz Alanları[228] (ECORYS 2014).

Kıyı devletlerinin münhasır ekonomik bölgedeki canlı-cansız tüm kaynaklar egemenlik hakları bulunmaktadır. Canlı olan tabii kaynaklar, gerek su alanındaki hareket etmekte olan nekton türü balık ve benzeri canlılar ile balina ve yunus gibi memeli canlılar, gerekse de deniz yatağındaki ve toprak altındaki yaşamakta olan benthos türü sabit deniz ürünlerini içerir.[229]

Madenlere ve öteki cansız kaynaklara gelince, bunlar gerek suda asılı şekilde olan maden zerrelerini, gerek deniz yatağındaki bilhassa çökelti tabakasında var olan maden yumrularını gerekse de deniz yatağının toprak altında var olan maden yatakları ile hidrokarbür* cephelerini kapsar.[230]

Önceden bir teamül olarak tatbik edilen MEB**, 1982 BMDHS ile yazılı şekilde tanzim edilmiş ve uluslararası hukukun bir parçası haline dönüşmüştür.[231] Öte taraftan 1982 BMDHS'nin 74'üncü maddesi, sahilleri bitişik ya da karşı karşıya olan devletler arasındaki MEB sınırlandırmasının, hakkaniyete uygun olacak şekilde bir sonuca ulaştırılması maksadıyla Uluslararası Adalet Divanı Statüsü'nün 38'inci maddesinde açıklandığı biçimde, uluslararası hukuka uygun şekilde yapılması

[228] Harita.4 Kaynak (ECORYS 2014).
[229] Pazarcı, a.g.e. s.282.
*Hidrokarbür: Karbon ile hidrojenin çeşitli biçimlerde ve belirli oranlarda birleşmesinden doğan bileşiklerdir.
[230] Pazarcı, a.g.e. s.282-283.
[231] Sandıklı, a.g.m. s.16.
**MEB: Münhasır Ekonomik Bölge.

gerektiğini de açıklamaktadır.[232] Bu da hem bir antlaşma vasıtasıyla, hem böyle bir andlaşmanın yapılmaması halinde, barışçı yollar kapsamında sınırlandırma yapmnnın hakça ilkeler (equitable principles: principes équitables; Billigkeitgrundsatze) ile gerçekleştirilmesi gereğinin kabulü olmaktadır.[233]

Türkiye'nin Doğu Akdeniz politikasını değerlendirdiğimizde, Türkiye 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'ne ile 1982 BMDHS'ye taraf olmamıştır. Türkiye ve KKTC kıta sahanlığı ile alakalı olarak, bölgedeki haklarını korumak için tepkisel politikalara yönelmektedir.[234] Bunun temel nedeni ise, anlaşmanın özellikle 3, 33 ve 121. maddelerinin, ülkemizin çıkarlarına uygun olmaması ve Yunanistan ile Ege'deki çelişen görüşlerimiz konusunda sakınca taşıdığı yönündeki değerlendirmelerimizdir.[235]

Üç tarafı denizlerle çevrili bulunan Türkiye'nin de Karadeniz, Ege, Akdeniz'de doğal ve herhangi bir ilandan bağımsız olarak, fiili (ipso facto) ve en baştan beri (ab initio) kıta sahanlığı bulunmaktadır. Dolayısıyla, bu denizlere komşu veya kıyıdaş olan ülkelerle, Türkiye'nin kıta sahanlığını sınırlandırması gerekmektedir.[236] Günümüzde, Doğu Akdeniz'de Türkiye ve Kıbrıs Rum Yönetimi arasında yaşanmakta olan hukuki sorunların esas nedeni budur. BMDHS'ne göre MEB'in belirlenebilmesi iki şekilde mümkündür: devletler ilanla ve anlaşmayla iki ayrı veya bütünler metodoloji yoluyla Münhasır Ekonomik Bölge alanlarını ilan edebilmektelerdir.[237]

20.05.1982 tarihli kanun ile getirilmiş esaslar şunlardır: [238]

-Karasuları, Türkiye ile kıyıları bitişik olan ya da karşılıklı olan devletlerarasında anlaşmalar ile sınırlandırılır. Bu anlaşma bölgeyle alakalı bütün nitelikler göz önünde bulundurulup, hakkaniyet prensibine göre yapılmaktadır

[232] Yaycı, "Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşımı Sorunu ve Türkiye", a.g.m. s.15.
[233] Pazarcı, a.g.e. 281.
[234] Fatma Taşdemir, "Kıbrıs Adası açıklarında Petrol ve Doğalgaz Faaliyetleri Kapsamında Ortaya Çıkan Krizin Hukuki, Ekonomik ve Siyasi Boyutları", Ankara strateji Enstitüsü, Rapor No: 12-03, 2012, s.9.
[235] Necdet Pamir, Enerjinin İktidarı, HayyKitap, İstanbul 2015, s.366.
[236] Taşdemir, a.g.m, s.20.
[237] Sandıklı, a.g.e. s.17.
[238] Tekil, a.g.e., s.67.

- Bakanlar Kurulunca, Karasularının genişliği, tespit edilir ve esas hatlardan itibaren çizilmektedir.

-İç suların dış hududunu belirleyip, karasularının genişliğini ölçmekte olan esas hatlar, bu amaçla hazırlanmakta olan büyük ölçekteki deniz haritalarında gösterilmektedir.

2.3.Doğu Akdeniz'de Yetki Alanları Uyuşmazlığı

Deniz Hukuku üzerine BM anlaşması, okyanusa sınır devletlerin, deniz hayatını ve denizaltı kaynaklarını kullanmak için haklarının olduğu, seçkin ekonomi kuşağının denize doğru 200 mile kadar uzatılmasına izin verir. Bu sistem, büyük oranda, problemsiz su kütlesi olarak çalışır, ama birçok devletin iç denizle (Hazar Denizi gibi), ya da nispeten sınırlı bir su kütlesiyle sınır komşusu olduğu durumlarda, büyük anlaşmazlıklar ortaya çıkarır.[239] Yunanistan ve Türkiye'nin Ege'de süregelen anlaşmazlıkları bulunmaktadır. Lübnan ve İsrail arasında da buna benzer anlaşmazlıklar vardır. Konu içerisinde haritalarla açıklanacaktır.

2.4.DOĞU AKDENİZ BÖLGESİ'NE KIYISI OLAN DEVLETLER

2.4.1.Türkiye

Doğu Akdeniz Gazı Türkiye ile Avrupa'ya taşınabilirse, transit ülke konumunda olarak Türkiye'nin önemi arttığından Türkiye-AB ilişkileri güçlenir ve böylece AB'nin Rusya gazına aşırı bağımlılıktan kurtulma çabalarına yardım eder. Ayrıca AB menfaatleri için anahtar rol oynayan-Doğu Akdeniz, Türkiye-AB arasındaki uzun dönemli ilişkileri sürdürmede pozitif etkisi olacaktır. Müttefikler son zamanlarda Kıbrıs'ın Münhasır Ekonomik Bölgesi (MEB) ve bölgedeki hidrokarbon

[239]Klare, Küresel Çatışmanın Yeni Alanları Kaynak Savaşları, a.g.e. s.39.

çalışmalarına ilişkin iki tarafında son derece zorlayıcı tutumları yüzünden sıkıntı çekmektedirler.[240]

Türkiye'nin Kıbrıslı Rumların hidrokarbon çıkarmasına başlıca temel iki itirazı vardır. İlk itiraz Kıbrıs Rum Yönetiminin deniz yetki alanlarında yaptığı tek taraflı aktiviteler, uluslararası petrol şirketleriyle açık denizde lisanslandırma ve açık denizde hidrokarbon araştırma ve kullanımını yürütmesidir. İkinci neden, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de Kıta Sahanlığı iddiası Kıbrıslı Rumlar tarafından iddia edilen Münhasır Ekonomik Bölge ile çakışmaktadır.[241]

MEB konusu, sadece aramaların risksiz ve çatışmasız yapılabilmesi açısından değil, ihraç güzergâhlarının geçeceği yollar açısından da önem taşımaktadır. Örneğin, GKRY, bir başına ve hukuksuz olarak hareket etmeyi göze alıp Avrupa'ya boru hattı ile doğrudan ulaşmaya yönelse, Türkiye'nin MEB kabul ettiği alandan geçmek zorunda kalacaktır. Bu da Türkiye'nin onay vermemesi sonucunda, ciddi bir çatışma konusu olacaktır.[242] Dolayısıyla, alternatifler değerlendirilirken, sadece yatırım maliyetleri, Pazar koşulları ya da petrol fiyatlarının düşüklüğü gibi parametreler değil politik faktörler de etkileyici olacaktır.[243]

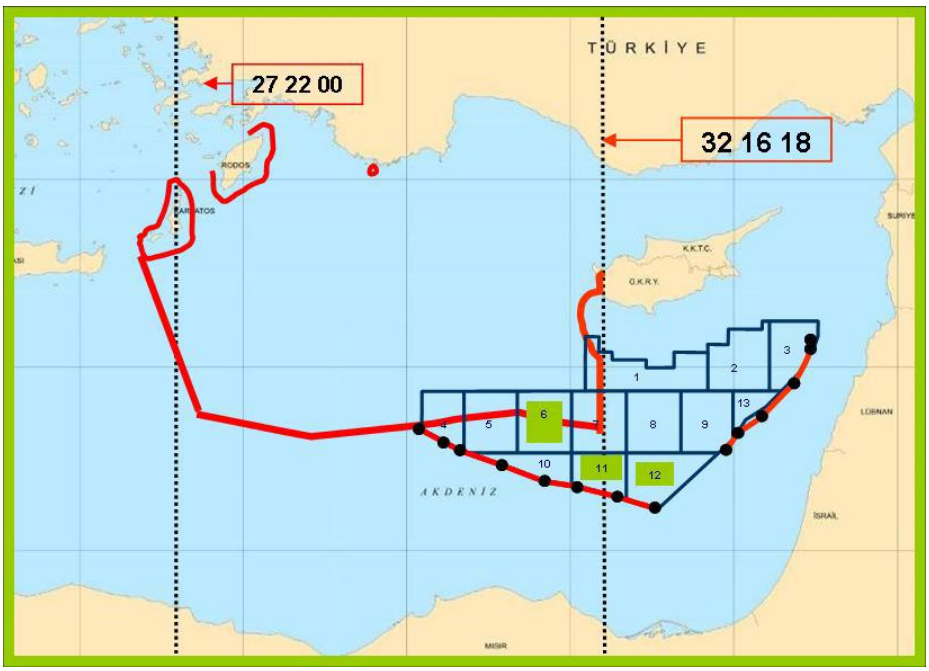
Türkiye 2011'de Kıbrıs Rum Kesimi yetkililerileriyle Amerikan kaynaklı Noble Energy şirketinin Kıbrıs'ın güney doğusunda Kıbrıs Rum Kesimi –İsrail arasındaki MEB sınırına bitişik 12.parselde petrol çıkarmasına çok büyük tepki göstermiştir.[244]

Lübnan'la yapılan ancak yürürlüğe girmeyen anlaşmanın hemen ardından GKRY bir adım daha atarak tek taraflı çizdiği MEB sınırları içinde kalan yaklaşık 70.000 kilometrekarelik bir alanda 13 sondaj ruhsat sahası ilan etmiştir. Bu 13 parselden beş tanesinin Türkiye'nin kıta sahanlığını ihlal ettiği ve aynı zamanda KKTC'nin potansiyel kıta sahanlığıyla da çakıştığı iddia edilmiştir.[245]

---

[240] Ayla Gürel-Fiona Mullen, "Can Gas …"a.g.m.,s.3.
[241] Ayla Gürel-Fiona mullen-Harry Tzimitras, "Hidrokarbon Issue: Context, Positions and future Scenarios" PCC Report 1/2013, s.51.
[242] Pamir, a.g.e. s.374.
[243] Pamir, a.g.e. s.374.
[244] Ayla Gürel-Fionna Mullen- Hanry Tzimitras, *"The Hiydrakarbon Issue …" a.g.m.*s.52.
[245] Çomak, a.g.e. s.267.

Türkiye, GKRY'nin belirlediği 1,4,5,6, ve 7 numaralı parsellerin kendi kıta sahanlığı ile çakıştığını duyurmuş ve bu sahalarda arama yapılmasına izin vermeyeceğini belirtmiştir. GKRY'nin ilan ettiği 1,2,3,8,9,13 numaralı parseller, KKTC'nin TPAO'nın araştırma yapması için verdiği ruhsat sahalarıyla da çakışmaktadır.[246]

*Harita.5: Sertaç Hami Başeren'in Türkiye'nin Muhtemel MEB'i ve GKRY'nin 1,4,5,6,7 numaralı parseller ile Türkiye'nin haklarını yok saydığını gösteren haritası (TÜDAV)[247]

30 Ocak 2007 Tarihli T.C. Dışişleri Bakanlığı basın açıklamasında şu ifadelere yer verilmiştir:

"KKTC tarafından da açıklanacağı üzere, Kıbrıs Adasının deniz alanlarında KKTC'nin de hak ve yetkileri bulunmaktadır. Öte yandan, GKRY Adanın tümünü temsil etmemektedir. Dolayısıyla, GKRY'nin bu konuda çıkardığı yasaların veya ilgili ülkelerle yaptığı anlaşmaların bizim açımızdan hükmü bulunmamaktadır. Ayrıca Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin de meşru ve yasal hak ve çıkarlarının mevcut olduğu hatırda tutulmalıdır. GKRY'nin yapmaya niyet ettiği ikili anlaşmaların konusunu teşkil eden deniz alanlarının bir bölümü bu hak ve çıkarları da

[246] Burcu Yavuz Tiftikçigil- Çağla Gül Yesevi, *Türkiye'nin Enerji Görünümü Stratejiler ve İlişkiler,* Derin Yayınları, İstanbul 2015, s.242

[247] Harita.5 Kaynak TÜDAV ; Cihat Yaycı 'Doğu Akdenizde Yetki Alanları Paylaşılması Sorunu Ve Türkiye'', *Bilge Strateji*, Cilt:4, Sayı:.6, 2012.

ilgilendirmektedir. Türkiye Doğu Akdeniz'deki hak ve çıkarlarını korumakta kararlı olup, bunların aşınmasına yönelik teşebbüslere müsaade etmeyecektir.

Bu bağlamda, Kıbrıs Adasının deniz alanlarında GKRY'nin vermeye teşebbüs edebileceği hükümsüz ruhsatlara dayanarak petrol-doğal gaz araştırmasıyla ilgili çalışmalar yapmayı düşünebilecek ülkelerin ve şirketlerin, durumun hassasiyetini ve Ada'daki diğer kurucu halk olan Kıbrıs Türklerinin iradesini de dikkate almaları, her hal ve kârda Kıbrıs meselesinin çözüm sürecine olumsuz etkide bulunacak girişimlere yönelmemeleri gerektiğini hatırlatıyor ve buna göre davranmalarını bekliyoruz." [248]

11 Şubat 2012'de, Rum Yönetimi, ruhsatlandırılmayan parseller için ihaleye çıkmıştır. Aralarında TOTAL, ENI, PETRONAS ve GAZPROMBANK gibi enerji devi şirketlerin de yer aldığı, özel beş şirket ve on konsorsiyumdan toplamda on beş teklif alabilmeyi başarmıştır.[249] 31 Ekim 2012 tarihinde açtığı ihalede, GKRY teklif almasına rağmen, Türkiye'nin doğrudan üzerinde hak iddia ettiği 5.6. ve 7. parsellere ruhsat vermemiştir.[250]

Bu doğrultuda, Türkiye'nin uluslararası planda çeşitli karşı hamleleri ve uluslararası hukuk gereğince, çeşitli başvuruları olmuştur. Ayrıca, GKRY'nin hukuksuz biçimde, Türkiye'nin kendi MEB sınırları içinde gördüğü alanda yaptırmak istediği sismik arama çalışmalarına da doğrudan Türk donanması aracılığıyla müdahale etmekte tereddüt etmemiştir.[251]

14-19 Mart 2002 tarihlerinde, GKRY Bandırası olan Northern Access Araştırma Gemisi bir Norveç şirketi için, sismik araştırma yaparken, Türkiye'nin kıta sahanlığında olduğu gerekçesiyle, 33 40' 00" K 029 04' 00" D noktasından uzaklaştırılmıştır. 17 Mart 2002 tarihinde, Northern Acsess Gemisi'nin sismik

[248] Güney Kıbrıs Rum Yönetiminin Doğu Akdeniz'deki Ülkelerle Deniz yetki Alanlarını İlgilendiren İkili Anlaşmalar Yapma Gayretlerini Hk., Tc.Dışişleri Bakanlığı, http.//www.mfa.gov.tr/no_18---30-ocak-2007_(22.03.2017)

[249] Second Licensing Round-Hydrocarbon Exploration," Kıbrıs Enerji, Ticaret, Sanayi ve Turizm Bakanlığı, Erişim 23 Eylül 2013, http://www.mcit.gov.cy/mcit/mcit.nsf/dmlhcarbon_en/dmlhcarbon_en?OpenDocument(22.03.2017)

[250] Tiftikçigil, a.g.e. s.242.

[251] Pamir, a.g.e. s.370.

inceleme yaptığı sırada Türkiye'nin kıta sahanlığında olduğu gerekçesi ile uzaklaştırıldığı nokta, hem GKRY tarafından ilan edilmiş olan ruhsat sahalarının hem de GKRY-Mısır MEB sınırının daha güneyinde bulunmaktadır.[252]

Petrol sondajının yapılması için gereken sismik incelemeleri yapabilecek nitelikteki Piri Reis Gemisi* Doğu Akdeniz'e petrol ve doğalgaz araştırması yapılması için yollanmıştır.[253] Piri Reis Gemisi, 1978 yılında Almanya'da Julius Diedrich tersanesinde inşa edilmiştir. Bu gemiyle Bugüne dek Karadeniz ve de Ege'de petrol ve doğal gaz incelemeleri yapılmıştır. 36 metre uzunluğa sahip olan Piri Reis Gemisi, 15-20 gün aralıksız seyir yapabilme yeteneğine sahiptir.[254]

Rum yönetimi, adanın doğal kaynaklarının Türk toplumu da dahil olmak üzere Kıbrıs'a ait olduğunu prensipte kabul etmekle birlikte, söz konusu kaynakların ancak ve ancak adada siyasi bir çözüme varıldıktan sonra Türk kesimi ile paylaşılacağını iddia etmektedir. Buna karşılık Türkiye ve KKTC'nin ortak tezi ise Rum tarafının tek başına adayı temsil etme iddiasının 1960 düzenlemelerine aykırı olduğudur.[255]

KKTC Cumhurbaşkanı Eroğlu tarafından yapılmış olan açıklama şu şekildedir*: "Yaşanan bu krizi aşılabilmesi için doğal kaynakların hakça paylaşımına yönelik yapıcı önerisinin Rum tarafınca yanıtlanmadan geri iade edilmesi ise bir yandan Kıbrıs Türklerine de pay vermekten söz eden Rumların, doğal kaynakların nasıl paylaşılacağı konusunda taktir yetkisini tamamıyla kendilerinde gördüklerini ve halihazırda Birleşmiş Milletler (BM) himayesinde kapsamlı çözüm müzakereleri yürüttükleri Kıbrıslı Türkleri esasen müstakbel ortak olarak görmediklerini bir kez daha gözler önüne sermişlerdir.*[256]

---

[252] Sertaç Hami BAşeren "Doğu Akdeniz'de Gerilim" http://www.tudav.org/index.php/tr/muenhas-r-ekonomik-boelge/231-dogu-akdeniz-serhat-h-baseren (03.01.2017)

[253] "Koca Piri Reis Gemisi Yola Çıktı." sahiptirhttp://www.hurriyet.com.tr/koca-piri-reis-gemisi-yola-cikti-18808969**(** (25.03.2017)

[254] http://www.hurriyet.com.tr/koca-piri-reis-gemisi-yola-cikti-18808969**(**25.03.2015)

[255] Çomak, a.g.e. s.261.

[256] http://www.mfa.gov.tr/kibrista-3-eylul-2008-tarihinde-baslayan-bm-kapsamli-muzakere-sureci-baglamindaki-son-gelismeler.tr.mfa(17.02.2017)

Bu doğrultuda KKTC ile "Kıta Sahanlığını Sınırlandırma Anlaşması" imzalanmıştır. Ardından TPAO'na petrol ile doğalgaz aramak için ruhsat verilmiş, Koca Piri Reis gemisi ile arama çalışmaları başlatılmıştır. Bu çalışmaları Güney Kıbrıs'ın ilan ettiği Münhasır Ekonomik Bölge'de bulunan 2,3,9 numaralı parsellere denk gelecek biçimde NAVTEKS seyrüsefer ilanı ile duyurulmasından sonra, Rum Hükümeti Ekim 2014 başlarında müzakerelerden çekilmiştir.[257]

Son dönemde Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de daha etkin adımlar atmaktadır. Güncel gelişmelere göre Akdeniz'de sismik inceleme çalışmalarına 21 Nisan 2017'de başlayacak olan Barbaros Hayrettin gemisi, 31 Mayıs'a dek Akdeniz'de kalarak petrol ve Doğal gaz için araştırmada bulunacaktır. Türkiye ve KKTC arasında kalan deniz alanı taranıp, iki ve üç boyutlu sismik harita oluşturulacak, petrol ve doğal gaz bölgeleri tespit edilecektir. Oruç Reis Gemisi ile de sismik incelemeler arttırılacaktır.[258] Enerji Bakanı Berat Albayrak *"Denizde (offshore) aramacılık noktasında da ikinci gemimiz (MTA Oruç Reis) önümüzdeki hafta Akdeniz'e gidiyor ve süreci başlatıyoruz. Türkiye bu saatten sonra Akdeniz'de eski Türkiye gibi davranmayacak. Kendi sahanlığımız noktasında daha etkin ve daha aktif olacak"* şeklinde açıklamada bulunmuştur.[259]

Dünyanın en zengin petrol ve doğalgaz rezervleri Rusya, Orta Asya ve Orta Doğu'da yer almaktadır. Türkiye stratejik bir öneme sahip coğrafi konumunu kullanarak, Doğu-Batı ile Kuzey-Güney eksenlerindeki üretici ve tüketici ülkeler arasında güvenilen bir enerji koridoru olmayı ve Rusya, Norveç, Cezayir'den sonraki Avrupa'nın dördüncü büyük arteri olmayı hedeflemektedir.[260]

---

[257] Çomak, a.g.e. s.255

[258] http://enerjienstitusu.com/2017/04/24/barbaros-hayreddin-pasa-sismik-gemisi-31-mayisa-kadar-petrol-ve-dogalgaz-arayacak/(22.04.2017)

[259] http://www.milliyet.com.tr/bakan-berat-albayrak-tan-onemli-ekonomi-2431095/(17.04.2017)

[260] Tiftikçigil, a.g.e. s.18.

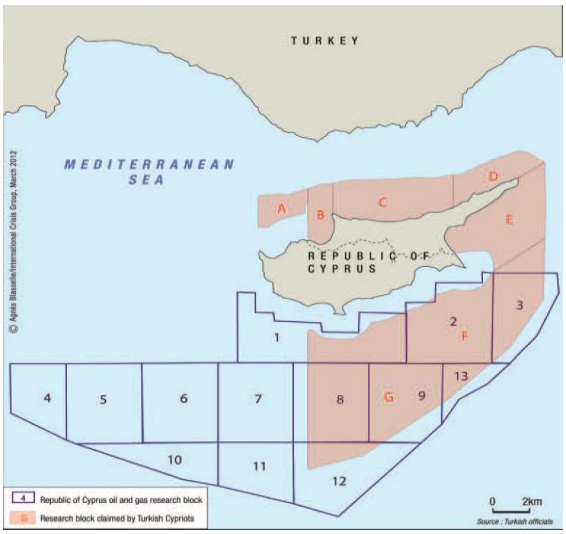
2.4.2.KKTC

Mevcut durumda, kısa ve orta vadede ekonomik olarak devreye alınabilecek Doğu Akdeniz gazı, İsrail'in keşfettiği sahalardaki gazın yanı sıra, GKRY tarafından keşfedilen Kıbrıs'ın güneyindeki gazdır. Bu arada KKTC de haklı olarak, söz konusu gazın, bir başına GKRY tarafından kullanılamayacağını, bu kaynak üzerinde kendilerinin de hakkı olduğunu öne sürmektedir.[261]

Türk tarafında göre, mevcut GKRY faaliyetleri (hidrokarbon arama vb.) uluslararası hukuka, hakkaniyet ilkelerine aykırıdır ve Kıbrıslı Türklerin haklarının gaspı niteliğindedir. Yapılan keşiflerde bulunan kaynaklar, tüm Kıbrıs halkına aittir. Nasıl geliştirileceği birlikte belirlenmelidir.[262]

KKTC Cumhurbaşkanı Derviş Eroğlu'nun özel temsilcisi Kudret Özersay, Kıbrıs Rum Kesimi, Kıbrıs'ın güneyindeki doğal gaz arama ve çıkarma faaliyetlerini askıya almazsa, Kıbrıs Türk tarafının da anlaşmalar yapıp adadaki deniz alanlarında petrol ve doğal gaz aramak için harekete geçeceğini bildirmiştir.[263]

Kıbrıslı Türklerin hak iddia etiği parsellerin görseli şu şekildedir:

*Harita.6:Kıbrıslı Türklerin Akdeniz'de Hak İddia Ettiği Parseller[264]

[261] Pamir, a.g.e. s.375.
[262] Pamir, a.g.e. s.370.
[263] "Kıbrıs petrol içinde mi yüzüyor?" http://www.sabah.com.tr/gundem/2011/09/21/kibris-petrol-icinde-mi-yuzuyor (05.01.2017)
[264] Harita.6 Kaynak Ayla Gürel

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin sitesinde yer alan açıklama şu şekildedir: [265]

"Kıbrıs'ın doğal kaynakları her iki halka aittir. GKRY kendi tek taraflı adımlarını sürdürürken Kıbrıslı Türklerin Ada'nın doğal kaynakları üzerindeki hak ve çıkarlarını korumak yönünde sürdürdüğü faaliyetlere itiraz hakkı bulunmadığını artık algılamalı ve kendinde gördüğü tüm hakların adanın eşit sahibi olan Kıbrıslı Türklerde de olduğunu göz ardı eden bilinen tutumunu artık terk etmelidir. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile Türkiye Cumhuriyeti arasında 21 Eylül 2011 tarihinde imzalanan 'Kıta Sahanlığı Sınırlandırma Anlaşması' tamamıyla Kıbrıs Rum tarafının 19 Eylül 2011 tarihinde Kıbrıslı Türklerin varlığını göz ardı ederek sondaj faaliyetlerine başlaması üzerine, Kıbrıslı Türklerin meşru hak ve çıkarlarını korumak için atılmış bir adımdır. Adanın iki eşit ortağından biri olan Kıbrıs Türk Halkı, her konuda olduğu gibi, adanın deniz yetki alanlarında bulunan doğal kaynakların araştırılması, çıkarılması ve işletilmesinde de eşit ve meşru haklara sahiptir. Ada'nın doğal kaynaklarının paylaşımının karşılıklı diyalog ve iyi niyetle çözümüne inancının bir göstergesi olarak Kıbrıs Türk tarafı 24 Eylül 2011 ve 29 Eylül 2012 tarihlerinde BM Genel Sekreteri aracılığıyla Rum tarafına Ada'nın doğal kaynaklarının iki taraf arasında hakkaniyete uygun olarak paylaşılmasını öngören önerilerde bulunmuş ancak bunlara olumlu karşılık vermeyen GKRY, devam eden müzakere sürecine rağmen tek yanlı sürdürdüğü faaliyetlerinde bir değişiklik yapmamıştır."[266]

Serdar Denktaş " AB ve ABD Kıbrıs adasının tamamını AB'nin içine alma yoluyla, Doğu Akdeniz'deki petrol ve gaz rezervlerimizin hepsini denetim altına almaya çalışmaktadır ve bunu yaparlarken de iki maddeyi göz önüne alıyorlar, birincisi Türkiye'yi bu rezervlerin dışında tutabilme, ikincisi de başlattıkları araştırmalara uluslararası hukuk kılıfı uydurmaya çabalamak"[267] şeklinde yapılan doğal kaynak araştırmalarına ilişkin açıklamada bulunmuştur.

---

[265]Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Dışişlerii Bakanlığı, "Akdeniz'de Kıta Sahanlığı Sınırlandırması hakkında Basın Açıklaması" http://mfa.gov.ct.tr/tr/akdenizde-kita-sahanligi-sinirlandirmasi-anlasmasi-hakkinda-basin-aciklamasi/ (16.02.2017)

[266] Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Dışişlerii Bakanlığı, "Akdeniz'de Kıta Sahanlığı Sınırlandırması hakkında Basın Açıklaması" http://mfa.gov.ct.tr/tr/akdenizde-kita-sahanligi-sinirlandirmasi-anlasmasi-hakkinda-basin-aciklamasi/ (16.02.2017)

[267] "Kıbrıs petrol içinde mi yüzüyor?" www.sabah.com.tr(05.01.2017)

Doğal kaynakların Türk ve Rum kesimleri için ortak ekonomik faydalar vaat ettiği önermesinden hareket eden bazı araştırmacılar, söz konusu keşiflerin adadaki siyasi çözümsüzlüğü aşmak adına önemli bir fırsat teşkil ettiğine işaret etmişlerdir.[268]

Enerjinin Kıbrıs'a barış getireceği önermesinin altında yatan mantık oldukça açıktır: Doğalgazın keşfi ve keşfedilmeyi bekleyen başka rezervler olduğu beklentisi, Türk ve Kıbrıs Rum Yönetimleri arasındaki tarihsel uyuşmazlığın fırsat maliyetini yükseltmekte ve adadaki "bölünmüşlüğün hafifletilmesi ya da tamamen sonlandırılmasına doğrudan dolar cinsinden bir değer" biçmektedir.[269]

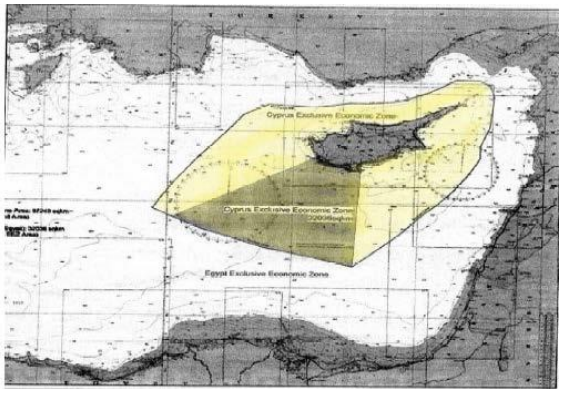
2.4.3.GKRY

2 Nisan 2004'te, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY), Avrupa Birliği'nin yardımlarını da alarak, 21 Mart 2003 tarihinde geçerli olmak üzere, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile Türkiye'nin haklarını görmezden gelerek "Kıbrıs Cumhuriyeti" adına, münhasır ekonomik bölge duyurusunda bulunmuştur.[270]

2004 yılında, GKRY Münhasır Ekonomik Bölgenin (MEB) sınırlarını tek yanlı olarak ilan etmiş ve aynı yıl Mısır'la, 2007'de de Lübnan ile MEB sınırlandırma andlaşması imzalamıştır. 2010 yılı Aralık ayında ise aynı şekilde İsrail ile andlaşma imzalanmış ve aynı zamanda da petrol ve doğal gaz aranması hususunda ve işbirliği hususunda da anlaşmaya varılmıştır.[271] Türkiye'nin teşebbüsleri sonucunda GKRY'nin Lübnan'la imzaladığı anlaşma Lübnan iç hukukunda halen onaylanmamıştır.[272]

---

[268] Michael Clarke, "Cyprus: the Mouse That May Yet Roar" Mediterreannean Quarterly Vol.25, No !, 2014:s.95-104; Ros Wilson, " Turks, Cypriots, and the Cyprus Problem: Hopesand Complications", Mediterrenean Quarterly Vol.25, No.1. 2014 s.105-10. ; Hasret Çomak, Enerji diplomasisi a.g.e. s.260.
[269] Çomak, a.g.e. s.260.
[270] Yaycı, a.g.m. s.17.
[271] Halil İbrahim Ülker-Poyraz Gürson-Mustafa Kemal Topcu-Turan Erman Erkan, "Doğu Akdeniz Enerji Kaynaklarının Güney Kıbrıs Rum Yönetimine Ekonomisine Etkileri", International Conferans on Euroasian Economies 2013, s.1028.
[272] Yaycı, a.g.m. s.17.

*Harita.7:GKRY tarafından 2004 yılında ilan edilen MEB haritası[273]

Rum Kesimi'nin Doğu Akdeniz'de Yunanistan'ın yanı sıra Lübnan ve Mısır ile çok taraflı bölgesel işbirliği projesi başlatarak hem Arap dünyasında hem de enerji piyasalarında doğrudan destek sağlamaya çalışıyordu.[274]

Kendi karasularından elde edilecek doğalgazın Batı'ya taşınması hususunda GKRY ve İsrail, fazlaca istekli olmalarına rağmen, Kıbrıs sorununun halen çözülmemiş durumda olmasının bu faaliyetler önünde müşkül oluşturduğu ortadadır. Çünkü, Kıbrıs sorununun geleceği, Kıbrıs adasının karasularında bulunan hidrokarbon kaynakları ile adadan geçecek boru hatlarının Rumlar ve Türkler arasında nasıl paylaşılacağı, Türkiye, Yunanistan ve GKRY'nin, Ege ve Akdeniz'deki yetki paylaşımı gibi mevzuların çözüme kavuşturulabilmesiyle doğrudan ilişki içindedir.[275]

Enerji kaynaklarının taşınması için en uygun yolun kara ve denizlerden döşenecek boru hatları olduğu yahut deniz yolu taşımacılığının güvenli olabileceği görülmüştür. Hem endüstriyel ham maddeyi oluşturan yükleri tek seferde büyük miktarlarda taşıyabilme niteliği, hem de taşıma maliyetinin demiryoluna göre 3.5, karayoluna göre 7 ve havayoluna göre 22 kat daha ucuz olması denizyolu taşımacılığının ehemniyetinin çarpıcı bir göstergesidir.[276]

---

[273] Harita.7 Kaynak: Cihat Yaycı'Doğu Akdenizde Yetki Alanları Paylaşılması Sorunu Ve Türkiye'', *Bilge Strateji*, Cilt:4, Sayı:.6, 2012.

[274] Yıldız, Küresel satranç, s.171.

[275] Furkan Şenay-Mehmet Uğur Ekinci, "Birleşik Kıbrıs için 'Son Şans' federal Çözüm Müzakereleri", *SETA Analiz*, Sayı:94 Mayıs 2014, s.15.

[276]T.C. Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı Resmi İnternet Sayfası, http://www.ubak.gov.tr/BLSM_WIYS/UBAK/tr/Ana_Plan_Stratejisi/3Rapor/20100518_171220_204_1_64.pdf(11.02.2017)

-GKRY, bulduğu doğalgazı uluslararası piyasalara ulaştırmayı arzu etmektedir. Bunun için 3 güzergâh bulunduğu belirtilmektedir. Bu güzergâhlar:[277]

-Gazın deniz alanından çekilecek bir boru hattı ile Girit'e oradan da Yunanistan ve İtalya'ya ulaştırılması.(Yapılması muhtemel yatırım: 19,5 milyar dolar)

-Afrodit sahasında bulunan gazın Kıbrıs'ta kurulacak olan doğalgaz sıvılaştırma istasyonuna ulaştırılması ve tankerlerle dünya pazarlarına nakledilmesi (Yapılması muhtemel yatırım: 12,6 milyar dolar)

-Gazın direkt olarak Türkiye'ye ulaştırılması ve Türkiye'de var olan boru hatları ile tüketici ülkelere ulaştırılması.(Yapılması muhtemel yatırım:4,7 milyar dolar)

Kıbrıs adasının güneyinden ve İsrail'in Leviathan sahasından çıkarılan doğalgazın uluslararası pazarlara ulaşabilmesi için en güvenli ve ucuz yolun Türkiye olduğu belirtilmektedir.[278]

2013 yılından önce Rum yönetimi doğalgazın Türklerle paylaşımı konusunda isteksizdi. Fakat bu tavır birdenbire değişmiş ve doğalgazı bütün Kıbrıslılar ile paylaşabileceklerini açıklamışlardır. Bu değişimde ABD ve AB'nin tavırları olduğu kadar Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kurucu Anlaşmasının da etkisi olduğu açıktır.[279]

Mısır, Lübnan ve İsrail ile Güney Kıbrıs'ın imzalamış olduğu MEB-EEZ antlaşmaları, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasını sağlayan ve 16 Ağustos'ta yürürlüğe giren, 11 ve 19 Şubat 1959 tarihli Zürih ve Londra antlaşmalarına, Türkiye'nin garantörlüğüne aykırı olması nedeniyle BM'e verilen notayla bildirilmiştir.[280]

---

[277] Bilgesam 2013

[278] Bilgesam 2013

[279]Uğur Özgöker-Hüseyin Çelik "Kıbrıs'ta Enerji Politikaları ve İngiltere Etkisi", Enerji Diplomasisi, a.g.e. s.252.

[280]Haluk Dural, "Doğu Akdeniz Enerji Kaynakları" http://www.dunya48.com/dosya/Dogu_Akdeniz_Enerji_Kaynaklari.pdf (12.02.2017)

Doğu Akdeniz'de keşfedilen enerji kaynaklarının Avrupa'ya pazarlanabilmesi açısından mümkün olan iki alternatif güzergâhın -Doğu Akdeniz'den Türkiye'ye uzanacak veya Güney Doğu Avrupa'ya deniz altından bağlanacak ayrı boru hattı projesi- ve bu güzergâhların güvenliği ve kontrolü) Kıbrıs sorununa ilişkin yapılan çözüm tartışmalarında açıkça ifade edilmeyen asıl stratejik kaygıyı ön plana koymaktadır.[281]

İkinci lisanslandırma için, toplam 15 şirketi içeren ve büyük çoğunlukla AB ve İsrail'den oluşan konsorsiyum, aynı zamanda Kuzey Amerika, Avustralya, Asya ve Rusya Federasyonu'ndan oluşan önemli aktörler ve Uluslararası Petrol Şirketleri'ne entegre olanlar, bağımsız kaynaklar, ticaretle uğraşanlar ve bölgesel aktörlerden oluşan katılım vardır.[282]

Bu listedeki katılımcılar şunlardır:[283]

"1. Petra Petroleum

2. Atp East Med // Naphta Israel Petroleum // Dor Chemicals // Modiin Energy

3. Total

4. Total // Novatek // Gazprom Bank

5. Premier Oil // Vitol

6. Premier oil // Vitol// Petronas/

7. Edison // Delek Drilling // Avner Oil // Enel // Woodside Energy

8. ENI// Kogas

9. C.O. Cyprus Oppurtunity Energy // AGR Energy

10. OAK delta NG Exploration

11. Capricorn Oil (Cairn) // Marathon Oil // Oranje Nassau // CC Energy (CCC)

12. Winevia Holdings

13. RX-DRILL Energy Cyprus

---

[281] " The Prospect of Eastern Mediterranean gas production : an alternative energy supplier for the EU? " http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/briefing_note/join/2014/522339/EXPO-AFraneET_SP(2014)522339_EN.pdf(12.02.2017)

[282] Anastasios Giamouridis, "The Offshore Discovery in the Republic of Cyprus Monetisation Prospects and Challenges" The Oxford Instıtute For Energy Studıes, 2012, s.23.

[283] Giamouridis, a.g.m. s.23-24.

14. PT Energi Meda Persada // Frastic[284]o Holdings
15. Emmanuelle Geo Global Rosario"

Bu gruptaki şirketler geniş çapta finansal kapasiteye, iş stratejisine ve üstünlüğe, teknik/ticari vasıflara sahiptir. Örneğin, derin sulardaki operasyonlarda güçlü deneyimleri vardır; denizaltı boru hatları, sıvılaştırmayı geliştirme (ve işletme); ve LNG ticareti, gaz piyasasına erişim gibi[285] özellikleri bulunmaktadır.

Kıbrıslı Rumların ekonomileri kötü olduğu için gazdan mümkün olduğunca çabuk gelir elde etmeye ihtiyaçları vardır.[286] Rum Kesimi'nin son hedefi ise petrol araştırma gerginliğini sadece Türkiye'yle temaslarında zemin kazanmak için değil, aynı zamanda iç siyasetinde ve iktisadi sisteminde yaşadığı darboğazı aşma mücadelesi olarak da okumak gerekmektedir.[287] Bu açıdan değerlendirildiğinde, Rum Kesimi'nin petrol araştırma sorununu "ulusal onur" haline getirmek yoluyla gerek iç kamuoyunun dikkatini dağıtmak gerekse de dış politikada Türkiye'ye karşı bir gövde gösterisi yaparak kullanmaya çalıştığı öngörüsünde bulunulabilir.[288]

Rumların orta vadede içinde bulundukları politik belirsizlik ve iktisadi kriz, buna ek olarak petrol araştırma faaliyetlerinin meydana getirdiği ilave finansal yükle birleştirilince, bu durum Rum Kesimi için orta vadede devam ettirilmesi çok zor bir "prestij mücadelesine" dönüşebilmektedir. Türkiye'nin kararlı adımlarla hareket etmesi ve orta vadede Türkiye-İsrail ilişkilerinin Doğu Akdeniz'de idare edilebilir aşamaya çekilmesi, Rum Kesimini daha da zor bir duruma sokabilmektedir.[289]

Özellikle Kıbrıslı Rumlar 2012'nin ortasından beri adanın güney kıyısında, Vassilikos'ta sıvılaştırılmış Doğal Gaz (LNG) ihracatı için tesis yapımı inşasına başlamışlardır. LNG'ye odaklanmaları için birçok sebep bulunmaktadır. İlk olarak LNG Avrupa'dan daha hızlı gelişen Asya talebi için çözüm olabilir. İkinci olarak

[284] Giamouridis, a.g.m. s.23-24.
[285] Giamouridis, a.g.m. s.24.
[286] Ayla Gürel-Fiona Mullen, "Can Gas Mediterranean.."a.g.m. s.5.
[287] Mustafa Kutlay, "Doğu Akdenizde Serteleşen Rekabet : Güney Kıbrıs Rum Kesimi- Türkiye Gerginliğin Analizi" *USAK Analiz,* No.13, 2011, s.5.
[288] Kutlay, a.g.m. s.6.
[289] Kutlay, a.g.m. s.8.

Vitol Oil terminali ile birlikte, LNG güvenlikle ilişkili faydalarıyla ilişkili bölgesel merkez olarak Kıbrıs Cumhuriyeti'ni (Rum Kesimi) teşvik edecektir. [290]

Büyük plandaki tesis sadece Kıbrıs Cumhuriyeti için değil aynı zamanda Lübnan ve İsrail'deki potansiyel gazı işleyecek, böylece Vassilikos'taki LNG merkezinin dünya standartlarında tasarlanması mümkün olacaktır.[291]

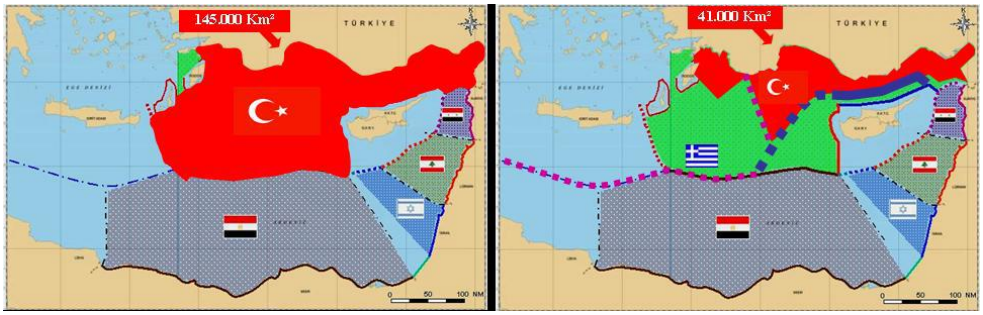
2.4.4.Yunanistan

Yunanistan, deniz hâkimiyet alanlarına bağlı olarak, "Girit, Kaşot, Lerpe, Rodos ve Meis hattını esas alarak ortay hatta dayalı deniz yetki alanı sınırlandırması" yapmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda, Mısır ve Libya'yla müzakereler yapmaya başlamış, Türkiye'nin konuya olan hassasiyeti ve teşebbüslerinin de etkisiyle, bu girişimler daha neticelenmemiştir.[292]

Yunanistan, Türkiye ile kıta sahanlığı sınırlarını, Anadolu, Rodos ve Meis adaları arasından geçecek olan ortay hatla çizerek bu adaların güneyinde kalan Akdeniz'deki kıta sahanlığı/MEB alanlarını Mısır ve GKRY ile sınırlandırmak istemektedir. GKRY ise, Türkiye ile kıta sahanlığı sınırlarını Kıbrıs adası ve Anadolu arasından geçecek ortay hat ile çizerek bölgedeki kıta sahanlığı/MEB alanlarını yine ortay hatlar temelinde, Mısır ve Yunanistan ile sınırlandırmak istemektedir. Bu şekildeki bir sınırlandırma, Türkiye'nin bölgedeki uzun kıyılarının açık deniz alanlarına azami ulaşımını engel teşkil etmektedir.[293]

Türkiye'nin 145.000m^{2}'lik MEB alanı ve Yunanistan'ın Türkiye için iddia ettiği 41.000km^{2}'lik MEB alanı aşağıdaki haritada gösterilmektedir.

[290] Gürel-Mullen, a.g.m. s.5.
[291] Gürel-Mullen, a.g.m. s.5.
[292] Yaycı, a.g.m. s.20.
[293] Pamir, a.g.e. s.367.

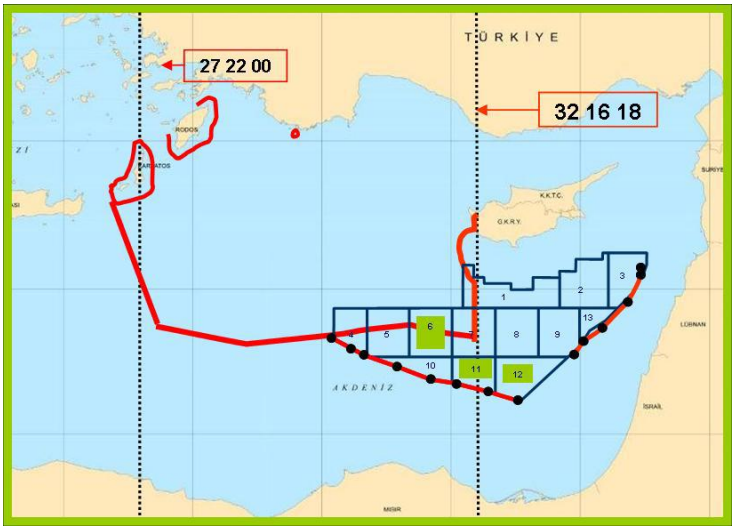

*Harita.8: Türkiye'nin 145.000m^{2}'lik MEB alanı ve Yunanistan'ın Türkiye için iddia ettiği 41.000km^{2}'lik MEB alanı [294]

Yunanistan; GKRY ile beraber ortay hatları baz alıp bunları hakkaniyete uygun hale getirmekten kaçınarak ve Girit, Kaşot, Çoban Meis hattını ilgili kıyı sayarak, Türkiye'yi Doğu Akdeniz'den dışlama çabasında bulunmak, Türkiye'ye sadece Antalya körfezi ile sınırlanmış çok az bir kıta sahanlığı ve MEB alanı bırakmaya yönelik girişimde bulunmaktadır. Bu yaklaşımla alakalı uluslararası hukuk kuralları ile bağdaşmamakta ve hukuki mesnetten yoksun olmaktadır.[295] Hepsinden önce sözü edilen adalar, Yunan ana karası ve Anadolu kıyıları arasındaki çizilecek olan ortay hatta bakılarak "Ters Tarafta" bulunan adalar olduğu için, sınırlandırma hususunda kıyı oluşturmaz, karasuları haricinde kıta sahanlığı sahibi olunamaz.[296]

Doğu Akdeniz'de, Türkiye'nin 032 16' 18" ve 27 22' 00" D meridyenleri, bu meridyenler arasındaki Antalya Gazipaşa'dan Muğla Deveboynu Burnu'na uzanan Anadolu kıyıları ile bu kıyılar ve Mısır kıyıları arasındaki ortay hatla hemen hemen kesişen, 33 50' 00" K enlemi arasındaki bölgenin kıta sahanlığı ve bu kıta sahanlığı üzerinde ilan edilebilecek MEB'inin yüz ölçümü ise yaklaşık 145.000 km^{2}'dir. Bütün kıta sahanlığı alanlarımızın takriben üçte birini oluşturur.[297]

[294] Harita.8 kaynak: Cihat Yaycı "Doğu Akdenizde Yetki Alanları Paylaşılması Sorunu Ve Türkiye'', *Bilge Strateji*, Cilt:4, Sayı:.6, 2012.
[295] Yaycı, a.g.m. s.20.
[296] Yaycı, a.g.m. s.20.
[297] Sertaç Hami Başeren, "Doğu Akdeniz'de Gerilim" http://www.tudav.org/index.php/tr/muenhas-r-ekonomik-boelge/231-dogu-akdeniz-serhat-h-baseren (03.01.2017)

*Harita.9: 32˚16'18"D Boylamı Batısı ve 33˚40'K Enlemi Kuzeyinde Kalan Deniz Alanını Gösterir Harita[298]

Türkiye, bu iddia ve fiili durum yaratma çabalarına karşı;[299]

"-Bu tezlerin hakkaniyet prensibine uygun olmadığını,

-Uluslararası hukuka göre batı kıyılarındaki Kıbrıs adasına ile bu bölgedeki adalara ve Yunanistan'a kara suları dışında kıta sahanlığı verilmemesi gerektiğini,

-Bölgeye egemen iki kıyının sahibi Mısır ile Türkiye arasında, Geniş kıta sahanlığı/MEB alanlarının, sınırlandırılmasını savunmaktadır."

Dolayısı ile Türkiye ve Yunanistan anakaraları arasındaki Yunanistan'ın Kerpe, Kaşot, Rodos ve Meis adalarının ortay hattın "ters tarafında" (Türkiye anakarasına yakın yarıda) yer alması sebebiyle, Yunanistan'ın Doğu Akdeniz'de MEB' sahip olabilmesi mümkün değildir. Diğer taraftan "coğrafyanın üstünlüğü" ile "oransallık" ilkeleri ışığında, Anadolu yarımadasının sahip olduğu kıyıların uzunluğu bu adalarla mukayese edilemeyecek derecede fazladır.[300]

[298] Harita.9 kaynak Cihat Yaycı "Doğu Akdenizde Yetki Alanları Paylaşılması Sorunu Ve Türkiye'', *Bilge Strateji*, Cilt:4, Sayı:.6, 2012.
[299] Pamir, a.g.e. s.368.
[300] Yaycı, a.g.m. s.24.

2.4.5.İsrail

Hayfa kıyısının 50 mil açığında derin deniz alanında yeri tayin edilen Tamar'da 2009 Ocağında Noble Konsorsiyum'u ilk büyük keşfi ilan etti. Noble'a göre Tamar'ın, 9.0 Tcf doğal gaza sahip olduğu, İsrail'in gelecekteki yaklaşık yirmi yıllık gaz talebini sağlayacağı öngörmektedir.[301]

Aralık 2010'da Noble ve ortakları Hayfa'nın 80 mil batısında hak ettiği ismi ile Leviathan alanında muazzam büyüklükte gaz keşfetti. Leviathan bölgesinde 17 Tcf gaz rezervine sahip olduğu öngörülmektedir. Leviathan bölgesindeki Levant Basini o tarihteki en geniş derin deniz gaz keşfidir ve geçtiğimiz on yılda bulunan dünyadaki en geniş açık deniz rezervlerinden biridir.[302]

*Harita.10: İsrail Açıklarında Keşfedilen Hidrokarbon Yatakları[303]

İsrail'in güç üretimini dönüştürebildikleri, ham petrole olan bağımlılığı azaltabildikleri ve İsrail'in net bir enerji ithalatçısından ileriye dönük bir ihracatçıya dönüştürebildikleri gibi her iki keşif de oyunun değiştiricileri oldu. Bu Kıbrıs,

[301] Peter E. Paraschos, "Offshore Energy in the Levant Basin: Leaders, Laggars and Spoilers", *Mediterranean Quarterly* 24:1, 2013, s.41.
[302] Paraschos, a.g.m. s.41
[303] Harita.10 Kaynak: Atilla Sandıklı, BİLGESAM

Lübnan, Suriye ve Filistin topraklarını kapsayan tüm Levant Basininin tamamının potansiyel enerjisine ışık tuttu ve ek araştırma sondaj çalışmalarını tetikledi.[304]

İsrail'de hali hazırda faaliyet gösteren bir şirket olan Noble enerji tarafından Kıbrıs'ın Münhasır Ekonomik Bölgesi'nin içindeki Afrodit doğal gaz alanının 2011'de keşfi büyük politikaların gelişmesini etkiledi ve küresel dikkat çekti.[305]

2012 yılında ise Yunanistan ve GKRY, "Doğu Akdeniz Enerji koridoru" diye tanımladıkları kapsamda, " değişik seçenekleri, çalışma gruplarıyla değerlendirmek üzere" bir anlaşma imzaladılar. Söz konusu seçenekler şunlardı:[306]

-İsrail-GKRY Ortak LNG tesisi

-İsrail ile GKRY gazını (Akdeniz altından) Avrupa'ya taşıyan bir boru hattı

-İsrail ile GKRY'den Yunanistan'a uzanacak (ve doğalgazla üretilecek elektriği taşıyacak) elektrik iletim hattı

İsrail, Tamar ve Leviathan alanlarında 2010 yılında saptadığı doğal gaz yataklarından sonra, MEB koordinatlarını gösteren bir listeyi 12 Temmuz 2011'de Birleşmiş Milletler'e (BM) ileterek MEB ilanında bulunmuştur. İsrail Devleti bunu yaparken GKRY haricinde Doğu Akdeniz'e sahili olan hiçbir devletle MEB sınırlandırma anlaşması yapmamıştır. 17 Aralık 2010 tarihinde Rum Yönetimi ve İsrail aralarında imzaladıkları MEB sınırlandırma anlaşması ile ortay hat kuralını baz almışlardır.[307]

İsrail Silahlı Kuvvetlerinin, İsrail ablukası altındaki Filistin toprakları üzerinden Gazze'ye insani amaçla yardım taşıyan, İsrail ablukasının geldiği boyuta dikkat çekmek isteyen ve dünyanın değişik ülkelerinde etkinlik gösteren sivil toplum kuruluşlarının öncülüğünde yola çıkan yardım gemilerine yönelik gerçekleştirdiği

[304] Ioannis N.Grigoriadis, "Energy Dıscoveries ın The Eastern Mediterranean: Conflict or Cooperation?", *Middle East Policy*, Vol:XXI, No:3, Fall2014, s.125.
[305]Grigoriadis, a.g.m. s.125.
[306] Pamir, a.g.e. s.379.
[307] Sandıklı, a.g.m.18.

fiil, Mavi Marmara Olayı olarak kaynaklara geçmiştir.[308] Uluslararası deniz hukuku normları bağlamında, İsrail askeri güçlerinin Mavi Marmara'ya ve öteki gemilere yönelik gerçekleştirdiği fiiller, gerek denize kıyısı bulunsun gerekse bulunmasın, devletin gemilerinin özgür şekilde seyrüsefer yetkilerini icra etme haklarının bulunduğu, uluslararası bir alanda yapılmıştır.[309]

"1 Haziran sabahı çok erken saatlerde teenni ile hareket edilmesi yönündeki çağrılarımıza rağmen İsrail silahlı güçlerinin 31 Mayıs gecesi Gazze'ye yardım konvoyundaki Mavi Marmara gemisine, geminin Gazze karasularına varması bile beklenilmeden, 130 kilometre açıkta ve uluslararası sularda güç kullanıldığını öğrendik. İsrail'in hücumbot ve helikopterlerle gerçekleştirdiği bu silahlı baskın sırasında dokuz kişinin hayatını kaybettiği, çok sayıda yaralı bulunduğu, Mavi Marmara gemisinin ele getirilen diğer beş gemi ile birlikte Aştod limanına çekildiği, yaralıların çeşitli hastanelere gönderildiği, aralarında İHH Vakfı yöneticilerinin de bulunduğu çok sayıda kişinin çeşitli yerlerde göz altında tutulduğu haberi geldi. Daha sonra hayatını kaybedenlerden sekizinin Türk, birinin Türk asıllı Amerikan vatandaşı olduğu bildirildi."[310]

İsrail tarafından, Gazze'ye insani yardım götürmek maksadıyla yola çıkan yardım filosuna yapılan bu müdahale, Türkiye tarafından 1 Haziran 2010'da BM Güvenlik konseyine götürülmüştür.[311] BM tarafından rapor hazırlanması istendiği için, 10 Ağustos 2010 tarihinde çalışmalarına başlayan panelde eski Yeni Zelenda Başbakanı Geoffrey Palmer başkan olarak, eski Kolombiya Devlet Başkanı Alvaro Uribe, iki bağımsız üye olarak bulunmuşlardır. Türkiye adına eski Dışişleri Müsteşarı Özdem Sanberk katışmış, İsrail adına ise eski Dışişleri Bakanlığı Genel Müdürü Joseph Ciechanover yer almıştır.[312]

---

[308] Yusuf Aksar, "Birleşmiş Milletler Palmer (Mavi Marmara) Raporu ve Uluslararası Hukuk), *Uluslararası İlişkiler Dergisi,* Cilt:9, Sayı:33, Bahar 2012, s.25.
[309] Aksar, a.g.m. s.27.
[310] A.Oğuz Çelikkol, *One Minute'den Mavi Marmara'ya Türkiye-İsrail Çatışması,* Doğan yayıncılık, İstanbul 2014, s.104.
[311] Serdar Erdurmaz "Mavi Marmara (Palmer Raporu) Hakkında Değerlendirmeler)" www.turksam.com(12.03.2017)
[312] Erdurmaz, a.g.m. www.turksam.com(12.03.2017)

İsrail güçlerinin, uluslararası sularda seyreden yardım filosuna orantısız ve büyük bir kuvvetle müdahalede bulunmasını, aşırı bir fiil olarak gören rapor, şiddet içermeyen yollar kullanılarak sorunun kan dökülmeden pekala önlenebileceğine değinir. İsrail güçleri ile Yardım filosunun karşılaşmaması için Türk makamlarından daha fazla ikaz yapılması gerektiği halde bunun yapılmadığı iddiasında bulunan eden Palmer Raporu, Mavi Marmara Baskınına katılan İsrail askerlerinin yolculara ateş açmasını meşru müdafaa hakkının bir parçası olarak değerlendirirken, aşırı kuvvet kullanımı sonucunda yaşanan ölümleri ise kabul edilemez bulmaktadır.[313]

Mavi Marmara Krizi arka arkaya gelen "Davos",* "Ayrılık",** "Anadolu Kartalı", "Kurtlar Vadisi", "Ayolon"*** krizleriyle büyük ölçüde yıpranan Türkiye-İsrail ilişkileri büyük ölçüde kopma noktasına getirmiştir. Türkiye'nin İsrail'deki diplomatik temsili en alt düzeye, ikinci kâtip seviyesine indirilmiş, ancak Türkiye'deki İsrail büyükelçisi bir süre daha görevine devam etmiştir. Türkiye siyasi ilişkilerinin normalleşmesini İsrail'in özür dileyerek saldırı mağdurlarına tazminat ödemesi ve Gazze'deki ablukayı kaldırması şartlarına bağlamış olduğunu açıklamayı sürdürmüştür.[314]

2011 ve 2012 yılları arasında Akdeniz'de Kıbrıs adası çevresinde deniz alanlarında, Türkiye-İsrail ilişkilerini daha da zor durumlara sokabilecek ve iki ülke arasında sıcak gelişme ve çatışmalara yol açabilecek bazı olaylar meydana gelmiştir.[315]

---

[313] Selvet Çetin, "Palmer Raporu: BM Gözetiminde Hukuk İstismarı", http://sde.org.tr/tr/authordetail/palmer-raporu-bm-gozetiminde-hukuk-istismari/961 (12.03.2017)

*2010 yılında Dünya Ekonomik Forumu çerçevesinde düzenlenmiş olan "Gazze: Ortadoğu'da Barış" başlıklı panelde Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan ve İsrail Cumhurbaşkanı Şimon Perez arasında yaşanmış gerginliktir.İki ülke arasındaki ilişkilerin kırılma noktasının başlangıcıdır.

**TRT'nin "Aşkta ve Savaşta Filistin; Ayrılık" adlı diziyi çekip yayınlaması İsrail basınında ve kamuoyunda tepkiye yol açmıştır. Daha sonra çekilen "Kurtlar Vadisi" de İsrail'deki sağ kesimde rahatsızlık duyulmasına neden olmuştur. (A.Oğuz Çelikkol, *One Minute'den Mavi Marmara'ya Türkiye-İsrail Çatışması)*

***israil'deki Türk Büyükelçi A.Oğuz Çelikkol ile İsrail Dışişleri Bakan yardımcısı Danny Ayalon'la görüşme sonucunda medyaya yansıtılan gerginliktir.

[314] A.Oğuz Çelikkol, one minutte'den mavi marmara'ya, a.g.e s.109.

[314] Aynı Yerde

[315] Çelikkol, a.g.e. s.113.

İsrail'in, Kıbrıs Rum Yönetimi'yle ve Yunanistan'la artan ilişkileri Akdeniz'de Türkiye'yle İsrail arasında daha ciddi bir sürtüşme ihtimalini ve bu nedenle iki ülkenin de daha dikkatli davranması zorunluluğunu ortaya çıkartmıştır.[316]

Türkiye çok az doğal gaz kaynağına sahiptir ve bu yüzden gaz ithalinde zorlanmaktadır. Son yıllarda Türkiye'nin Rus doğal gazına bağımlılığı artmıştır.(Rusya Türkiye'ye yılda 30 BCM sağlar ve bu Türkiye'nin 2013'teki yıllık tüketimin %58'ini oluşturur.)[317]

İsrail, bir yandan bölgesel ve talep hacimleri açısından sınırlı piyasalara (Ürdün, Filistin, Mısır) ihracatı öne alırken, İsrail'in gazı için de en makul seçenek Türkiye'ye boru hattı döşenmesi olarak öne çıkıyor. Bu noktada ise İsrail açısından bakıldığında; Türkiye ile ilişkilerin mevcut olumsuz durumu ve Filistin gibi konuların yanı sıra; "Türkiye'nin Nükleer santral konusundaki adımları, NATO üyesi olmasına karşın Irak' a müdahalede ABD'ye onay vermemesi, Çin'den uçaksavar sistemi alımı, İran'a yönelik çift yönlü politikası, Rusya'nın Kırım'ı işgaline fazla ses çıkarmaması" kuşku ve kayı yaratıyor.[318] İsrail ve Kıbrıs arasındaki hem politik (MEB alanında kaleme alınan anlaşmalar) hem ticari (gaz naklinde işbirliği olasılığı ve gaz üretiminde Güney Kıbrıs'ın İsrail'e kısmen ruhsat vermesi) işbirliği, Türkiye-İsrail ilişkilerinin gelecekte dolaylı olarak karışmasına neden olmaktadır.[319]

2010 yılına gelindiğinde Türkiye-İsrail siyasi ilişkilerinde büyük bir bozulma yaşanır ve iki ülkenin askeri işbirliği tamamen durma noktasına gelirken, ticari ilişkilerinde bir gerileme yaşanmamıştır.[320] Türkiye ile İsrail'in ilişkileri çoğu kez kırılma noktasına gelse de askeri, ticari konularda ilişkiler sürmüştür. Bu nedenle İsrail Başbakanı'nın doğal gaz ve LNG ile ilgili girişimleri olmuştur.

---

[316] Aynı Yerde
[317] Oded Eran, Dan Vardi and Itamar Cohen, "Political Feasibility of Israeli Natural Gas Export to Turkey" *Instutude for Natural Security Studies*, Momerandum No:144, s.12.
[318] Oded Eran, Dan Vardi a.g.m. ; Pamir, a.g.e. 378.
[319] Oded Eran, Dan Vardi and Itamar Cohen, a.g.m s.25.
[320] Çelikkol, a.g.e. s.82.

İsrail başbakanı Benyamin Netenyahu, Rusya krizinden sonra Ankara'ya özel temsilcisini gönderip, Rusya ile yaşanan uçak bunalımında "Gaz kesilecek mi?" münazaralarının başlaması ile Türkiye'nin Katar, Azerbaycan, Türkmenistan gibi ülkelerde alternatif aramayı başlattığı bu zaman zarfında, kendi gaz kaynakları olduğunu hatırlatmıştır. Türkiye'nin arz güvenliğinin sağlanması için kaynak çeşitliliğine gitmesinin gerektiğini görmüştür.[321] İsrail Enerji Bakanı Yuval Steinitz, Türkiye ile doğal gaz mevzusunda bu yaz bir uzlaşma zaptı imzalamayı umut ettiklerini, iki ülke arasında kurulması düşünülen boru hattının mümkünse üç yıl içerisinde tamamlanacağına dair açıklamada bulunmuştur.[322]

Genel ilke olarak bakıldığında; LNG tesislerine yönelik yatırımlara kıyasla, boru hatları inşa etmek daha uygun olarak değerlendirilir. Ancak bu arada, taşıma mesafesi, derinlik ve diğer koşullar da bu genel "kuralı" değiştirebilecek faktörler olarak dikkate alınmalıdır. İsrail'in tercihi, boru hatları yönünde olursa, ağırlıklı piyasanın Avrupa olabileceği değerlendirilmelidir.[323] Türkiye bölgede stratejik konumu, demografik yapısı ve ekonomik askeri gücüyle bölgede etkili oyuncu olayı sürdürecektir.[324] Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO) Genel Müdürü Mehmet Uysal bölgedeki gazın nakli için, Akdeniz'in jeolojik yapısı nedeniyle boru hattının Akdeniz'den geçirilmesinin mümkün olmadığını, bu nedenle İsrail'in boru hattını Türkiye üzerinden Avrupa'ya götürebileceğine dair açıklamada bulunmuştur.[325]

Delek Sondaj Şirketi'nin CEO'su Yossi Abu, Leviathan yatağındaki gazın Türkiye'ye ihracatını teşvik etmesi umuduyla, İsrail ve Türkiye arasındaki diplomatik ilişkilere yönelik gelişmeleri takip ettiklerini, Türkiye'nin önemli ve sürekli gelişen Türkiye pazarına büyük önem verdiklerini, aynı zamanda Türkiye'nin Avrupa'ya bağlantı sunduğunu, Mısır ve Ürdün'le birlikte bölgedeki birincil ihracat

---

[321] "Normalleşme olursa İsrail-Türkiye Boru Hattı 2019'a yetişebilir" http://www.hurriyet.com.tr/normallesme-olursa-israil-turkiye-boru-hatti-2019a-yetisebilir-40029001(9.03.2017)

[322] http://www.sabah.com.tr/ekonomi/2017/04/01/israilden-flas-turkiye-aciklamasi-dogalgaz-anlasmasi-bu-yaz(12.03.2017)

[323] Pamir, a.g.e. s.378.

[324] Eran-vardi, a.g.m. s.26.

[325]"Akdeniz'deki gaz düğümünün çözümü Türkiye'den geçiyor." http://www.aksam.com.tr/guncel/akdenizdeki-gaz-dugumunun-cozumu-turkiyeden-geciyor--95786h/haber-95786(07.03.2017)

hedeflerinden birinin Türkiye olduğunu ve son gelişmelerin doğal gaz alanında karşılıklı işbirliğini teşvik etmeye yardımcı olabileceğine dair açıklamalarda bulunmuştur.[326]

İsrail Enerji Bakanı Yuval Steinitz, İsrail doğal gazını Yunanistan ve Türkiye üzerinden ihraç etmek istediklerini Türkiye'ye boru hattı inşa etmenin Kıbrıs ve Yunanistan'a inşa etmekten çok daha ucuza mal olacağını dile getirip Türkiye'yi işaret etmiştir.[327]

İsrail Başbakanı Binyamin Netenyahu, anlaşmanın İsrail ekonomisine "muazzam etkileri" olacağını belirtmiş, anlaşma İsrail gazının Türkiye üzerinden Avrupa'ya taşınmasının yolunun açıldığını söylemiştir. Başbakan Binali Yıldırım ise doğal gaz anlaşmalarıyla ilgili olarak "Normalleşme başlasın ondan sonra hangi konuda ne kadar işbirliği yapacağımız iki ülkenin gayretleriyle doğru orantılıdır" şeklinde açıklamada bulunmuştur.[328]

2.4.6.Gazze

Filistin Otoritesi 1999'da Gazze açıklarındaki deniz alanında İsrail'e tedarik edilen gazlardan artakalanlar önkoşuluyla British Gas'a araştırma lisansı vermiştir.[329] BG lisansı, pek çok İsrail kıyı gaz tesisine bitişik olan Gazze denizinin tamamını kapsamaktadır.[330]

---

[326]"İsrail gazı ortaklarından Delek açıkladı: Türkiye'ye büyük önem veriyoruz" http://www.hurriyet.com.tr/israil-gazi-ortaklarindan-delek-acikladi-turkiyeye-buyuk-onem-veriyoruz-40122999(13.03.2017)

[327] "Doğu Akdeniz gazı için ilk adım" http://www.aljazeera.com.tr/haber/dogu-akdeniz-gazi-icin-ilk-adim(07.03.2017)

[328] "İsrail gazı ortaklarından Delek açıkladı: Türkiye'ye büyük önem veriyoruz" http://www.hurriyet.com.tr/israil-gazi-ortaklarindan-delek-acikladi-turkiyeye-buyuk-onem-801.veriyoruz-40122999(03.03.2017)

[329] http://www.haberturk.com/ekonomi/makro-ekonomi/haber/120731-gazzenin-isgal-nedeni-dogalgaz(05.03.2017)

[330] "Savaş ve Doğalgaz: İsrail Saldırısı ve Gazze Kıyısındaki Gaz Sahaları" http://medyasafak.net/haber/482/savas-ve-dogalgaz--israil-saldirisi-ve-gazze-kiyisindaki-gaz-sahalari(01.03.2017)

2000'de British Gas, Gazze şeridi kıyılarının 30 kilometre açığında bulunan Marin Gaza alanında 1tcf (30 bcm) doğal gaz rezervi keşfetmiştir. Filistin Otoritesi 2002'de Gazze deniz Marin alanında, Filistin Yatırım Fonu'na (FIF) %30, Lübnan Consolidated Contarctors(CCC) %10 ayrıca Bristish Gas(BG) %60 ortakları içeren yatırım fonunu onaylamıştır.[331]

BG Group, 2000 yılında Gazze Denizi-1 ve Gazze Denizi-2. olmak üzere iki kuyu açmıştır. Rezervlerin, 4 milyar dolar değerinde 1,4 trilyon küp feet gaz içerebileceğine dair British Gas, tahmin yürütmektedir.[332] BG Group'un buradan sağlayacağı gazın satışından elde edeceği gelirin %10'unu Filistin Otoritesi'ne vereceği yer almıştır. Fakat, Filistin Yönetimi, anlaşmada belirlenen %10'luk gelir paylaşımından daha fazlasını hak ettiğini savunmuş, Hamas ise İngiliz Şirketiyle bir husumet olmadığını, yalnızca 1999 yılındaki anlaşmada bazı noktalarda değişimler yapılması gerektiğini açıklamıştır.[333]

2.4.7.Mısır

Mısır çok uzun zamandan beri süregelen bir hidrokarbon geleneğine sahiptir. Mısır'ın petrol endüstrisinin başlangıcı 1886'ya dayanır, ilk ham petrol doğu çölündeki RAS GEMSAH alanından çıkarılmıştır.[334]

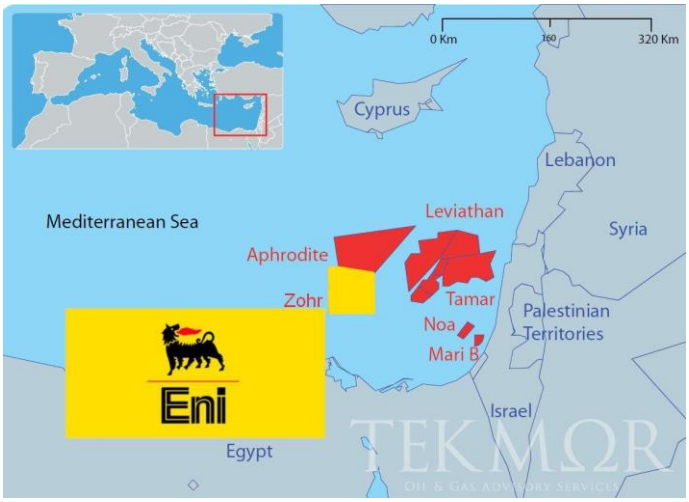
Mısır'daki günümüz keşiflerinde ise, Büyük bir entegre enerji şirketi olan İtalyan Eni Şirketi, 2015 Ağustos ayı sonunda yaptığı duyuru ile; Mısır'ın derinlerinde sularında, Zohr 1X NFW arama kuyusunda, Akdeniz'deki en büyük doğal gaz keşfini gerçekleştirdiğini açıkladı. Süper dev doğal gaz sahası 100 km^2 lik bir alanı kaplamaktadır. Kuyuda ulaşılan son derinlik 13 553 feet (4131 m) olup, mükemmel rezervuar karakterine sahip miyosen yaşlı karbonat istifte yer alan hidrokarbon kolonu ise 2067 feet'tir(630 m). Jeolojik, jeofizik ve kuyu verilerine

---

[331] Ayla Gürel-Laura Le Cornu, "Turkey and Eastern Medıterrenean Hydrocarbon" a.g.m., s.7.
[332] "Gaza Marine Gas Field Paletsine" http://www.offshore-technology.com/projects/gaza-marine-gas-field/(07.03.2017)
[333] Yıldız, Doğu Akdeniz'de Küresel satranç, a.g.e. s.160.
[334]Nicolo Sartori-Lorenzo Colantoni-Irma Paceviciute "Energy Resources and Regional Cooperation in the East Mediteriannean", IAI Worrking Paper16/17, October 2016, s.4.

göre tahmin edilen potansiyel rezervin 30 Tcf (5.5 milyar varil petrol eş değeri ya da 850 milyar m^3 doğal gaz) olduğu belirtilmektedir.[335]

ENI'nin CEO'su Claudio Descalzi "tarihi keşfin Mısır'ın enerji senaryosunu dönüştürebileceğini" belirtmiştir.[336] ENİ, bulunan doğal gaz yatağı sayesinde Mısır'ın onlarca yıllık enerji ihtiyacını karşılamasına yardımcı olacağını açıklamıştır.[337]

*Harita.11: İtalyan ENİ Şirketinin Mısır Açıklarında Keşfettiği Hidrokarbon sahası[338]

Şubat 2016'da Mısır Maden ve Petrol Bakanlığı Zohr doğal gaz alanındaki Shorouk işletme lisansına ait gelişme programını başlatan ENİ'nin Zohr gelişme kiralama ödeneğini (ENİ'nin karı %100 olacak şekilde) onayladı ve sonuç olarak FID onayladı. İlk gazın 2017'nin sonunda gelmesi öngörülmektedir. alandaki gazın yaklaşık 30 Tcf'lik kısmını keşfetmek için yapılan çalışmalarda [339] İtalyan enerji şirketi ENİ, Mısır'da doğal gaz hisselerinin yüzde 30'unu Rus petrol devi Rosneft'e

[335] Özer Balkaş "İtalyan Eni'nin Zohr Doğal Gaz Keşfi: Mısır'ın Derin Sularında Akdeniz'in En büyük Doğal Gaz Sahası" https://tr.linkedin.com/pulse/italyan-eninin-zohr-do%C4%9Fal-gaz-ke%C5%9Ffi-misirin-derin-sularinda-balkas(04.03.2017)
[336]"Mısır'da devasa doğal gaz sahası keşfi" http://www.bbc.com/turkce/ekonomi/2015/08/150830_misir_kesif(04.03.2017)
[337]"Mısır'da devasa doğal gaz sahası keşfi" http://www.bbc.com/turkce/ekonomi/2015/08/150830_misir_kesif(04.03.2107)
[338] Harita.11. Kaynak: www.eni.com.tr(19.02.2017)
[339]https://www.eni.com/enipedia/en_IT/international-presence/africa(/enis-activities-in-egypt.page(05.03.2017)

sattığını açıkladı. Zohr sahasında ENİ'nin yüzde 60, Rosneft'in yüzde 30 ve BP'nin yüzde 10 hissesi bulunmaktadır.[340]

Doğu Akdeniz'de enerji üreticisi durumundaki ülkelerde yaşanan siyasi bunalımlar, bilhassa "Arap Baharı" sonrasındaki süreçte, bölgenin hidrokarbon üretimini kritik biçimde etkilemiş, ülkeler arasında enerji temelindeki güç dengelerinin tekrar oluşmasına sebep olmuştur. Bu noktada Doğu Akdeniz'de adı geçen doğal gaz araştırmalarının lideri konumundaki İsrail, bilhassa Suriye ve Mısır'daki üretimde ciddi biçimdeki düşüş olması ve hatta duraklama noktasına varmış olması nedeniyle yeni bir konuma getirmiştir.[341]

Mısır'da Mursi'nin iktidara gelmesi Türkiye-Mısır siyasi ve ekonomik ilişkilerini olumlu yönde etkilemiştir. Mursi'nin Türkiye açısından en önemli dış politika kararı 2003 yılında GKRY ile imzalanan MEB anlaşmasını Mart 2013'te feshetmesi oldu. Mısır'ın GKRY ile olan MEB anlaşmasını feshetmesi halen sondaj yaptığı deniz alanlarının hukukiliğini göreceli olarak ortadan kaldırmıştır.[342]

2.4.8.Lübnan

İsrail ve Güney Kıbrıs tarafından Doğu Akdeniz'de yoğunlaşan gaz araştırma çalışmaları Lübnan'ı tetiklemiş ve böylelikle ülke ilk petrol yasasını çıkartmıştır.[343] Öncelikle uygun ve en erken şekilde açık denizde sınırlandırma prosedürlerinin başlamasına yol açan yasa, Lübnan'ın hidrokarbon gelişiminin mesuliyetini üstlenen bir hüküm içermektedir.[344]

---

[340]"mısır'daki Zohr gaz sahasının yüzde 30'unu Rosneft aldı" http://www.enerjigunlugu.net/icerik/20894/rosneft-eninin-misir-zohr-sahasindan-hisse-aldi.html(07.03.2017)

[341] Nazlı üstün, "Doğu Akdeniz 'de Enerji Politikaları ve Kıbrıs Müzakerelerine Etkisi", *Ekonomik araştırmalar ve Bölge Müdürlüğü Araştırma Raporu,* Ocak 2016, s.4.

[342]Nejat Tarakçı" Mesele Mısır ve Suriye Değil: Doğu Akdeniz", Nejat Tarakçı" Mesele Mısır ve Suriye Değil: Doğu Akdeniz", www.tasam.org(01.03.2017)

[343] http://www.haaretz.com/u-s-backs-lebanon-on-maritime-border-dispute-with-israel-1.372377(01.03.2017)

[344] Hubert Faustmann-Ayla Gürel-Gary Lakes "Lübnan: Bir Hidrokarbon Sektörü Oluşturmaya Yönelik Çabalar ve Kıbrıs Hidrokarbonları ve Bölgesel Servet Dağılımı", 1/2012, PRIO,s.39.

2007 Ocak ayında, Lübnan ile Kıbrıs arasında deniz sınırlandırma anlaşması imzalanmıştır. Anlaşma, Kıbrıs Parlamentosu(GKRY)'nun onaylamış olmasına rağmen Lübnan parlamentosu tarafından onaylanmamıştır. Lübnan ve Kıbrıs arasındaki açık deniz sınırı ve münhasır ekonomik bölgelerin teşekkülünü görüşmek için 2010 Kasım'ında Lübnan eski Başbakanı Saad Hariri Kıbrıs'ı ziyaret etmiştir.[345]

Türkiye ise Lübnan ve GKRY'nin beraber sınırlandırma anlaşması yapmasına ilişkin tepkisini şu şekilde açıklamıştır: *"GKRY ile bu defa Lübnan arasında aynı konuya ilişkin müzakereler yürütüldüğünün öğrenilmesi üzerine, Lübnan Başbakanı ve Dışişleri Bakanı nezdinde girişimde bulunulmuş, tarafımıza böyle bir anlaşmanın yapılmayacağının açıklanmasına rağmen GKRY ile Lübnan arasında söz konusu anlaşmanın imzalanacağına dair 15-16 Ocak tarihinde basına da yansıyan haberler üzerine, Ankara'da Lübnan Büyükelçisi ve Beyrut'ta Dışişleri Bakanlığı nezdinde yeniden girişimlerde bulunulmuştur. Ancak söz konusu anlaşmanın 17 Ocak 2007 tarihinde imzalandığı öğrenilmiş olup, Lübnan makamlarından anlaşmanın mahiyeti hakkında izahat istenmiş, her hal ve karda böyle bir anlaşmanın yürürlüğe konulmaması talep edilmiştir.*"[346]

İsrail ve Lübnan'ın Levant Baseni'ndeki deniz sınırı ihtilafı, Birleşmiş Milletler'in 1982 Deniz Hukuku Konvansiyonu'na rağmen devam etmektedir.[347] Lübnan ile İsrail arasında gerek kara ve gerek deniz sınırları konusunda sorun bulunmaktadır. Lübnan iki ülke arasındaki kara ve deniz sınırlarına ilişkin iddialarını içeren belgeler ile BM'e başvurarak sınırlarının kabulünü istemiştir.[348] Lübnan, 19 Ekim 2010'da deniz yetki alanlarını belirten bir haritayı BM'ye sunmuştur. Bildiri ile açıkça durulan MEB sınırları aynı zamanda Lübnan'ın Rum Yönetimi ile imzaladığı sınırlandırma anlaşmasındaki koordinatları da içine almaktadır.[349]

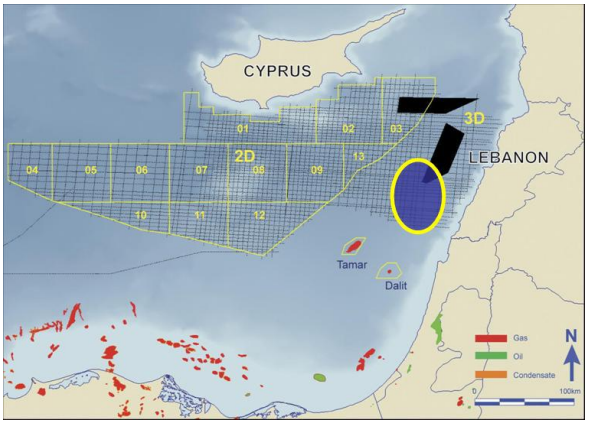
[345] Faustmann, a.g.m. s.40.

[346] No:18-30 Ocak 2007, GKRY'nin Doğu Akdeniz Ülkeleri ile Deniz Yetki Alanlarını İlgilendiren İkili Anlaşma yapma Gayretleri hk. http://www.mfa.gov.tr/no_18---30-ocak-2007_-guney-kibris-rum-yonetimi_nin-dogu-akdeniz_deki-ulkelerle-deniz-yetki-alanlarini-ilgilendiren-ikili-anlasmalar-yapma-gayretlerini-hk_-.tr.mfa(01.03.2017)

[347] Yıldız, Doğu Akdeniz'de Küresel Satranç, a.g.e. s.159.

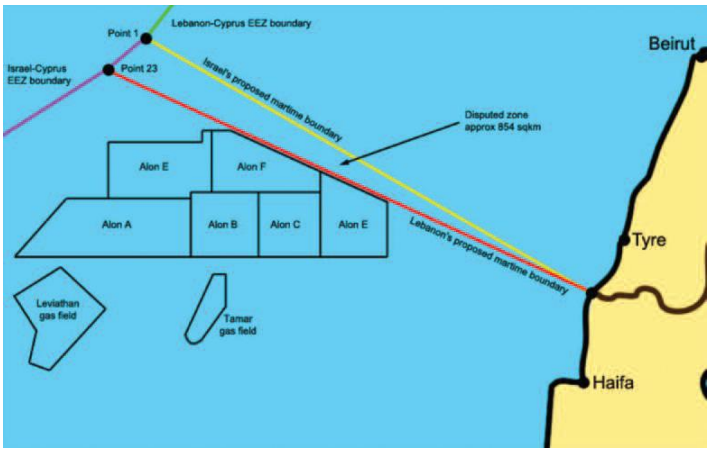
[348] http://www.haaretz.com/u-s-backs-lebanon-on-maritime-border-dispute-with-israel-1.372377(03.03.2017)

[349] Sandıklı, a.g.m.18.

*Harita.12: Lübnan ve İsrail'in Akdeniz'de çakışan MEB alanları [350]

Doğu Akdeniz'de, kendine ait bölge ile Lübnan açık denizi arasında hudut olarak gördüğü noktaları İsrail, 2011 Temmuz ayında BM'ye gönderdiği mektupta açıklamıştır. Nokta 1'in en batı noktasına sınırlama yapan İsrail'in talebi, Lübnan'ın talebiyle kesişerek 850 kilometre karelik bir açık deniz alanında ihtilafa yol açmaktadır.[351] Lübnan sınırın Nokta 23'e çekilmesini istemiştir.

*Harita 13:Lübnan Nokta 23'ü benimsediği MEB alanı[352]

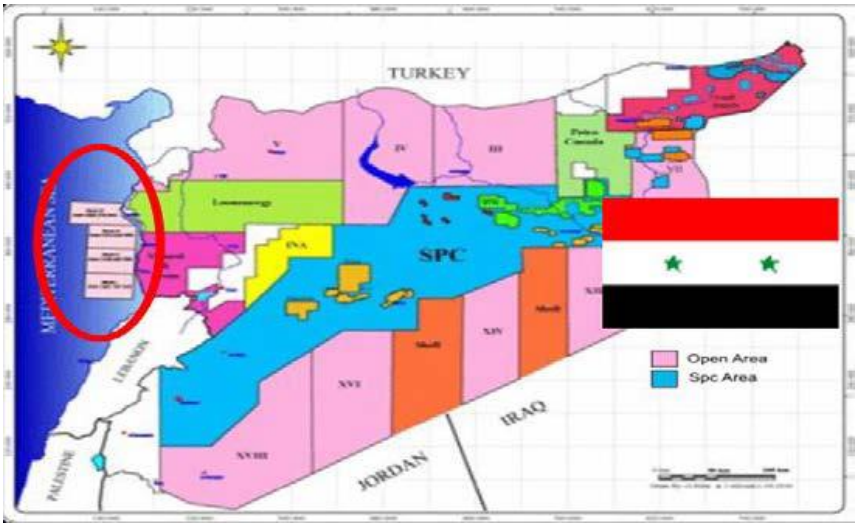
2014'ten bu yana yaşadığı siyasi kriz nedeniyle Lübnan Doğu Akdeniz'deki enerji arama çalışmalarını sürdürememiştir. Lübnan Hükümeti 2013'ten bu yana durdurulmuş olan offshore (açık deniz) petrol ve gaz aramalarını başlatacak kararnameleri Ocak 2017'de onaylamıştır. Kabul edilen kararnameler ile Doğu

[350] Harita.12 kaynak: Cihat Yaycı
[351] Faustman, a.g.m. s.41.
[352] Harita.13: Kaynak:faustman "Servet Dağılımı…"

Akdeniz'de bulunan ve 96 trilyon kübik feet doğal gaz ile 865 milyon varil petrol rezervine sahip bloklar için ihale süreci başlatılacaktır.[353]

2.4.9.Suriye

19 Kasım 2003 tarihinde deniz kullanım alanlarını kabul eden Suriye, 'Suriye Karasularında Ulusal Egemenliğin Belirlenmesi' yasası ile deniz kullanım alanlarını düzenlemiştir. Suriye, onaylanan yasa ile BM'e karasularının esas hatlardan başlayarak 12 mil ve bitişik bölgesinin 24 mil ile 200 mili geçmeyecek biçimde MEB'sinin bulunduğu bildirilmiştir.[354] Suriye'nin ilanda bulunduğu petrol araştırma alanlarının kuzey kısımlarının Türkiye'nin yetki alanlarıyla da kesiştiğini de belirtmek gerekmektedir.[355]

*Harita. 14:Suriye Tarafından İlan Edilen Petrol Arama Sahaları[356]

Suriye 2004'te biri İngiliz ve diğeri Norveçli iki yabancı şirketle Suriye'nin kuzeyinde petrol çıkarmak ve 25 yıllığına üretmek için 9.5 milyon dolarlık anlaşma

[353] http://www.enerjigunlugu.net/icerik/21230/lubnan-dogu-akdeniz-sahasina-donuyor.html(03.03.2017)
[354] Sandıklı, a.g.m.20.
[355] Yaycı, a.g.m. s.26.
[356] Harita.14:kaynak. Cihat Yaycı "Doğu Akdeniz'de yetki…" a.g.m.

imzalamıştır. Sözleşme uyarınca İngiliz şirketi Dove Energy ve Norveç şirketi DNO dört petrol kuyusu kazacak ve Başkent Şam'ın 200 mil kuzeyinde, Halep ilinin kuzeyinde üç aşamalı, 8 yıllığına jeolojik ve jeofizik araştırmalar yapılacaktır.[357]

Son yıllarda Doğu Akdeniz'in en karışık ülkesi Suriye, açık denizlerde enerji araştırma ve incelemeleri yapmayı amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda Suriye, ilk Lisans çalışmalarını 2007 yılında başlatmıştır. Fakat 2007'deki ilk tur lisanslandırma teşebbüslerine İngiliz Dove Şirketi haricinde teklif veren firma olmaması yüzünden Şam yönetimi, lisans anlaşmaları yapma amacından vazgeçmiştir.[358]

Suriye'nin doğal gaz rezervleri de yine mevcut petrol sahalarına yakın alanlarda yer almakla birlikte, Doğu Akdeniz'de Levant gaz rezervinin Suriye münhasır ekonomik bölgesini de kapsadığı görülmektedir. [359]

Şam, Rus Şirket Soyuzneftegaz ile denizde sondaj, geliştirme ve üretim için ilk kez Suriye'nin karasularında yer almasına izin veren önemli bir petrol ve doğalgaz anlaşması imzalamıştır. Anlaşma, Akdeniz'de 2.190 km^2'lik bir alan araştırmasına izin vermektedir. 90 milyon dolar civarında olacağı tahmin edilen masraflar yalnızca Soyutneftegaz tarafından karşılanacaktır.[360] Bu bağlamda Suriye'nin bir iç savaş ortamında olmasına rağmen Rusya ile 25 Aralık 2013 tarihinde doğal gaz alanında imzaladığı anlaşmada Suriye'nin doğal gaz kaynakları açısından umut verici olduğu görülmektedir.[361] Buna ilave olarak Suriye'nin petrol ve doğalgaz açısından bir başka umut vaat eden bölgesi ise İngiliz Gulfsand Petroleum şirketine %50 verilen 26.Blok sahalarıdır. Söz konusu bölgeden uluslararası yaptırımlar nedeniyle İngiliz Şirketin çekilmesinin ardından bugün bölge IŞİD ve Kürt Grupları arasında çatışma alanları haline gelmiştir.[362]

---

[357]"Syria sing oil exploration deal with Dove Energy and DNO" http://www.gasandoil.com/news/2004/12/cnm45166(04.03.2017)
[358] Sandıklı, a.g.m. s.12
[359] Tuğçe Varol, "Enerji Güvenliği Açısından Suriye, Kuzey Irak ve Işid Açmazı", Hasret Çomak, Enerji Diplomasisi, s.498.
[360]"Syria sign offshoreoil and gas exploration with Russian firm" https://www.rt.com/business/syria-oil-gas-russia-795/(04.03.2017)
[361] Varol, a.g.e. s.498.
[362] Varol, a.g.e. s.498-499.

2016'da Esad yönetimi ile Suriye'de bulunan petrolün araştırılıp üretilmesi için 25 yıllık anlaşma imzalanmıştır. Rusya Federasyonu Savunma ve Güvenlik Konseyi üyesi olan Dmitry Sablin, öncelikli olarak Rus şirketlerinin petrol ve doğal gaz olmak üzere, Suriye'deki yatırımlara başlayacağı açıklamasında bulunmuştur.[363]

Rusya, son zamanlarda Basra Körfezi'ne rakip olacak biçimde ehemniyet kazanmaya başlayan Doğu Akdeniz'deki gelişmelere dahil olmaya çalışarak ve Suriye'deki iç savaşa müdahale etme görüntüsü vererek, gelişmeleri yakından takip etmektedir. Zira bu gelişmeler, Rusya'nın şu an doğal gaz satımı yapmakta olduğu ülkelerdeki satışlarını etkileyebilecektir.[364] Esad Rejimi, Suriye'de karışıklığın başlamasından bu yana, ülkenin, Doğu Akdeniz'e kıyısı olan şeride çekilip, bu bölgeyi konsolide etmeye çalıştığı,[365] ve Doğu Akdeniz kıyılarında Suriye'nin askeri-stratejik maksatla iki üssü bulunmakta olan Rusya'nın bu sefer bu kıyılara Petro ekonomik ve Petro politik olarak görmeye başladığı görülmektedir.[366]

Enerji güvenliği açısından esas itibariyle, gerek denizlerde görülmekte olan korsanlık faaliyetleri ve karada mevcut olan enerji altyapıları terör örgütlerini son derece cezbeden hedef olmaktadır. Herhangi bir boru hattına, yalnızca belli bir kısmına yapılabilecek başarılı bir sabotaj işlemi, enerji üstyapıları birbirlerine bağımlı ağlar olduklarından, enerji akışını tamamen kesebilir ve buna bağlı olarak enerjiye bağımlı bütün sanayi branşları otomatik olarak zarara uğrar, üstelik bu ülkeye yapılacak yabancı yatırımlar gecikebilir yahut bütünüyle iptal edilebilir.[367] IŞİD'ın ilk olarak adının duyulduğu Suriye toprakları enerji kaynakları açısından dünya için büyük bir anlam taşımasa da Suriye'nin Akdeniz'deki varlığı uluslararası boru hatları açısından çıkış noktası niteliğindedir. Arap Baharı'nın Suriye'ye ulaşması ile birlikte Suriye'den geçecek boru hatları projeleri askıya alınmış veya

---

[363] "Rusya Suriye Kıyılarında Petrol Arayacak" http://energyworld.com.tr/rusya-suriye-kiyilarinda-petrol-arayacak.html, http://enerjienstitusu.com/2016/04/14/rusya-suriye-kiyilarinda-petrol-arayacak/(09.03.2017)

[364] Nazlı üstün, "Doğu Akdeniz 'de Enerji Politikaları ve Kıbrıs Müzakerelerine Etkisi", Ekonomik araştırmalar ve Bölge Müdürlüğü Araştırma Raporu, Ocak 2016, s.5.

[365] http://www.enerjigunlugu.net/icerik/18086/rusya-dogu-akdenizde-kalici.html(09.03.2017)

[366] http://www.enerjigunlugu.net/icerik/18086/rusya-dogu-akdenizde-kalici.html(09.03.2017)

[367]Mesut Şöhret "Enerji Güvenliğinin Ekonomi Politiği ve Uluslararası Çatışmalara Etkisi", *Enerji Diplomasisi,* s.8 ; Gal Luft-Anne Corin, *Energy Security Challenges for the 21th Century*, California, Praeger 2009, s.147-159,

yarım kalmıştır, ancak bunun sonucu olarak Akdeniz'de yeni bir blok ortaya çıkmıştır: İsrail, Güney Kıbrıs ve Mısır.[368]

Suriye, 2010-11 yıllarında kıyılarında bulunan dört temel blokta, hidrokarbon yataklarında arama faaliyetinde bulunabilmek için yeni bir girişim başlatmış ancak ülkede meydana gelen kriz sebebiyle bugüne kadar herhangi bir sonuca ulaşılamamıştır.[369]

Suriye'nin komşu ülkeleriyle aralarında zaman zaman sıkıntılar yaşanmıştır. 1952 yılında yapılan ve bu sayede Irak petrolünü Suriye üzerinden Akdeniz'e taşıyacak olan 500 kilometre uzunluğundaki Kerkük-Banyas petrol boru hattının işleyişini, Suriye ve Irak arasında bozulan ilişkiler kötü etkilemiştir.[370]

1974 yılında Keban barajının bitirilip, Keban baraj gölünde su tutulmaya başlanması ve bilhassa 1980'lerin başında Türkiye'nin Güney Doğu Anadolu (GAP) projesini başlatması, Suriye'nin esasında teknik bir sorun olan su mevzusunu iki ülke ilişkilerinde tırmandırıp, politik bir sorun şekline büründürmesine neden olmaktadır.[371] Ayrıca Suriye, PKK konusunda belirsiz davranmış, PKK üyelerini zaman zaman siyasi sığınmacı olarak değerlendirdiğini gösteren bir tavır takınmıştır.[372]

Arap Baharı'nın Suriye'ye yayılmasına Türkiye'nin ilk tepkisi, Esad rejimini politik reformlar yapmaya ve göstericilerin taleplerinin karşılanması doğrultusunda birtakım somut adımlarda bulunmaya teşvik etmek şeklinde olmuştur.[373]

Türkiye'de yaşayan mülteci sayısı 3 milyonu geçerek, dünyanın en büyük mülteci nüfusuna ev sahipliği yapan ülke konumuna gelmiştir.[374] İçişleri Bakanı Süleyman Soylu Şubat 2017'de Mülteci sayısıyla ilgili olarak,*"Türkiye'de bugün göçmen ve mülteci olarak bulunan insan sayısı 3 milyon 551 bin 78 kişidir. AFAD*

---

[368] Varol, a.g.e. s.510.
[369] Sandıklı, a.g.m. s.12.
[370] A.Oğuz Çelikkol, *İçimizdeki Komşu Suriye*, Bilgesam yayınları, İstanbul 2015, s.53.
[371] Çelikkol,İçimizdeki Komşu Suriye a.g.e. s.73.
[372] Çelikkol, a.g.e. s.77.
[373] Çelikkol, İçimizdeki Komşu Suriye, s.147.
[374]"Türkiye: Mülteci Krizi Ocak 2017" http://ec.europa.eu/echo/files/aid/countries/factsheets/turkey_syrian_crisis_tr.pdf(8.04.2017)

verilerine göre Türkiye'nin, Suriye krizinde mülteciler için kamu kurumları, sivil toplum kuruluşları ve halk tarafından yapılan toplam harcaması ise 25 milyar dolardır" açıklamasında bulunmuştur [375]

2012 yılında Türkiye'nin Esad rejimi ile aralarındaki ciddi bozulma sürmüş, Türkiye "güvenlik nedeniyle" Şam'daki Büyükelçiliğini kapatmış ve Ankara'daki Suriye Büyükelçiliğinin de kapanmasını talep etmiştir. Böylece Türkiye, Esad rejimi ile diplomatik bağlarını koparmıştır.[376]

Suriye'de yaşanan iç savaşın 2012'nin başlarında genişlemesi ve savaş ile rejimin hava saldırıları yüzünden etkilenen Suriye halkının evlerini terk etmek zorunda kalmaları, Suriye ile 910 kilometre uzunluğunda bir hududu paylaşan Türkiye'yi etkilemiş ve çok sayıda Suriyeli Türkiye'ye mülteci olarak gelmeye başlamıştır. Türkiye insani nedenlerden dolayı sınırlarını kapatmayacağını duyurmuştur. Fakat Türkiye'ye gelmekte olan Suriyeli sayısının hızla artması karşısında, Türkiye sınırda "güvenli bölgeler" oluşturulması ve bu bölgelerin havada meydana getirilecek "uçuşa yasak bölgelerle" muhafaza etmesi gerektiğini savunmuştur.[377]

Son dönemlerde Suriye'de yaşanan karışıklık Ve terör örgütlerinin neden olabileceği tehlikeler yüzünden Süleyman Şah türbesinin taşınması gündeme gelmiştir. Türbenin öneminin anlaşılabilmesi için Türbe ile ilgili bilgilerin verilmesi gerekmektedir. Türbe ile ilgili kısaca bilgiler verilecektir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin yurtdışındaki tek toprağı olan[378] "Türk Mezarı" diye adlandırılan ve Osman Gazi'nin dedesinin kabrinin bulunduğuna inanılan[379] yerin sınırı Ankara İtilafnamesi ile çizilmiştir. TBMM Hükümeti ile Fransa Hükümeti arasında 20 Ekim 1921'de imzalanan Ankara İtilafnamesi'nin dokuzuncu maddesine göre Ca'ber Kalesi ile kuzeybatı eteklerindeki "Türk Mezarı" diye

[375]http://www.iha.com.tr/ankara-haberleri/bakan-soylu-turkiyede-bugun-gocmen-ve-multeci-olarak-bulunan-insan-sayisi-3-milyon-551-bin-78-kisidir-ankara-1623111/(08.04.2017)
[376] Çelikkol, a.g.e. s.149.
[377] Çelikkol, a.g.e. s.150.
[378] Erhan Afyoncu, *Süleyman Şah Türbesi,* Üsküdar Belediyesi Kültür Yayın No:26, Mart 2015, s.11.
[379] Afyoncu, a.g.e. s.21.

anılmakta olan türbenin mevcut olduğu (8.797 m^2) alan, Anadolu Türkleri'nde manevi bir öneme sahip olduğundan Türkiye'ye bırakılmıştır.[380] Türbenin taşınması ile ilgili konu 1970'li ve 1990'lı yıllarda birkaç kez gündeme gelmiştir. İlk olarak Suriye, 1966'da Fırat nehri üzerine Tabka Barajı'nın kurulacağını ve 1973'te bitmesi planlanan baraj sebebiyle Süleyman Şah Türbesi'nin sular altında kalacağını; bu nedenle Türbe'nin başka bir yere taşınması gerektiğini bildirmiştir.[381]

Süleyman Şah Türbesi, Suriye'nin 1990'larda Fırat nehri üzerinde Teşrin Barajı inşasını başlatması sebebiyle yeniden Türkiye'yi teyakkuza geçirdi. Zira Suriye, baraj nedeniyle türbenin Türkiye sınırları içine taşınmasını talep etmekteydi. Buna rağmen Türk tarafı Bakanlar Kurulu kararı ile bu talebi reddetti. Bunun yerine türbenin baraj sularından korunması için 1 milyon dolarlık fon tahsis etti.[382] Bu sayede Türbenin ikinci kez yer değiştirilmesi teklifinden vazgeçildi.

Türkiye Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığı Süleyman Şah Türbesi ile Saygı Karakolu'nun taşınmasıyla alakalı olarak şu açıklamayı resmi sitesinde kamuoyu ile paylaşmıştır: [383] *"Suriye'de devam eden çatışma ve süregiden istikrarsızlık ortamı, sınırımızdan 37 km. uzaklıktaki Münbiç İlçesinin Karakozak köyünde bulunan Süleyman Şah Türbesi ve Saygı karakolunun ve büyük bir fedakarlık ve kahramanlık örneğiyle burayı bekleyen Türk Silahlı Kuvvetleri personelinin güvenliğine yönelik ciddi bir risk oluşturmuştur. Yapılan değerlendirmeler sonucunda, Süleyman Şah Türbesi ve saygı Karakolu, Süleyman Şah'ın Kabriyle birlikte. Bu defa Suriye'de sınırımıza mücavir Suriye Eşmasi köyünün Kuzeyinde ve aynı büyüklükteki araziye geçici olarak taşınmıştır. Güvenlik mülahazaları temelinde hayata geçirilen söz konusu geçici nakli kubur işlemi, Süleyman Şah Türbesi ve müştemilatının anlaşmalarla tespit edilmiş statüsünde herhangi bir değişiklik anlamına gelmemektedir. Süleyman Şah Türbesi'ni ve Saygı Karakolu'nda görevli*

[380] Afyoncu, a.g.e. s.22.
[381] Afyoncu, a.g.e. s.43
[382] Afyoncu, a.g.e. s.47.
[383] http://www.mfa.gov.tr/no_-70_-22-subat-2015_-suleyman-sah-turbesi-ve-saygi-karakolunun-gecici-nakli-hk_.tr.mfa(12.04.2017)

personelimizi emin kılacak Suriye içindeki bu geçici nakil işlemi 22 Şubat 2015 tarihinde tamamlanmıştır.''[384]

Türkiye, Suriye'nin İstanbul Başkonsolosluğu'nu, tahliyeyle alakalı olarak notayla bilgilendirdiğini ve Türbe'nin Karakozan köyündeki yerine geri getirilmesi de dahil uluslararası anlaşmalarda doğan haklarını koruduğunu dair açıklama yapmıştır.[385]

3.BÖLÜM

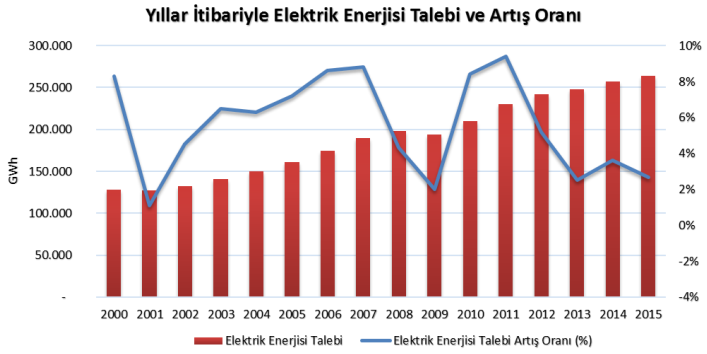
3.1.Türkiye'nin Enerji Görünümü

Ortadoğu ve Kafkasya'da zengin petrol ve doğal gaz yatakları olmasına rağmen jeolojik nitelikleri yüzünden Türkiye'de bu enerji kaynakları ile pek karşılaşılmamaktadır. Aynı duruma maden kömüründe de rastlanmaktadır. Türkiye, fosil enerji kaynakları yönünden yalnızca linyit rezervleri ile kendi ihtiyacını karşılayabilecek durumdadır.[386] Türkiye, birincil enerji kaynakları yelpazesinden bakıldığında oldukça zengin durumda olup taşkömürü, linyit, asfaltit, ham petrol doğal gaz ve bitümli şist gibi fosil kaynaklar ile hidrolik, jeotermal, biyokütle, güneş ve rüzgar gibi yenilenebilen kaynaklara sahiptir.[387]

Türkiye'nin elektrik talebi hızla artarak, 2015 yılında 264 TWh olarak gerçekleşmiştir. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın yapmış olduğu projeksiyonlara göre, 2023 yılında Türkiye'deki elektrik enerjisi talebinin 414 TWh'a yükseleceği tahmin edilmektedir.[388]

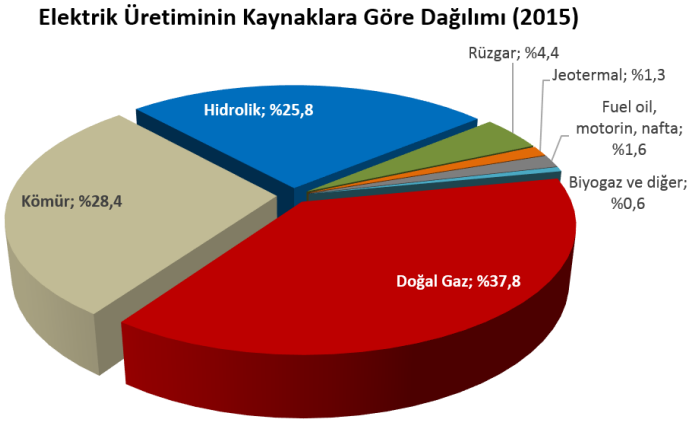
---

[384] http://www.mfa.gov.tr/no_-70_-22-subat-2015_-suleyman-sah-turbesi-ve-saygi-karakolunun-gecici-nakli-hk_.tr.mfa(12.04.2017)
[385] Çelikkol, a.g.e. s.152.
[386] Mutlu Yılmaz, "Türkiye'nin Enerji Potansiyeli ve Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Elektrik Enerjisi Üretimi Açısından Önemi" *Ankara Üniversitesi Çevrebilimleri Dergisi* 4(2), 2012, s.38.
[387] H.Mete Şen " Türkiye'nin Genel Enerji Durumu" s.12.
[388] http://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-enerji-stratejisi.tr.mfa(15.04.2017)

*Grafik.1:Türkiye'nin Yıllara Göre Enerji Talebi ve Artış Oranı[389]

Türkiye'de, 2015 yılında üretilmiş olan takriben 260 milyar kilowatt saatlik (kWs) elektrik enerjisinde doğal gaz yakıtlı santrallerin payı %37,8 olmuştur. 2015 yılında Doğal gazın yanı sıra, üretilmiş olan elektriğin %28,4'ü kömür, %25,8'i hidrolik, %4,4'ü rüzgâr, %1,6'sı asfaltit ve petrol yakıtlı sıvı yakıtlar, %1,3'ü jeotermal kaynaklar ve %0,6'sı biyogazdan elde edilmiştir[390]

*Grafik.2: Türkiye'deki Elektrik üretiminin Kaynaklara Göre Dağılımı[391]

2000 yılından günümüze dek Türkiye elektrik talebinde, büyük ekonomiler arasında Çin (%174,8) ve Hindistan'dan (%56,8) sonra %55,3'lük artış oranıyla

[389] Grafik1 Kaynak:EPDK
[390] http://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-enerji-stratejisi.tr.mfa(18.04.2017)
[391] Grafik.2: kaynak:ETKB

üçüncü sırada yer almaktadır. İlerideki yıllarda, bu doneler eşliğinde, enerji arzının ekonomik büyümeyle paralel bir şekilde artış göstereceği öngörülmektedir.[392]

Türkiye'nin enerji talebinin yaklaşık %28'i yerli kaynaklardan karşılanmaktadır. Dolayısıyla enerji kaynaklarında dışa bağımlılık oranı %72'dir. Türkiye'de ithalata bağımlılık oranı %92, doğalgazda %98, kömürde %30 seviyesindedir.[393] Türkiye'de birincil enerji kaynakları tüketiminde en büyük oran %32,2 ile doğal gazdır (36.909 bin tep) . Doğal gazı, %31,3'lük oranla kömür (35.841 bin tep), %26,6 petrol (30.499 bin tep), %3.9 hidrolik (4.501 bin tep), %3 biyokütle (3.573 bin tep), %1.5 (1.712 bin tep) diğer yenilenebilir kaynaklar ve %1.3 jeotermal (1.463 bin tep) takip etmektedir.[394]

Son on yıl içinde, dünyadaki doğal gaz taleplerinin Çin'den sonra en fazla arttığı konumdaki ülke Türkiye'dir. 2015 yılında ithal ettiği 48,4 milyar metreküp'lük (bcm) doğal gazın takribi olarak %53.3'ünü Rusya, %16,2'si İran, %12,7'si Azerbaycan, %8,1'i Cezayir (LNG olarak) ile %2,6'sı Nijerya'dan ithal edilmiştir.[395] Türkiye, 2015 yılında takriben 25 milyon ton ham petrol ithal etmiş ve söz konusu ithalatını ağırlıklı olarak ırak (%31), İran (%30), S.Arabistan (%12), Nijerya (%10) ve Kazakistan'la (%9) yapmaktadır.[396]

3.1.2.Türkiye'nin Enerji Politikası

Stratejik Plan (2015-2019) ilk olarak Bakanlığın kurumsal-yönetsel kapasitesinin geliştirilebilmesi için, enerji ve tabii kaynaklar alanında sektörün güncel gereksinimleriyle geleceğe yönelik beklentiyi karşılamakta ve üzerinde politika geliştirilmesi gerekli görülmekte olan temalar yapılandırılmaktadır. Tema seçimi, iç ve dış paydaşlarla oluşturulan anketler, çalıştay, odak grup toplantısı gibi katılımcılar ile yerel, bölgesel küresel ölçekteki mevcut durum ve trend analizlerine

[392] Yılmaz, a.g.m. s.35.
[393] Tiftikçigil, a.g.e. s.23
[394] Yılmaz, a.g.m. s.36.
[395] http://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-enerji-stratejisi.tr.mfa(18.04.2017)
[396] http://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-enerji-stratejisi.tr.mfa(18.04.2017)

dayanarak oluşturulmuştur. Toplamda 8 adet tema, 16 adet amaç ve 62 adet hedeften oluşan Bakanlığımız 2015-2019 Stratejik Planı'nda:[397]

Enerji tarafında;

-Arz Güvenliği,

-Enerji verimliliği ve tasarrufu gibi ortak gelişim ihtiyaçlarında vurgu yapılmaktayken,

Enerji ve Doğal Kaynaklar Alanında;

-İyi yönetişim ve paydaş etkileşimi,

-Bölgesel ve Uluslararası etkinlik,

-Teknoloji, Ar-Ge ve İnovasyon,

-Yatırım ortamının iyileştirilmesi

Doğal Kaynaklar Tarafında ise;

-Verimli ve etkin hammadde kullanımı,

-Hammadde tedarik güvenliği, konuları ön plana çıkmaktadır.

Türkiye, dünyanın ispatlanmış petrol ve doğalgaz rezervlerinin hemen hemen %72'sinin mevcut olduğu, stratejik öneme sahip coğrafya içinde bulunmaktadır. Bu sayede Türkiye'yi batı ve doğu arasında bir enerji koridoru haline getirmektedir.[398]

Doğu-Batı enerji koridoru olma fikri ilk defa Türkiye tarafından ortaya atılmıştır; bu projenin ABD tarafından siyasi bir proje olarak tam anlamıyla desteklenmesi için 1999 yılında İpek Yolu Strateji Kanunu (SRSA) onaylanması gerekmiştir. Bu kanuna göre Doğu-Batı Enerji Koridoru Rusya'dan bağımsızlıklarını yeni kazanmış ülkelerin bu statülerini sağlamlaştırmanın yanı sıra, bölge enerji kaynakları ve bunların nakliyeleri konusundaki Rus tekelini kırmak amacıyla

[397] http://sp.enerji.gov.tr/sp-2015-2019.html(20.03.2017)
[398] Tiftikçigil, a.g.e. s.27.

desteklenecektir.[399] Bu noktada kesinlikle vurgulanması gereken husus, Ankara'nın belirlemiş olduğu bu nihai hedefin Türkiye'nin Doğu'ya kayışı anlamına kesinlikle gelmediği, tam aksine çok kutuplu yeni enerji düzeninin gereği olduğudur.[400]

Türkiye'nin 2023 yılı enerji hedefleri şunlardır:[401]

-Arz güvenliğini sağlamak,

-Yenilenebilir enerji kaynaklarının payını arttırmak,

-Enerji verimliliğini arttırmak,

-Ülke kaynak ve güzergah çeşitlendirmesine gitmek

-Jeostratejik konumu etkin kullanmak; enerji koridoru ve terminali olmak,

-Çevreyi korumak,

-Tabii kaynakların ekonomiye katkısını arttırmak.

Türkiye'nin enerji politikaları şunlardır:[402]

-Yerli kaynaklara öncelik vermek suretiyle kaynak çeşitliliğini sağlamak,

-Yenilenebilir enerji kaynaklarının enerji arzı içindeki payını arttırmak,

-Enerji verimliliğini arttırmak,

-Serbest piyasa koşullarına tam işlerlik kazandırmak ve yatırım ortamının iyileşmesini sağlamak,

-Petrol ve doğalgaz alanlarında kaynak çeşitliliğini sağlamak ve ithalattan kaynaklanan riskleri azaltacak tedbirleri almak,

---

[399] Emre İşeri " Küresel Düzeyde Enerji Meseleleri ve Türk Dış Politikası" ; Sönmezoğu, a.g.e. s.292.
[400] Emre İşeri " Küresel Düzeyde…" s.290.
[401] Enerji ve tabi kaynaklar bakanlığı, Enerji Arz ve Güvenliği 2013a, s.63-65 http://www.enerji.gov.tr/tr-TR/Anasayfa(15.04.2015) ; Tiftikçigil, a.g.e. s.27-28.
[402] Enerji ve tabi kaynaklar bakanlığı, Enerji Arz ve Güvenliği 2013a, s.2-3 http://www.enerji.gov.tr/tr-TR/Anasayfa(15.04.2015) ; Tiftikçigil, a.g.e. s.24-25.

-Türkiye'nin stratejik konumunu etkin kullanarak, enerji alanında bölgesel işbirliği süreçleri çerçevesinde ülkeyi enerji koridoru ve terminali haline getirmek,

-Enerji ve tabii kaynaklar alanlarındaki faaliyetlerin çevreye duyarlı halde yürütülmesini sağlamak,

-Doğal kaynakların ülke ekonomisine katkısını arttırmak,

-Endüstriyel hammadde, metal ve metal dışı madenlerin üretimlerini arttırarak yurt içinde değerlendirilmesini sağlamak,

-Maliyet zaman ve miktar yönlerinden enerjiyi tüketiciler için erişilebilir kılmak,

-Elektrik arz güvenliğine katkı sağlamak ve yeterli enerjinin kesintisiz ve kaliteli bir şekilde temini açısından komşu ülkelerle enterkoneksiyonların sağlanması,

-Nükleer enerjinin sisteme entegrasyonu,

-Enerji diplomasisi kapsamında uluslararası işbirliğinin geliştirilmesi.

3.1.3.Türkiye'nin Enerji ile İlgili yer aldığı Projeler

Türkiye, jeopolitik konumu itibariyle dünya ispatlanmış petrol ve doğal gaz kaynaklarının dörtte üçüne sahip olan bölge ülkelerine komşu durumundadır. Türkiye, enerji zengini olan Hazar, Orta Asya ve Orta Doğu ülkeleriyle ve Avrupa'daki tüketici Pazar konumundaki ülkeler arasında, doğal bir "Enerji Koridoru" olabilmek amacıyla pek çok önemli projede yer almakta ve söz konusu bu projelere de destek olmaktadır.[403] Dolayısıyla "Transportation and transit security" de transit güvenliği de çok önemlidir.[404] Bu nedenle Türkiye'nin enerji politikalarından biri bulunduğu bölgede istikrarlı ve ekonomik bir geçiş merkezi

[403] "petrol", http://www.enerji.gov.tr/tr-TR/Sayfalar/Petrol
[404] "enerji güvenliği: Dünya ve Türkiye" paneli s.47.

olmaktır. Bu amacı gerçekleştirmek için Türkiye mevcut petrol ve doğalgaz boru hattı projelerini geliştirmeye yeni projelerde yer almaya çalışmaktadır.[405]

Türkiye'nin gerçekleştirmiş olduğu ve halen gündeminde olan projeler ile geliştirdiği projeler şunlardır:[406]

-Irak-Türkiye Ham Petrol Boru Hattı,

-Bakü-Tiflis-Ceyhan Ana İhraç Ham Petrol Boru Hattı,

Bakü-Tiflis-Erzurum Doğal Gaz Boru Hattı,

-Türkiye-Yunanistan Doğal Gaz Enterkoneksiyonu*,

-Trans-Anadolu Doğal gaz Boru Hattı Projesi,

-Rusya Federasyonu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne Karadeniz altından doğal gaz boru hattı inşası projesi ("Türk Akımı") ,

-Türkiye-Bulgaristan Doğal Gaz Enterkonneksiyonu Projesi,

-Irak gazının Türkiye'ye ve Avrupa'ya ulaştırılması,

-Türkmen gazının Türkiye'ye ve Avrupa'ya ulaştırılması,

-Doğu Akdeniz gazının Türkiye'ye ve Avrupa'ya ulaştırılması.

Türkiye'nin transit ülke olma konumu, 1976 yılında ilk defa Kerkük'ten Ceyhan'a gelen boru hattının inşası ile olmuştur.[407] Türkiye ile Azerbaycan arasında iki mühim enerji projesi dikkat çekmektedir; bunlardan ilki BTC olarak bilinmekte olan Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol boru hattı, ikinci proje ise Bakü-Tiflis-Erzurum doğal gaz boru hattıdır.[408]

---

[405] Tiftikçigil, a.g.e. s.251.

[406] "Uluslararası boru Hatları ve Boru Hattı Projeleri" http://www.enerji.gov.tr/tr-TR/Sayfalar/Dogal-Gaz-Boru-Hatlari-ve-Projeleri(15.04.2017)

*İki ya da daha çok şebekenin bir ya da daha fazla hat elemenları ile bağlanması.

[407] Durmuş Dündar-Müge İşeri-Necdet Pamir, "Enerji Güvenliği Dünya ve Türkiye" Paneli İstanbul Kültür Üniversitesi yayınları, İstanbul 2010 a.g.e , s.48-49.

[408] Mustafa İlbaş, enerji politik s.103.

Doğu ve Batı Enerji Koridoru'nun en mühim bileşenini teşekkül eden ve dünyandaki en uzun ikinci boru hattı olan (1760 kilometre ile), Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC) Ham Petrol Boru Hattı, Azeri-Çırak-Güreşli (AÇG) alanından başlayıp, Azerbaycan ve Gürcistan üzerinden, çevresel yönden hassas durumda olan Karadeniz ve Türk Boğazlarını baypas edip, Türkiye'nin Akdeniz kıyısında bulunan Ceyhan'daki terminale ulaşmaktadır.[409]

Türkiye, Rusya ile 1984'ten bu yana çeşitli enerji anlaşmalarına giderek iç ve dış enerji arz güvenliğini sağlamaya çalışmaktadır. Bu anlaşmaların başında 1997'de imzalanan ve 2002'de faaliyete geçen Mavi Akım Projesi gelmektedir.[410] Bunun yanında, Türkiye Güney Akım Projesi kapsamında Karadeniz'deki münhasır ekonomik bölgenin kullanımına izin vermiştir.[411] Ayrıca, Türkiye Rus petrolü için Samsun-Ceyhan boru hattını yapmak peşindedir ve buradan Akdeniz'e sevkiyat yapacaktır.[412]

Türkiye'nin katılımıyla halen inşa ya da planlama aşamasında olan projeler ise; Samsun-Ceyhan Ham Petrol Boru Hattı ve Türkiye-Yunanistan-İtalya Doğalgaz Boru Hattı (Interconnector Turkey-Greece-Italy/ITGI), Adriyatik Geçişli Doğalgaz Boru Hattı (Trans Adriyatik Pipeline/TAP), Türkiye-Bulgaristan-Romanya-Macaristan-Avusturya Doğalgaz Boru Hattı (Nabucco) ve Anadolu Geçişli Doğalgaz Boru Hattı (Trans Anatolian Natural Gas Pipeline/TANAP)'tır.[413]

Türkiye Hazar ülkeleri doğalgazının Anadolu üzerinden Avrupa'ya NABUCCO adı verilen bir boru hattıyla sevk etmesi amacıyla bizim için (ve Avrupa için) önemli çabaları başlatmıştır. Bunu Avrupa ve ABD desteklemekte, böylece Rusya gazına bağımlılığın azalıp bir güvence oluşturulacağı düşünülmektedir.[414]

---

[409] Dursun Yıldız, a.g.e. s.153.
[410] Tiftikçigil, a.g.e. s.254.
[411] Tiftikçigil, a.g.e. s.255.
[412] Girgin, a.g.e. s.214.
[413] Cenk Özgen, Rota Deniz Kuvvetleri ve Enerji Güvenliği, s.457.
[414] Girgin, 21.yüzyıl dünya siyaseti, s.214.

Bir diğer proje, Akdeniz geçişli Ceyhan-Kızıldeniz Petrol Boru Hattı'dır. Dünyada, günde tüketilen petrolün hemen hemen %3,7'sinin Türk Boğazları[415] ila taşındığı için, Türk Boğazlarının enerji güvenliği yönünden ayrı bir öneme sahiptir.[416] Karadeniz limanlarından yükledikleri petrolü Türk Boğazları ve Süveyş Kanalı geçişiyle 39 günde Hindistan'a ulaştıran tankerlerin bahse konu olan mesafeyi 16 günde kat etmesini sağlayan projenin Türkiye, İsrail ve Hindistan ortaklığıyla hayata geçirilmesi gündeme gelmiştir.[417]

KKTC'ye Su Temin Projesi, 2 tane baraj (Anamur-Alaköprü ve Güzelyalı-Geçitköy Barajı), 107 kilometre boru hattı ve 2 tane terfi istasyonunu (Anamuryum dengeleme Deposu ve Güzelyalı Pompa İstasyonu) içermektedir. Proje dahilinde, 80 kilometresi deniz altından geçmek üzere, toplam 107 kilometre boru hattı ile Anamur/Dragon Çayı'ndan suyun götürülmesi sağlanacaktır.[418]

Milli ekonomisinde rekabet gücünü teşvik etmek amacıyla, Türkiye enerji sektörünün rasyonel ve faal işleyişine de büyük önem vermektedir. AB enerji piyasasıyla bütünleşme amacı doğrultusunda Türkiye, 2001 yılında kabul ettiği Elektrik Piyasası Kanunu ile Doğal Gaz Piyasası Kanunu ve de AB talimatlarını tatbik ederek, elektrik ve doğal gaz piyasasını yeniden düzenleme ve serbestleştirme hususunda kayda değer gelişim göstermektedir. Petrol Piyasası Kanunuyla ve

---

[415] Yoğun tanker trafiğiyle birlikte Türk Boğazları'nın fiziki oluşum nitelikleri göz önüne alındığında, tehlikeli yük taşıyan bir tankerin sebep olabileceği deniz kazası kaçınılmaz gözükebilmektedir. Söz konusu bir kaza, insani ve çevresel tehlikelerle birlikte petrolün de dünya piyasasındaki akışında kesintiye sebebiyet verecektir. Bu sorunun çözümüyse, Boğazları by-pass edecek opsiyonel petrol ihraç seçeneklerinde bulunmaktadır. Enerji şirketleri durumun önemli boyutta olduğunun farkında olarak, Türk Boğazları'ndan geçebilecek petrolle ilgili olarak bir sınır değerinin olması gerektiğinin bilincindedirler. 2000 yılı Aralık'ta, By-pass boru hatlarına dair bir dizi "Gönüllü İlkeler", İngiltere Hükümetleri ve ABD ile Chevron, Texoco, Conoco, Shell ve BP gibi petrol Şirketleriyle, birçok sivil toplum kuruluşları tarafından onaylanmıştırKaynak:.(http://www.mfa.gov.tr/data/DISPOLITIKA/EnerjiPolitikasi/T%FCrkiye'nin%20Enerji%20Stratejisi%20(Ocak%202009).pdf)(12.03.2017)

[416]http://www.mfa.gov.tr/data/DISPOLITIKA/EnerjiPolitikasi/T%FCrkiye'nin%20Enerji%20Stratejisi%20(Ocak%202009).pdf(12.03.2017)

[417] Özgen, a.g.e. s.479.

[418] "Türkiye'den Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne su Temini ve Elektrik Nakli Projeleri Konusundaki Gelişmeler" www.mgk.com

Sıvılaştırılmış Petrol Gazları Piyasası Kanunu'yla rekabet merkezli sistemler uygulanır duruma getirilmiştir.[419]

İzmit ve İzmir rafinerileri, Marmara Ereğlisi ve Ege gaz LNG Tesisleri, sahillerdeki akaryakıt depolama tesisleri, Haydar Aliyev, Ceyhan ve Dörtyol deniz terminalleri, Mavi Akım Doğalgaz Boru hattı, Karadeniz'deki açık deniz doğalgaz üretim platformları ile Türk bayraklı ya da Türkiye bağlantılı tankerlerdir. Ayrıca varış limanları Türkiye olan petrol ve LNG terminallerinin de Türkiye'nin önemli enerji altyapı güvenliği kapsamına girdiği söylenebilmektedir.[420]

3.1.4.Türkiye'nin Hidrokarbon Araştırmaları

Petrol ve doğalgaz ihtiyacının her geçen gün daha da artmasıyla birlikte, ihtiyaçların yerli kaynaklar ile karşılanması yönündeki faaliyetler kapsamında, Türkiye'nin yeterince araştırma yapılmamış basenlerinde ve bilhassa Karadeniz ile Akdeniz'deki deniz alanlarında yapılan çalışmalar büyük bir hız kazanmaktadır. Son dönemlerde, denizlerdeki sondaj teknolojisinde yaşanan gelişmelerle, su derinliklerinin fazla (1.000-2.000 m) olduğu alanlarda araştırma ve üretim olanaklarını ortaya çıkarmasıyla, denizlerde hidrokarbon aramacılığının yapısı hızla oluşturulmuştur. Son yıllarda bilhassa Karadeniz ve Akdeniz'in hidrokarbon ihtimalini ortaya çıkarmak amacıyla önemli adımlar atılmaktadır.[421]

Şirket, 2004-2011 yılları arasında, Karadeniz'de takribi 64.000 km^2 2 boyutlu ve de 14.000 km^2 3 boyutlu sismik alan çalışmaları yaparak bölgendeki hidrokarbon potansiyeli üzerinde önemli sonuçlar elde etmiştir. 2005-2011 yılları arasındaysa, Akdeniz'de (İskenderun, Kıbrıs, Mersin ve Antalya açıklarında) takriben 20.000 km^2

[419]"Türkiye'nin Enerji Stratejisi" http://www.mfa.gov.tr/data/DISPOLITIKA/EnerjiPolitikasi/T%FCrkiye'nin%20Enerji%20Stratejisi%20(Ocak%202009).pdf(13.03.2017)
[420] Özgen, a.g.e. s.480-481.
[421] "petrol" "petrol", http://www.enerji.gov.tr/tr-TR/Sayfalar/Petrol(12.04.2017)

2 boyutlu ve 2.500 km^2 3 boyutlu sismik ve jeolojik saha çalışması yaparak bölgenin hidrokarbon potansiyelini ortaya çıkarmak adına önemli adımlar atmıştır.[422]

TPAO, orijinal adı "Polarcus Samur" olan gemiyi satın almıştır. Bayrak değişimiyle "Barbaros Hayrrettin" olarak isimlendirilen yeni sismik inceleme gemisi, doğal gaz ile petrol araştırma sahalarında kullanılacaktır. İki boyutlu ve üç boyutlu sismik done toplayabilecek, uydu haberleşmesiyle otomatik olarak yön ve pozisyon tayini yapabilecek, 84 metre uzunluğunda olan gemide bu özelliklere ek olarak helikopter pisti yer olacaktır.[423]

3.2.1.AB'NİN Doğu Akdeniz Politikası

AB, tükettiği enerjinin %53'ünü ithal etmekte ve bilhassa petrol ve doğalgaz gibi iki fosil kaynakta, giderek artan miktarda ithalata gereksinim duymaktadır. AB'nin petrolde olan ithalata bağımlılığı %88, doğalgazdaki ithalata bağımlılığı %66 ve kömürde olan ithalata bağımlılığı %42'dir.[424]

Yıllık 400 milyar metreküpün üzerindeki gaz tüketimiyle AB, fosil yakıtlarının AB enerji portföyündeki azalan payına rağmen, Doğu Akdeniz doğal gazı için en önemli yakın Pazar konumundadır. Günümüzde doğal gaz gereksinimlerini karşılamak için, doğal gazın yüzde 30'unu Rusya'dan ithal alan AB, 2006 ve 2009 Ukrayna gaz kesintileri ve Ukrayna'da devam eden iç savaşın ardından, Avrupa'nın enerjide tek bir tedarikçiye bağımlılığını azaltacak yeni kaynaklar ve ihracat yolları arayışı içerisindedir.[425] Bu noktada belirtmek gerekir ki, AB'nin enerji politikası sadece arz çeşitlendirmesi hedefiyle sınırlı kalmamakta, bunun yanında gerek ithal kaynaklara olan bağımlılığı azaltmak gerekse de 1997

[422] "petrol", http://www.enerji.gov.tr/tr-TR/Sayfalar/Petrol(12.04.2017); ,özgen a.g.e.466
[423] http://www.sabah.com.tr/galeri/turkiye/barbaros-hayrettin-pasa-gemisi/2(29.03.2017)
[424] Pamir, Enerjinin İktidarı, a..g.e s.282.
[425] Çomak, enerji Diplomasisi, a.g.e. s.264.

Kyoto Protokolü'nde kabul edilen karbon emisyon hedefine -1990 yılındaki emisyon seviyesinin %8 oranında düşürülmesi- ulaşılabilmesi amaçlanmaktadır.[426]

AB enerji politikalarının temelini oluşturan ve İkinci dünya savaşı sonrası özellikle barış ortamı kurulması için önerilen ilk anlaşma ve organizasyon, Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu anlaşmasıdır (ECSC Teraty- AKÇT). Antlaşma, 1951 yılında Paris'te imzalanmış ve Fransa, Almanya, İtalya ve Benelüks ülkeleri arasında kömür ve çelik hammaddelerinin serbest dolaşımını ve kaynaklara serbestçe ulaşımı sağlamayı hedeflemiştir.[427]

AB'nin enerjiye bağımlılığı Akdeniz'deki zengin kaynaklara erişme isteğini doğal olarak cezbetmektedir. Avrupa-Akdeniz ortaklığı ise (Euro –Mediterranean Partnership EMP) 1995'teki Barselona süreci ile beraber başlamıştır. Bu ortaklıktaki ana hedef, AB ve Akdeniz ülkeleri arasındaki serbest ticaret bölgesini kurmaktır[428] AB, Akdeniz'den haberdar olabilmek için bu ataklığa önem vermiştir. Üstelik, Akdeniz'i daha iyi kontrol edebilmek ve enerjisinden haberdar olabilmek için GKRY'yi de AB'ye dahil etmiştir. GKRY'nin üyeliğe kabul edilmesinden hemen sonra AB'nin Akdeniz'de dolaşan deniz inceleme gemilerinde büyük bir artış olduğu görülmüştür.[429]

Günümüzde AB ithal enerji kaynaklarına yaklaşık %50 oranında bağımlıdır. Komisyonun 2000 Yeşil Kitap (Green Paper) 2030 yılına yönelik tahminlerine göre bu oran %70 düzeyine çıkacak, tüketeceği petrolün %90'ını ithal edecek ve Rusya'ya %60 gibi yüksek bir oranda bağımlı olacaktır.[430]

Avrupa Birliğinin Enerji Politikasının hedefleri şunlardır:[431]

---

[426] Emre İşeri " Küresel Düzeyde…" s.291.

[427] Halil Güven-Doğan Güneş "Avrupa Birliği Enerji politikaları", Ayhan Kaya-Senem Aydın Düzgit-Yaprak Gürsoy-Özge Onursal Beşgül, *Avrupa Birliği'ne Giriş Tarih, Kurumlar ve Politikalar*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları,İstanbul 2011, s.276.

[428] http://www.bilgesam.org/incele/742/-ab-akdeniz-politikasi-ve-arap-bahari/#.WQHsWdTyjIU(20.04.2017)

[429] Yıldız, Doğu Akdeniz'de Küresel Satranç a.g.e. s.73.

[430]Bkz; European Commission (2000), Green Paper: A European Strategy for Sustainable, Competitive and Secure Energy Supply, COM 2000 769 Final Brussels: European Commission, Emre İşeri " Küresel Düzeyde Enerji Meseleleri ve Türk Dış Politikası", Sönmezoğu, a.g.e. s.290.

[431] Kaya, Avrupa Birliği'ne Giriş, a.g.e. s.279.

-Kalkınma için Avrupa Enerji Programı,

-Enerji Güvenliği ve Dayanışma Aksiyon Planı,

-Avrupa için Bir Enerji Politikası,

-Yeşil Kitap: Sürdürülebilir, rekabetçi ve güvenli Enerji için bir Avrupa Stratejisi,

-Sürdürülebilir kalkınma için stratejiler,

-Çevrenin Topluluk enerji politikasına entegrasyonu,

-Avrupa Enerji ve Taşıma Forumu,

-Stratejik Enerji Teknoloji Planı,

-Fosil yakıtlardan sürdürülebilir güç üretimi.

Gerçekleşen ve üzerinde çalışılan projelere örnek vermek gerekirse özellikle Rusya, Kazakistan, Azerbaycan, Türkmenistan gibi Orta Asya ülkelerinden kaynaklanan doğalgazı Avrupa'ya taşımak için Mavi akım, Nabucco, Güney Akım, Kuzey Akım gibi projelerden bahsedilebilir.[432]

3.2.2.NATO'nun Doğu Akdeniz Politikası

Enerjinin daimi olarak farklı kaynaklardan uygun miktarlarla ve fiyatlarla sağlanabilmesi, tehdit altında bulunmayan ulaşım olanaklarıyla dağıtım çevrelerine nakledilmesi, enerji güvenliği demektir. Dünyadaki büyük devletler aynı zamanda kritik enerji ithalatçıları durumunda olduklarından enerji kaynaklarına ulaşma ile ulaşılan kaynakların büyük devletlerin piyasalarına ulaştırılabilmesi için güvenli hatlara gereksinim duyulmaktadır.[433]

---

[432] Kaya, a.g.e. s.282.

[433] Mesut Şöhret, "Enerji Güvenliği kapsamında NATO'nun Ortadoğu Politikası" Mesut Şöhret, "Enerji Güvenliği kapsamında NATO'nun Ortadoğu Politikası" http://www.bilgesam.org/incele/1906/-enerji-guvenligi-kapsaminda-nato-nun-ortadogu-politikasi/#.WQhIs9TyjIU (10.04.2017)

NATO üyesi olan ülkeler tarafından konuya bakıldığında ise, dünya üzerinde kanıtlanmış petrol rezervlerinin sadece %6'sına, ittifak üyelerinin sahip oldukları görülmektedir. Küresel petrol üretiminin ise sadece %18'i NATO üyesi ülkeler tarafından gerçekleştirilmektedir.[434] Bu bilgiler ışığında, NATO üyesi ülkelerin enerji kaynaklarına bağımlı durumda olduğu görülmektedir. Askeri bir savunma teşkilatı olan NATO topluluğunun, bu bağlamda, enerji kaynaklarına ulaşımı noktasında sorun teşkil etmemesi amacıyla, askeri kimliğiyle, iktisadi ve siyasi alan yelpazesiyle, enerji güvenliği adı altında daha kapsamlı bir biçimde müdahil olmaya başlamıştır. Bu alanda NATO kendini tekrar tanımlamış ve kendi sahasının güvenliğini sağlayabilmek amacıyla stratejiler, tedbirler, önlemler geliştirmek için harekete geçmiştir.[435]

Dolaylı şekilde de olsa, enerji güvenliği nosyonunun yer aldığı ilk NATO Belgesi, 1991'de yayınlanmış olan stratejik konsepttir. Öncekilerden farklı olarak bu belgede, tradisyonel olmayan güvenlik tehditlerine yönelinmiştir. Belgede, İttifak'ın güvenlik menfaatlerini tehdit eden "kitle imha silahlarının çoğaltılması, hayati ehemniyete sahip olan kaynakların tedarik edilmesinde oluşabilecek dalgalanmalar ve terörizm ile sabotaj amaçlı etkinlikleri barındıran risklere" dikkate değer bir vurgu yapılmaktadır.[436]

NATO'nun yeni stratejisi kapsamında, reaksiyon gücü olarak Atlantik ile Akdeniz için iki ayrı deniz kuvveti oluşturulmaktadır. Bu kuvvetlerden Akdeniz Kuvveti'ne Türkiye de bir Fırkateyn ile eşlik etmiştir. NATO, Avrupa Güvenliği Mimarisinin kilit taşı olan "Akdeniz Güvenliği" için mühim bir görev ve sorumluluk üstlenmektedir.[437]

NATO'nun günümüzdeki Akdeniz'e yönelik politikası, Akdeniz'deki güvenlik risklerinin mevcudiyeti ile bu riskleri, işbirliği yaklaşımı ile giderme ihtiyacından kaynaklanmaktadır. NATO'nun Güçlendirilmiş Akdeniz Diyalogu'nun esas amacı; mütekabil anlayış birliğinin temin edilebilmesi ile NATO faaliyetleri

[434] Çelikpala, *Enerji Güvenliği Nato'nun Yeni Tehdit Algısı*, a.g.e. s.2.
[435] Şöhret, "Enerji Güvenliği kapsamında.." a.g.m. (10.04.2017)
[436] Çelikpala, a.g.e. s.24.
[437] Yıldız, Doğu Akdeniz'de Küresel Satranç, a.g.e. s.95.

kapsamında diyalog ülkelerinde meydana gelebilecek yanlış izlenimleri önlemektir.[438]

NATO'nun Doğu Akdeniz ve Ortadoğu Bölgelerindeki teşebbüslerini en başta Avrupa Birliği olmak üzere diğer uluslararası örgütlerin politikalarından ayıran en önemli özellik, NATO'nun temelde askeri işbirliğini hedeflemesidir.[439] Avrupa Birliği'nin Avrupa-Akdeniz Ortaklık Süreci, Yeni Komşuluk Politikası ve Akdeniz için Birlik Projeleri daha kapsamlıdır ve uzun vadede bu projelerin parçası olan bölge ülkelerinin yapısal anlamda dönüşümlerini öngörmektedir.[440]

3.2.4.Arap Baharı Sonrası Bölgede Yaşanan Değişimlerin Akdeniz'in Güvenliğine Etkileri

2010 yılı sonlarına doğru demokrasi talebi ile Tunus'tan başlayarak, Libya ve Mısır'a yayılan oradan da Ortadoğu'nun çeşitli ülkelerinde gerçekleşen olaylar dünya siyasi tarihine Arap Baharı olarak geçmiştir.[441] "Arap Baharı" adı verilen uluslararası sismopolitik dalgalar bazı siyasi ve toplumsal faydaları aktive ederek Mısır, Libya, Suudi Arabistan, Bahreyn, Ürdün, Suriye, Umman ve Yemen gibi Arap ülkelerinde yönetimlerin çeşitli oranda hasar görmesine neden olmuştur. [442]

2010 yılında Tunus'ta başlayıp sonrasında tüm bölgenin gerçekliği haline gelen Arap Baharı ayaklanmaları, bölge halklarının ülkelerindeki ekonomik, sosyal ve siyasi koşullara ilişkin memnuniyetsizliklerinin dışa vurumu niteliğindedir. Arap Baharı ayaklanmaları, Güney Akdeniz'de uzun yıllardır var olan otoriter rejimlerin

---

[438] Hasret Çomak, "Güvenliğin Yeni Boyutları, NATO ve Türkiye", www.tasam.org(12.04.2017)
[439] Tarık Oğuzlu, *NATO Ortaklıkları ve Türkiye Barış için Ortaklık, Akdeniz Diyaloğu, İstanbul İşbirliği Girşimi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 434, Güvenlik Çalışmaları 5, İstanbul 2013, s.22.
[440] Oğuzlu, a.g.e. s.22-23.
[441] Tuğçe Varol "Enerji Güvenliği Açısından Suriye, Kuzey Irak ve IŞİD Açmazı", Hasret Çomak, Enerji Diplomasisi,, a.g.e. s.490.
[442] Yıldız, Doğu Akdenizde Küresel Satranç, a.g.e. s.242.

ortadan kalkmasına ya da kan kaybetmesine neden olduğu için bölge tarihi açısından tam bir dönüm noktası niteliğindedir.[443]

Bin Ali'yi ve Mübarek'i saraylarından kaldırıp sürgüne gönderen med dalgası tüm Batı Asya ve Kuzey Afrika'da milyonlara ilham vermiştir. Protestolar Arap Yarımadası'nda, Yemen'de ve Bahreyn'de başlamıştı, çok geçmeden Libya'da ve Suriye'de de patlak verdi, sürgündeki ve işgal edilmiş topraklardaki Filistinliler arasında yeni bir enerji olarak kendini açığa çıkarmıştır.[444]

Arap Baharı'nın başlamasının hemen öncesinde bugün IŞİD'in faaliyet gösterdiği Suriye ve Irak topraklarını da ilgilendiren çeşitli boru hatları projeleri gündeme gelmiştir. Bunlar, Arap Gaz Boru Hattı ve İran-Irak-Suriye Doğalgaz Boru Hattı(Şii Hattı) ve Katar-Suudi Arabistan-Suriye (selefi Hattı) Doğal Gaz boru hatlarıdır. 1200 km ve 10 bcm kapasiteli olması planlanan hattın Suriye-Humus'a kadar olan kısmı tamamlanmış ancak Humus-Türkiye kısmı tamamlanamamıştır.[445] Bölgenin istikrarsız oluşu boru hatlarına yönelik olabilecek tehlikeleri arttırmıştır. Yine Arap baharı öncesi projeksiyonuna göre Libya'nın 2030 yılına kadar AB'ye yılda yaklaşık 40 bcm gaz ihraç etme kapasitesinin olduğu belirtilmiştir. Bu nedenle de dünyada diktatör olarak tanınmasına rağmen başta Fransa olmak üzere pek çok Batılı devlet adamı Libya sahalarına girebilmek ve ülkesine enerji götürebilmek adına Kaddafi ile bizzat görüşmekten çekinmemiştir.[446]

Arap Baharı öncesi dönemde AB'nin Güney Akdeniz Politikasına hakim olan güvenlik, ticaret, ve enerji çıkarları odaklı geleneksel yaklaşım, ayaklanmaların ardından yerini kısa süreli de olsa değerleri ön planda tutan bir yaklaşıma bırakmıştır.[447] Arap Baharını izleyen zaman diliminde bölgeye yönelik politikaları gözden geçirme ihtiyacı hisseden AB Komisyonu ile European External Action for Democracy and Shared Service(Avrupa Dış Eylem Hizmeti) ve Partnership for

---

[443] Seven Erdoğan, "Avrupa Birliği-Güney Akdeniz (Ortadoğu ve Kuzey Afrika) İlişkilerinde Bahar Faktörü", YENİ TÜRKİYE 87/2016 s.575.
[444] Vijay Prashad, *Arap Baharı Libya Kışı,* Yordam Kitap, İstanbul 2012, s.50.
[445] Çomak,enerji diplomsisi, a.g.e. s.500
[446] Tuğçe Varol "Enerji Güvenliği Açısından Suriye, Kuzey Irak ve IŞİD Açmazı", Hasret Çomak, Enerji Diplomasisi, a.g.e. s.493.
[447] Erdoğan, a.g.m. s.579.

Democracy and Shared Prosperity (Demokrasi ve Ortak Refah için Ortaklık) lahiyasını sunmuşlardır. Bu sayede işbirliği, demokrasi ve insan haklarının teşvik edilmesi temelinde ilerleme olacağının sinyalleri verilmektedir.[448]

Mısır ekonomisinin büyümesindeki azalma ile gıda fiyatlanmasındaki artış Arap Baharı boyunca etkili bir rol oynamıştır. Bu sebepten ötürü Mısır'ın ekonomisi ve Mısır'daki istikrarının devamlılığı için hidrokarbon rezervleri çok mühimdir.[449]

Arap Baharının bir başka sonucuysa, petrol fiyatlarının hızla artmasıdır. 2008-2009 küresel ekonomik krizi esnasında 40 dolara kadar düşen petrol fiyatları bilhassa Rusya, Suudi Arabistan, İran gibi ekonomilerinde petrol ihracatının büyük yeri olan ülkelere olumsuz etkileri olduktan sonra, 2012-2014 yılları arasında petrolün 100 doların altına inmemesi (Mart 2012 127,47 dolar) sayesinde bu ülkelerin ekonomilerinin toparlanmasını sağlamıştır.[450]

[448] http://www.bilgesam.org/incele/742/-ab-akdeniz-politikasi-ve-arap-bahari/#.WQHsWdTyjIU(20.04.2017)
[449] Yıldız, a.g.e. s.244.
[450] Tuğçe Varol "Enerji Güvenliği Açısından Suriye, Kuzey Irak ve IŞİD Açmazı", Hasret Çomak, Enerji Diplomasisi, a.g.e. s.495

SONUÇ

Doğu Akdeniz son yıllardaki hidrokarbon keşiflerinin yapılmasıyla birlikte ülkelerin mücadele alanı haline gelmiştir. Bu amaçla Doğu Akdeniz'e kıyıdaş ülkeler kıta sahanlığı sınırlandırma anlaşmaları yapmaktadır. Örneğin, Türkiye, sınırlandırma anlaşmalarına bir süre uzak kalmış olduğu için, yapılan anlaşmalarla sıkıntı yaşamıştır. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin yaptığı ruhsatlandırma ile Türkiye'nin yapmış olunduğu ruhsatlandırma alanları çakışmıştır.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti de adanın güneyinden çıkacak enerji kaynaklarında söz sahibidir. Ancak uluslararası alanda Türkiye Cumhuriyeti dışında tanınmadığı ve desteklenmediği için sesini fazla duyuramamaktadır. Bu nedenle Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki faaliyetleri Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti için de hayati önem taşımaktadır. Türkiye 1960 Anlaşmaları'na dayanan garantörlük hakkına sahiptir ve bu nedenle kaynaklarda hakça paylaşımı önermektedir

Türkiye çevresindeki ülkelerle ikili anlaşmalar yaparak sınırlarını belirlemelidir. Eğer anlaşma yapmakta gecikirse İsrail-Yunanistan-GKRY gibi oluşumların dışına sürüklenmiş olacaktır. Türkiye'nin uluslararası alanda da kıta sahanlığı gibi konularda haklılığını dile getirmesi gerekmektedir.

Türkiye, denizlerle ilgili sismik araştırmalar yapmaya devam etmelidir. Çevre ülkelerle dostluk ilişkileri geliştirilmeli ve uluslararası konjonktür yakından takip edilmelidir. Türkiye'nin yakın komşuları iç savaş gibi sıkıntılı süreçlerden geçmektedir. Türkiye her ne şekilde olursa olsun sınır ülkeleriyle dostluk ilişkilerini geliştirip anlaşmalar yapma yoluna gitmelidir. Bu şekilde giderek sağladığı kazanç artacaktır.

Türkiye, bulunduğu jeopolitik konumun avantajıyla, enerji aktarım merkezi olmak istemektedir. Bu nedenle enerji aktarımı için çeşitli boru yolu faaliyetlerine girişmektedir. Bu hedefi Türkiye'nin ekonomik, sosyal, ticari olarak da gelişmesini sağlayacaktır.

İsrail ile Türkiye arasındaki Mavi Marmara Olayı, Gazze'de yaşanan insanlık dışı uygulamalar gibi nedenlerle diplomatik ilişkiler bozulmuştur. Diplomatik

ilişkilerin sekteye uğraması yüzünden yapılacak boru hatlarının Türkiye üzerinden Avrupa'ya taşınması daha uygun maliyette olsa bile bu girişimler askıya alınmaktadır. Fakat son dönemlerde Doğu Akdeniz'den çıkarılacak hidrokarbonun derinde olması nedeniyle, her türlü durumda ek bir maliyet gerektireceğinden, en uygun ve ekonomik olan yolun seçilmesinin gerektiği anlaşılmıştır. Bu nedenle çıkarılacak hidrokarbonun Türkiye üzerinden Avrupa'ya naklinin olacağı daha çok gündeme gelmeye başlamıştır.

Bazı durumlarda ekonomik ilişkilerin ve kurulan ortaklıkların "Yumuşak Gücü" ile, tarafların anlaşmaları bozma ihtimalinin azaldığı görülürken bazı durumlarda da taraflar anlaşmaya çekinmektedirler. Enerji ile ilgili ortaklıklarda bulunmak ülkelerin birbirlerine bağlanmasına neden olabilmektedir. Ancak, IŞİD gibi terör örgütlerinin dünya enerji rezervlerinin bulunduğu Orta Doğu coğrafyasında ortaya çıkıp palazlanması, enerji güvenliğini tehlikeye sokmaktadır. Bu nedenle ülkeler terör örgütlerinin olduğu yerlerde, enerjinin naklini, boru hatlarının güvenliğini sekteye uğratabilmesi gibi nedenlerden dolayı, savaşın olduğu yerlerde daha uygun maliyette olsa bile yatırım yapmak istememektedirler.

Kıbrıs sorununun çözümü-çözümsüzlüğü, Arap Baharı'nın yaşanması, bölgede süregelen istikrarsızlık gibi etkenler nedeniyle Doğu Akdeniz Gazı ile ilgili yatırımlar tam anlamıyla başlayamamıştır. Fakat Türkiye'nin yeni gelişmelerden haberdar olması gerekmektedir. Bu nedenle Doğu Akdeniz'e komşu ülkelerle iletişim koparılmamalıdır. Türkiye, gerek Ege gerek Akdeniz'de aldığı kararları, yapacağı enerji uygulamalarını, Uluslararası hukuk ilkelerine dayandırarak, edilgen olmaktan çıkıp daha etken ve kararlı bir tempo ile yerine getirmelidir.

Kaynakça

A.Basılı Yayınlar

Acer Yücel-İbrahim Kaya, **Uluslararası Hukuk Temel Ders Kitabı**, USAK Yayınları, Ankara 2010 ;

Ahmet Davutoğlu, **Stratejik Derinlik**, 109. Baskı, Küre Yayınları, İstanbul 2016;

Arafat Mohammat, **Türkiye ve Komşuları,** Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2009;

Arı Tayyar, **Geçmişten Günümüze Orta Doğu Siyaset Savaş ve Diplomasi,** 6.Baskı, Dora Yayınları, Bursa 2014;

Arı Tayyar**, Uluslararası İlişkiler Teorileri, Çatışma Hegemonya, İşbirliği**, 6.Baskı, MKM Yayıncılık, Bursa, 2010 ;

Armaoğlu Fahir, **20.Yüzyıl Siyasi Tarihi,** 16.Baskı, Alkım Yayınları, İstanbul 2007;

Bal İdris **Değişen Dünyada Uluslararası İlişkiler**, 2.Baskı, Lalezar Kitabevi, Ankara 2008;

Bekarlar Faruk, **Kıbrıs Sorununun Doğuşu Menderes Dönemi Türk Yunan İlişkileri**, Arayış Yayın Ajansı, 2006 ;

Braudel Fernand, **Akdeniz Mekan, Tarih, İnsanlar ve Miras**, 4.Baskı, Metis Yayınları, İstanbul 2015 ;

Bozkurt Veysel, **Değişen Dünyada Sosyoloji Temeller Kavramlar, Kurumlar**, Ekin Yayınevi, 2008 ;

Buzan Barry, People, **States and Fear: An Agenda for İnternational Security Studies in the Post Cold War Era**, Harvester Wheatsheaf, Hertfordshire, 1991 ;

Çelikkol A.Oğuz, **İçimizdeki Komşu Suriye**, Bilgesam yayınları, İstanbul 2015;

Çelikkol, A.Oğuz **One Minute'den Mavi Marmara'ya Türkiye-İsrail Çatışması,** Doğan yayıncılık, İstanbul 2014 ;

Çomak Hasret -Caner Sancaktar-Zafer Yıldırım, **Enerji Diplomasisi**, 1.Baskı, Beta Yayınları, İstanbul 2015 ;

Clausewitz Carl Von , **Savaş Üzerine,** Eriş yayınları, 2003 ;

Cleveland William L., ***Modern Orta Doğu Tarihi***, Agora Kitaplığı, İstanbul 2008;

Çelikpala Mitat, **Enerji Güvenliği NATO'nun Yeni Tehdit Algısı,** İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2013 İstanbul ;

Çıtak Emre Şen Osman, **İlişkilerde Güvenlik Teorik Değerlendirmeler,** Tarcan Matbaası, İstanbul 2014;

Erhan Afyoncu, **Süleyman Şah Türbesi**, Üsküdar Belediyesi Kültür Yayın No:26, Mart 2015;

Gartner Scott Sigmund,, **Strategic Assessment in war,** Yale University Press ,Usa, 1997 ;

Gelvin James, **Modern Orta Doğu Tarihi 1453-2015**, Timaş yayınları, İstanbul 2016;

Girgin Kemal- Işık Biren, **21.Yüzyıl Perspektifinde Dünya Siyaseti ve Sorunlar,** Yeniyüzyıl Yayınları, İstanbul 2011 ;

Gözen Ramazan, **Uluslararası İlişkiler Teorileri,** 1.Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2014 ;

Hart Liddell ,**Strateji Dolaylı Tutum**, Çev. Selma Koçak, Doruk yayıncılık, 2015 ;

İlhan Suat, **Dünya Yeniden Kuruluyor,** Ötüken Yayınları, İstanbul, 1999 ;

Karabulut Bilal, **Strateji Jeostrateji Jeopolitik Uluslararası Kavramlar Serisi:I** , 2.Baskı, Barış Kitabevi, Ankara 2013 ;

Kızılkürek Niyazi, **Milliyetçilik Kıskacında Kıbrıs,** İletişim Yayınları, İstanbul, 2002;

Klare Michael T. Klare, **Küresel Çatışmanın Yeni Alanları Kaynak Savaşları**, Devin yayıncılık, İstanbul 2004;

Machievelli Niccolo***, Prens***, Maviçatı Yayınları, İstanbul 2016, s.62.

Mahan Alfred Thayer, **The Influence of Sea Power upon History**, *1660-1783,* Boston, Little-Brown,

Meray Seha, **Uluslararası Hukuk ve Örgütler**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara 1977 ;

Mütercimler Erol, **21.Yüzyıl ve Türkiye**, Güncel Yayıncılık, İstanbul, 2000;

Nye Joseph S.-David A: Welch, ***Küresel Çatışmayı ve İşbirliğini Anlamak,*** Çeviren: Renan Akman, 2.Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2011 ;

Oran Baskın , **Türk Dış Politikası Kurtuluş savaşından Bugüne Olgular, Olaylar, Belgeler, Yorumlar, Cilt I: 1919-1980,** 18.Baskı, İletişim Yayınları, , İstanbul, 2013 ;

Osinga Frans, **Science, Strategy and War: The Strategic Theory of John Boyd,** Eburon Academic Publishers, Netherlands, 2005 ;

Ölmez Mehmet, **Orhon-Uygur Hanlığı Dönemi Moğolistan'daki Eski Türk Yazıtları Metin Çeviri Sözlük,** 2.Baskı**,** Bilgesu Yayıncılık, Ankara 2013 ;

Özgen Cenk, **Rota Deniz Kuvvetleri ve Enerji Güvenliği**, Gece Kitaplığı, 2015 ;

Pamir Necdet, **Enerjinin İktidarı,** HayyKitap, İstanbul 2015;

Vijay Prashad, **Arap Baharı Libya Kışı,** Yordam Kitap, İstanbul 2010

Pazarcı Hüseyin, ***Uluslararası Hukuk,*** 8.Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara 2009;

Sönmezoğlu Faruk, **Uluslararası İlişkiler Sözlüğü,** Der Yayınları, İstanbul, 1996 ;

Sönmezoğlu Faruk-Nurcan ÖZGÜR Baklacıoğlu, Özlem Terzi, **XXI: Yüzyılda Türk Dış Politikasının Analizi**, DER Yayınları, İstanbul 2012;

Soysal İsmail, ***Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları,*** **1.Cilt, (1920-1945**), T.T.K. Yayınları, Ankara, 1982 ;

Spykman N.J., **America's Strategy in World Politics, (1942),** Hamden: Shoe String Press, Anchor Books, 1970;

Spykman Nicholas John, **The Geography of the Peace,** New York:Harcourt,Brace, 1944 ;

Tekil Fahiman, **Deniz Hukukuna Giriş,** Ermete Matbaası, İstanbul, 1986;

Tiftikçigil Burcu Yavuz - Çağla Gül Yesevi, **Türkiye'nin Enerji Görünümü Stratejiler ve İlişkile***r,* Derin Yayınları, İstanbul 2015;

Tzi Sun, **Savaş Sanatı**, Pulat Oktan-Giray Fidan (çev.), 5.Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları İstanbul 2016;

Ulusoy Kıvanç, **Doğu Akdeniz'de Güç Mücadelesi ve Kıbrıs Sorunu,** USAK Yayınları, Ankara, Mayıs 2015;

Yıldız Dursun, **Doğu Akdeniz'de Isınan Sular,** Bizim Kitap Yayınları, İstanbul 2009;

Yıldız Dursun, ***Doğu Akdeniz'de Küresel Satranç,*** 1.Baskı, Truva Yayınları, İstanbul, 2012 ;

Yılmaz Tezkan -M.Murat Taşar, ***Dünden Bugüne Jeopolitik,*** Ülke Yayınları, İstanbul,2002 ;

B.Makaleler

Aksar Yusuf, **"Birleşmiş Milletler Palmer (Mavi Marmara) Raporu ve Uluslararası Hukuk),** *Uluslararası İlişkiler Dergisi,* Cilt:9, Sayı:33, Bahar 2012;

Aksu Muharrem -Faruk Turhan, "**Yeni Tehditler, Güvenliğin Genişleme Boyutları ve İnsani Güvenlik",** *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, Cilt:4. Sayı:2, 2012

Atay Mehmet, "**Amerika Birleşik Devletleri Milli Güvenlik Örgütlenmesi**" *Avrasya Dosyası-ABD Özel Dosyası,* Cilt:6 Sayı:2, 2000 ;

Baylis John, "**Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı***" Uluslararası İlişkiler,* Cilt:5, Sayı:18 (Yaz 2008) ;

Baysoy Emre, "**Antik Dönem Doğu Akdeniz Jeopolitiği**" *Balkan sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:4, Sayı:8, 2015;

Clarke Michae K., **"Cyprus: the Mouse That May Yet Roar"** Mediterreannean Quarterly Vol.25, No !, 2014:s.95-104;

Çetin Selvet, **"Palmer Raporu: BM Gözetiminde Hukuk İstismarı",** http://sde.org.tr/tr/authordetail/palmer-raporu-bm-gozetiminde-hukuk-istismari/961 (12.03.2017);

Demirözü Damla, **''Megali İdea'dan Ankara Anlaşmasına(1930) Eleftherios Venizelos'',** *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S.35-36, Mayıs-Kasım 2005;

Ediger Volkan Ş -Balkan Devlen- Deniz Bingöl Mcdonald, "Levant'ta **Büyük Oyun: Doğu Akdeniz'in Enerji Jeopolitiği"** *Uluslararası İlişkiler*, Cilt:9. Sayı:33, 2012 ;

Eran Oded, Dan Vardi and Itamar Cohen, **"Political Feasibility of Israeli Natural Gas Export to Turkey"** *Instutude for Natural Security Studies,* Momerandum No:144;

Erdoğan Seven, **"Avrupa Birliği-Güney Akdeniz (Ortadoğu ve Kuzey Afrika) İlişkilerinde Bahar Faktörü",** YENİ TÜRKİYE 87/2016 ;

Erdurmaz Serdar"**Mavi Marmara (Palmer Raporu) Hakkında Değerlendirmeler)"** www.turksam.com(12.03.2017);

Giamouridis Anastasios, "**The Offshore Discovery in the Republic of Cyprus Monetisation Prospects and Challenges**" The Oxford Instıtute For Energy Studıes, 2012;

Grigoriadis Ioannis N., **"Energy Dıscoveries ın The Eastern Mediterranean: Conflict or Cooperation?**", *Middle East Policy*, Vol:XXI, No:3, Fall2014;

Güne Şule Anlar ş, "**Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi ve Deniz Çevresinin Korunması",** *AÜHFD*, Cilt:56, Sayı:2,1-37 ;

Gürel Ayla-Fiona Mullen, "**Can Gas Mediterranean Gas Discoveries Have a Positive Impact on Turkey- EU Relations?"** Sabancı Univercity Istanbul Policy Center, Policy Brief 12;

Gürel Ayla-Fiona Mullen-Harry Tzimitras, **"Hidrokarbon Issue: Context, Positions and future Scenarios"** PCC Report 1/2013;

İstanbul 2011;

İşcan İsmail Hakkı, **''Uluslararası İlişkilerde Klasik Jeopolitik Teoriler ve Çağdaş Yansımaları''** *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt:1, Sayı:2 ;

İşeri Emre ve A.Oğuz Dilek, **"Yeni Enerji Jeopolitiğinde NATO'nun Enerji Güvenliğinde Tamamlayıcı Rolü ve Türkiye'nin Potansiyel Katkıları",** *Akademik Bakış Dergisi*, Cilt:5 Sayı:10, 2012;

Kamil İbrahim-Ümran Güneş, **''Megali İdea'dan Enosis'e Kıbrıs(1814-1974)''**, *Asıa Minor studies-International Journal of Socıal Scıences*, Cilt:2, Sayı: Denktaş Özel Sayısı, Mayıs 2014;

Karabulut, Bilal **"Küreselleşme Sürecinde Güvenlik Alanında Değişimler: Karadeniz'in Güvenliğini Yeniden Düşünmek**", *Karadeniz Araştırmaları*, Cilt:6, Sayı:23, Güz 2009 ;

Karaosmanoğlu Ali L. **"Yirmibirinci Yüzyılsa savaşı Tartışmak: Clausewitz Yeniden"** *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt:8. Sayı:29. Bahar 2011;

Karapınar Pınar, **"Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi ve Deniz Alanlarına İlişkin Bazı Kavramlar",** *Doğal Kaynaklar ve Ekonomi Bülteni*, Sayı:20, 2015;

Keser Ulvi, **"Doğu Akdeniz'de Güvenlik ve Kıbrıs Adasının Stratejik pozisyonu",** *Atılım Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:2. Sayı:1 ;

Kutlay Mustafa, "**Doğu Akdenizde Serteleşen Rekabet : Güney Kıbrıs Rum Kesimi- Türkiye Gerginliğin Analizi**" *USAK Analiz,* No.13, 2011;

Küçükşahin Ahmet, **"Güvenlik Bağlamında, Risk ve Tehdit Kavramları Nelerdir ve Nasıl Belirlenmelidir?",** *Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Sayı:4, 2006 ;

Luft Gal -Anne Corin, ***Energy Security Challenges for the 21th Century,*** California, Praeger 2009;

Yergin Daniel Yergin, "**Ensuring Energy Security",** *Foreign Affairs,* Cilt.85, Sayı.2, April 2006 ;

Oğuzlu Tarık, **NATO Ortaklıkları ve Türkiye Barış için Ortaklık, Akdeniz Diyaloğu, İstanbul İşbirliği Girişimi**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 434, Güvenlik Çalışmaları 5, İstanbul 2013;

Öcal Mehmet, **"Türk Silahlı Kuvvetlerinin Bölgesel ve Küresel Güvenlik ve Barışa Katkısı",** *Sosyal Bilimler Enstitü Dergisi*, Cilt:1, Sayı:28, 2010 ;

Örmeci Ozan, **"Kıbrıs Müzakerelerinde Yeni Dönem: Enerji Jeopolitiği ve Akdeniz Birliği Olgusu",** *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt:7, Sayı:.3 ;

Özkan Arda, "**Kıta Sahanlığının Sınırlandırılmasında Uluslararası Uygulamalar: Sözleşmeler, İçtihat ve Doktrin",** *International Journal of Social Science Studies*, sayı 31, 2015;

Paraschos Peter E, **"Offshore Energy in the Levant Basin: Leaders, Laggars and Spoilers",** *Mediterranean Quarterly* 24:1, 2013;

Sancak Kadir , **''Güvenlik Kavramı Etrafındaki Tartışmalar ve Uluslararası Güvenliğin Dönüşümü''**, *Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:6, 2013 ;

Sandıklı Atilla, **''Jeopolitik ve Türkiye Riskler ve Fırsatlar''**, *BİLGESAM YAYINLARI,* Rapor no:27, İstanbul, 2011 ;

Sandıklı Atilla, **''Doğu Akdeniz'de Enerji Keşifleri ve Türkiye''**, *Bilge strateji,* Rapor no:59, 2013 ;

Sartori Nicolo -Lorenzo Colantoni-Irma Paceviciute, **"Energy Resources and Regional Cooperation in the East Mediteriannean"**, IAI Worrking Paper16/17, October 2016;

Sevgi Cezmi, "**Jeopolitik ve Jeostratejinin Tarihsel Gelişimi Açısından Türkiye'nin Stratejik Konumu",** *Ege Coğrafya Dergisi*, Sayı: 4, İzmir 1988 ;

Şenay Furkan-Mehmet Uğur Ekinci, **"Birleşik Kıbrıs için 'Son Şans' federal Çözüm Müzakereleri"**, *SETA Analiz*, Sayı:94 Mayıs 2014;

Şener Bülent, **''1963-1964 Kıbrıs Krizi: Türk Dış Politikası Tarihinde Askeri, Siyasal ve Hukuksal Boyutlarıyla Bir Zorlayıcı Diplomasi Uygulaması'',** *Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı*, sayı.205, Ağustos 2013;

Taşdemir Fatma **"Kıbrıs Adası açıklarında Petrol ve Doğalgaz Faaliyetleri Kapsamında Ortaya Çıkan Krizin Hukuki, Ekonomik ve Siyasi Boyutları",** Ankara strateji Enstitüsü, Rapor No: 12-03, 2012;

Ulaş Bülent, **Jeopolitik: Türkiye'nin Milli Güvenliği ve Avrupa Birliği Üyelik Süreci,** Başlık Yayınları,

Ülker Halil İbrahim Ülker-Poyraz Gürson-Mustafa Kemal Topcu-Turan Erman Erkan, **"Doğu Akdeniz Enerji Kaynaklarının Güney Kıbrıs Rum Yönetimine Ekonomisine Etkileri",** International Conferans on Euroasian Economies 2013 ;

Üstün Nazlı, "**Doğu Akdeniz 'de Enerji Politikaları ve Kıbrıs Müzakerelerine Etkisi"**, *Ekonomik araştırmalar ve Bölge Müdürlüğü Araştırma Raporu,* Ocak 2016;

Wilson Ros, **"Turks, Cypriots, and the Cyprus Problem: Hopesand Complications",** Mediterrenean Quarterly Vol.25, No.1. 2014 ;

Yaycı Cihat, **''Doğu Akdenizde Yetki Alanları Paylaşılması Sorunu Ve Türkiye'',** *Bilge Strateji*, Cilt:4, Sayı:.6, 2012 ;

Yılmaz Mutlu**, "Türkiye'nin Enerji Potansiyeli ve Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Elektrik Enerjisi Üretimi Açısından Önemi"** *Ankara Üniversitesi Çevrebilimleri Dergisi* 4(2), 2012 ;

Yüksel Dilek Yiğit, Dilek Yiğit Yüksel, **''Kıbrıs Türk Milli Mücadelesi (1914-1958)''** *ÇTTAD, VIII/18-19, (2009/Bahar-Güz) ;*

C.Süreli Yayınlar

Akademik Bakış Dergisi
Akşam Gazetesi
Aljazeera
BBC
Bilgesam Yayınları
Doğal kaynaklar ve Ekonomi Bülteni
Hürriyet Gazetesi
Milliyet Gazetesi
Sabah Gazetesi
Seta Analiz
Stratejik Araştırmalar Dergisi
Usak Analiz
Yenişafak Gazetesi

Ç.Elektronik Yayınları

"Akdeniz'deki gaz düğümünün çözümü Türkiye'den geçiyor." http://www.aksam.com.tr/guncel/akdenizdeki-gaz-dugumunun-cozumu-turkiyeden-geciyor--95786h/haber-95786(07.03.2017);

"Doğu Akdeniz gazı için ilk adım" http://www.aljazeera.com.tr/haber/dogu-akdeniz-gazi-icin-ilk-adim(07.03.2017);

"Gaza Marine Gas Field Paletsine" http://www.offshore-technology.com/projects/gaza-marine-gas-field/(07.03.2017);

"Gaza Marine Gas Field Paletsine" http://www.offshore-technology.com/projects/gaza-marine-gas-field/(07.03.2017);

"İsrail gazı ortaklarından Delek açıkladı: Türkiye'ye büyük önem veriyoruz" http://www.hurriyet.com.tr/israil-gazi-ortaklarindan-delek-acikladi-turkiyeye-buyuk-onem-801.veriyoruz-40122999(03.03.2017);

"İsrail gazı ortaklarından Delek açıkladı: Türkiye'ye büyük önem veriyoruz" http://www.hurriyet.com.tr/israil-gazi-ortaklarindan-delek-acikladi-turkiyeye-buyuk-onem-veriyoruz-40122999(13.03.2017);
"Normalleşme olursa İsrail-Türkiye Boru Hattı 2019'a yetişebilir" http://www.hurriyet.com.tr/normallesme-olursa-israil-turkiye-boru-hatti-2019a-yetisebilir-40029001(9.03.2017);
"Savaş ve Doğalgaz: İsrail Saldırısı ve Gazze Kıyısındaki Gaz Sahaları" http://medyasafak.net/haber/482/savas-ve-dogalgaz--israil-saldirisi-ve-gazze-kiyisindaki-gaz-sahalari(01.03.2017);
Çetin Selvet, "Palmer Raporu: BM Gözetiminde Hukuk İstismarı", http://sde.org.tr/tr/authordetail/palmer-raporu-bm-gozetiminde-hukuk-istismari/961 (12.03.2017);
Erdurmaz Serdar"Mavi Marmara (Palmer Raporu) Hakkında Değerlendirmeler)" www.turksam.com(12.03.2017);
http://www.haberturk.com/ekonomi/makro-ekonomi/haber/120731-gazzenin-isgal-nedeni-dogalgaz(05.03.2017);
http://www.sabah.com.tr/ekonomi/2017/04/01/israilden-flas-turkiye-aciklamasi-dogalgaz-anlasmasi-bu-yaz(12.03.2017);

Harita.4 Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Dışişlerii Bakanlığı, "Akdeniz'de Kıta Sahanlığı Sınırlandırması hakkında Basın Açıklaması" http://mfa.gov.ct.tr/tr/akdenizde-kita-sahanligi-sinirlandirmasi-anlasmasi-hakkinda-basin-aciklamasi/ (16.02.2017)
Kaynak (ECORYS 2014);

"Kıbrıs petrol içinde mi yüzüyor?" http://www.sabah.com.tr/gundem/2011/09/21/kibris-petrol-icinde-mi-yuzuyor (05.01.2017);
[1]Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Dışişlerii Bakanlığı, "Akdeniz'de Kıta Sahanlığı Sınırlandırması hakkında Basın Açıklaması" http://mfa.gov.ct.tr/tr/akdenizde-kita-sahanligi-sinirlandirmasi-anlasmasi-hakkinda-basin-aciklamasi/ (16.02.2017);

http://enerjienstitusu.com/2017/04/24/barbaros-hayreddin-pasa-sismik-gemisi-31-mayisa-kadar-petrol-ve-dogalgaz-arayacak/(22.04.2017);
http://www.milliyet.com.tr/bakan-berat-albayrak-tan-onemli-ekonomi-2431095/(17.04.2017);

http://www.mfa.gov.tr/kibrista-3-eylul-2008-tarihinde-baslayan-bm-kapsamli-muzakere-sureci-baglamindaki-son-gelismeler.tr.mfa(17.02.2017);

"Koca Piri Reis Gemisi Yola Çıktı." sahiptirhttp://www.hurriyet.com.tr/koca-piri-reis-gemisi-yola-cikti-18808969**(** (25.03.2017);

Başeren Sertaç Hami "Doğu Akdeniz'de Gerilim" www.tudav.org(03.01.2017);

Güney Kıbrıs Rum Yönetiminin Doğu Akdeniz'deki Ülkelerle Deniz yetki Alanlarını İlgilendiren İkili Anlaşmalar Yapma Gayretlerini Hk., Tc.Dışişleri Bakanlığı, http.//www.mfa.gov.tr/no_18---30-ocak-2007_(22.03.2017);
Second Licensing Round-Hydrocarbon Exploration," Kıbrıs Enerji, Ticaret, Sanayi ve Turizm;
Bakanlığı, Erişim 23 Eylül 2013, http://www.mcit.gov.cy/mcit/mcit.nsf/dmlhcarbon_en/ dmlhcarbon_en?OpenDocument(22.03.2017);

BM Deniz Hukuku Sözleşmesi, http://denizmevzuat.udhb.gov.tr/dosyam/denizhukuku.pdf(14.02.2017);
Yavuz Cankara "Doğu Akdeniz'in Artan Petropolitik Önemi ve Türkiye'nin Kuzey Kıbrıs Siyaseti" https://birimler.dpu.edu.tr/app/views/panel/ckfinder/userfiles/17/files/DERG_/47/18-35.pdf(09.01.2017);
Dr.Arvid Pardo "Father of Law of Sea Conference ", Dies at 85, In Houston, Texas, http://www.un.org/press/en/1999/19990716.SEA1619.html (22.02.2017);

Harita.3 Kaynak Kaynak: DSİ http://www.dsi.gov.tr/projeler/kktc-su-temin-projesi(10.03.2017);
http://www.mersin.gov.tr/turkiyeden-kktcye-su-temin-projesi-acilisi-yapildi(03.01.2017);

“ Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile Türkiye” http://www.mebnet.net/?q=content/kuzey-k%C4%B1br%C4%B1s-t%C3%BCrk-cumhuriyeti-ile-t%C3%BCrkiye-cumhuriyeti-aras%C4%B1nda-k%C3%BClt%C3%BCr-sanat-alan%C4%B1ndaki(07.01.2017);
http://www.dsi.gov.tr/projeler/kktc-su-temin-projesi(02.01.2017);
http://www.tccb.gov.tr/yurt-disi-ziyaretler/355/35707/kktc.html (07.03.2017) ;
http://www.hurriyet.com.tr/kktc-su-temin-projesinin-acilisi-gerceklestirildi-30333510(07.03.2017);
http://www.dsi.gov.tr/projeler/kktc-su-temin-projesi(02.01.2017);
http://www.dsi.gov.tr/haberler/2015/10/20/asrinprojesidenizgecisikktc(02.01.2017);

http://mfa.gov.ct.tr/tr/dis-politika/turkiye-cumhuriyeti-ile-iliskiler/ (10.03.2017);
Tarakçı Nejat, “ 40 Yıl Sonra Kuzey Kıbrıs Devlet mi Eyalet mi?”, http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/5251/40_yil_sonra_kuzey_kibris_devlet_mi_eyalet_mi(13.02.2017);
http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/disIliskiler/ulkeler/ulke-detay/KKTC/html-viewerulkeler?contentId=UCM%23dDocName%3AEK160437&contentTitle=T%C3%BCrkiye%20ile%20Ticaret&_afrLoop=694180777811333&_afrWindowMode=0&_afrWindowId=n11ona7c4_102#!%40%40%3F_afrWindowId%3Dn11ona7c4_102%26_afrLoop%3D694180777811333%26contentId%3DUCM%2523dDocName%253AEK160437%26contentTitle%3DT%25C3%25BCrkiye%2Bile%2BTicaret%26_afrWindowMode%3D0%26_adf.ctrl-state%3Dn11ona7c4_160(01.03.2017);

Tarakçı Mustafa, ‘‘*Kıbrıs Barış Harekatı*’’, http://docplayer.biz.tr/440125-Kibris-baris-harekati-yrd-doc-dr-mustafa-tarakci.html (01.11.2014);
http://www.bilgesam.org/incele/742/-ab-akdeniz-politikasi-ve-arap-bahari/#.WQHsWdTyjIU(20.04.2017)
Ali Satan, ‘‘Yeni İngiliz Belgeleri Işığında Kıbrıs Ve Önemi’’, S.56-57. http://www.journals.istanbul.edu.tr/iuydta/article/view/1023019206 (21.02.2017);

http://www.cnnturk.com/2009/ekonomi/dunya/01/05/rusya.ukrayna.gaz.krizi.avrupaya.sicradi/507526.0/(07.01.2017);

Karbuz Sohbet, "Natural Gas Resources in the Eastern Mediterranean: Challenges and Opportunities", http://www.iemed.org/observatori-en/arees-danalisi/arxius-adjunts/anuari/med.2012/Karbuz_en.pdf(18.01.2017);

Harita.2, Kaynak:http://www.nobleenergyinc.com/operations/eastern-mediterranean128.html(07.03.2017);

Haluk Dural, "Doğu Akdeniz Enerji Kaynakları" http://www.dunya48.com/dosya/Dogu_Akdeniz_Enerji_Kaynaklari.pdf (12.02.2017);

" The Prospect of Eastern Mediterranean gas production : an alternative energy supplier for the EU? " http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/briefing_note/join/2014/522339/EXPO-AFraneET_SP(2014)522339_EN.pdf(12.02.2017);

Muhittin Ziya Gözler, http://www.21yyte.org/tr/arastirma/enerji-ve-enerji-guvenligi-arastirmalari merkezi/2014/12/17/7927/dogu-akdenizde-paylasilamayan-kaynaklar, (01.02.2017);

http://global.britannica.com/biography/Alfred-Thayer-Mahan (15.01.2017);

http://www.serenti.org/jeostrateji-ve-turkiyenin-jeostratejik-konumu/(06.01.2017) ;

http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.57140ee6183949.527402658(01.01.2017);

http://www.21yyte.org/arastirma/milli-guvenlik-ve-dis-politika-arastirmalari merkezi/2013/08/19/7161/turk-dis-politikasinin-jeostratejik-gerekleri(01.01.2017);

Şemşek İlknur, ''Türkiye'nin Jeopolitik Önemi; Köprü mü, Kanat mı, Merkez mi?'' http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/5222/turkiye_kopru_mu_kanat_mi_merkez_mi (07.01.2017)

Aşcı Bahar, "Medeniyetler İçin Coğrafyanın Önemi ve Bereketli Hilal" http://www.21yyte.org/tr/arastirma/orta-dogu-veafrikaarastirmalarimerkezi/2013/11/04/7279/medeniyetler-icin-cografyanin-onemi-ve-bereketli-hilal (07.01.2017);

Kocakenar Mustafa, Amerikan Dış politikasında Jeopolitik Teoriler ve Pratikler, http://www.tasam.org/Files/Icerik/File/amerikan_d%C4%B1%C5%9F_politikas%C4%B1nda_jeopolitik_teoriler_ve_pratikler.pdf_bbb8f41e-d1bd-47e0-9202-38be4882d7b8.pdf(05.01.2017);

European Commission (2000), Green Paper: A European Strategy for Sustainable, Competitive and Secure Energy Supply, COM 2000 769 Final Brussels: European Commission;

Mesut Şöhret, "Enerji Güvenliği kapsamında NATO'nun Ortadoğu Politikası" www.bilgesam.org(10.04.2017);

Hasret Çomak, "Güvenliğin Yeni Boyutları, NATO ve Türkiye", www.tasam.org(12.04.2017);

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.58611253e35372.11112463(02.01.2017) ;

"Sun Tzu'dan Clausewitz'e Savaş Anlayışında Değişim" Sun Tzu'dan Clausewitz'e Savaş Anlayışında Değişim" (05.01.2017) ;

Ertürk Sinan, Harp ve Strateji-3, "Jomini'nin Penceresi" http://ankaenstitusu.com/harp-ve-strateji-3-jomininin-penceresi/ (05.01.2017);

Fettewis Christopher J., 'Sir Alfred Mackinder, Geopolitics and Policymaking in the 21st. Century') http://strategicstudiesinstitute.army.mil/pubs/parameters/Articles/00summer/fettweis.htm, (24.01.2017) ;

Doğan Nejat, "Doğu Akdeniz'de enerji stratejileri ve Bölgesel Güvenliğin Geleceği", http://www.21yyte.org/tr/arastirma/enerji-ve-enerji-guvenligi-arastirmalari-merkezi/2014/01/15/7383/dogu-akdenizde-enerji-stratejileri-ve-bolgesel-guvenligin-gelecegi(17.02.2017);

http://www.21yyte.org/tr/arastirma/enerji-ve-enerji-guvenligi-arastirmalari merkezi/2014/12/17/7927/dogu-akdenizde-paylasilamayan-kaynaklar(10.02.2017);

Katman Filiz "Levant Doğu Akdeniz ve Enerji Satrancı" https://www.google.com.tr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0ahUKEwiIhK6GtMbTAhWDuhQKHTnIC2cQFgghMAA&url=http%3A%2F%2Fkut

uphane.aydin.edu.tr%2Flibrary%2Fv1i29-30%2Flevant16-24.docx&usg=AFQjCNHC84PWlK39bj2CUvvagOGHebyHtQ (19.03.2017);
Yıldız Dursun“ Akdeniz Havzası’nda Su Sorunları ve Türkiye” http://www.imo.org.tr/yayinlar/kitap_goster.php?kodu=94#.WQLVPc5OLIU (19.03.2017);
USGS, “Assessment of Undiscovered Oil and Gas Resources of the Levant Basin Province, Eastern Mediterranean,” https://pubs.usgs.gov/fs/2010/3014/pdf/FS10-3014.pdf(15.01.2017);

Dural Haluk, “Doğu Akdeniz Enerji Kaynakları”, http://www.dunya48.com/dosya/Dogu_Akdeniz_Enerji_Kaynaklari.pdf(18.01.2017);
“petrol”, http://www.enerji.gov.tr/tr-TR/Sayfalar/Petrol(10.01.2017);

USGS, “Levant Basin Province” https://pubs.usgs.gov/fs/2010/3014/pdf/FS10-3014.pdf(21.01.2017);
USGS, “Assessment of Undiscovered Oil and Gas Resources of the Nile Delta Basin Province, Eastern Mediterranean,” Fact Sheet 2010-3027, Mart 2010 https://pubs.usgs.gov/fs/2010/3027/(21.01.2017);

T.C. Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı Resmi İnternet Sayfası, http://www.ubak.gov.tr/BLSM_WIYS/UBAK/tr/Ana_Plan_Stratejisi/3Rapor/20100518_171220_204_1_64.pdf(11.02.2017);

Sertaç Hami Başeren, “Doğu Akdeniz’de Gerilim” http://www.tudav.org/index.php/tr/muenhas-r-ekonomik-boelge/231-dogu-akdeniz-serhat-h-baseren (03.01.2017);

Özer Balkaş “İtalyan Eni’nin Zohr Doğal Gaz Keşfi: Mısır’ın Derin Sularında Akdeniz’in En büyük Doğal Gaz Sahası” https://tr.linkedin.com/pulse/italyan-eninin-zohr-do%C4%9Fal-gaz-ke%C5%9Ffi-misirin-derin-sularinda-balkas(04.03.2017);
“Mısır’da devasa doğal gaz sahası keşfi” http://www.bbc.com/turkce/ekonomi/2015/08/150830_misir_kesif(04.03.2017);

https://www.eni.com/enipedia/en_IT/international-presence/africa(/enis-activities-in-egypt.page(05.03.2017);

“mısır’daki Zohr gaz sahasının yüzde 30’unu Rosneft aldı” http://www.enerjigunlugu.net/icerik/20894/rosneft-eninin-misir-zohr-sahasindan-hisse-aldi.html(07.03.2017);

Tarakçı Nejat “ Mesele Mısır ve Suriye Değil: Doğu Akdeniz”, Nejat Tarakçı“ Mesele Mısır ve Suriye Değil: Doğu Akdeniz”, www.tasam.org(01.03.2017);
http://www.haaretz.com/u-s-backs-lebanon-on-maritime-border-dispute-with-israel-1.372377(01.03.2017);
“Syria sign offshoreoil and gas exploration with Russian firm” https://www.rt.com/business/syria-oil-gas-russia-795/(04.03.2017);
“petrol”, http://www.enerji.gov.tr/tr-TR/Sayfalar/Petrol(12.04.2017);

http://www.sabah.com.tr/galeri/turkiye/barbaros-hayrettin-pasa-gemisi/2(29.03.2017);

“Rusya Suriye Kıyılarında Petrol Arayacak” http://energyworld.com.tr/rusya-suriye-kiyilarinda-petrol-arayacak.html, http://enerjienstitusu.com/2016/04/14/rusya-suriye-kiyilarinda-petrol-arayacak/(09.03.2017);

http://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-enerji-stratejisi.tr.mfa(18.04.2017);

http://sp.enerji.gov.tr/sp-2015-2019.html(20.03.2017);

(http://www.mfa.gov.tr/data/DISPOLITIKA/EnerjiPolitikasi/T%FCrkiye'nin%20Enerji%20Stratejisi%20(Ocak%202009).pdf)(12.03.2017);

http://www.mfa.gov.tr/data/DISPOLITIKA/EnerjiPolitikasi/T%FCrkiye'nin%20Enerji%20Stratejisi%20(Ocak%202009).pdf(12.03.2017);

Türkiye’nin Enerji Stratejisi” http://www.mfa.gov.tr/data/DISPOLITIKA/EnerjiPolitikasi/T%FCrkiye'nin%20Enerji%20Stratejisi%20(Ocak%202009).pdf(13.03.2017);

“Enerji Güvenliği ve Türkiye” Paneli , Yayınlayan: Durmuş Dündar, Müge İşeri, Necdet Pamir, İstanbul Kültür Üniversitesi, 2010;

"Uluslararası boru Hatları ve Boru Hattı Projeleri" http://www.enerji.gov.tr/tr-TR/Sayfalar/Dogal-Gaz-Boru-Hatlari-ve-Projeleri(15.04.2017);

Enerji ve tabi kaynaklar bakanlığı, Enerji Arz ve Güvenliği 2013a, s.63-65 http://www.enerji.gov.tr/tr-TR/Anasayfa(15.04.2015);

Gary Lakes " Lübnan: Bir Hidrokarbon Sektörü Oluşturmaya Yönelik Çabalar", Kıbrıs Hidrokarbonları ve Bölgesel Servet Dağılımı;

http://www.haaretz.com/u-s-backs-lebanon-on-maritime-border-dispute-with-israel-1.372377(03.03.2017);

"Syria sing oil exploration deal with Dove Energy and DNO" http://www.gasandoil.com/news/2004/12/cnm45166(04.03.2017);
http://www.enerjigunlugu.net/icerik/21230/lubnan-dogu-akdeniz-sahasina-donuyor.html(03.03.2017);

"Türkiye: Mülteci Krizi Ocak 2017" http://ec.europa.eu/echo/files/aid/countries/factsheets/turkey_syrian_crisis_tr.pdf(8.04.2017);
http://www.iha.com.tr/ankara-haberleri/bakan-soylu-turkiyede-bugun-gocmen-ve-multeci-olarak-bulunan-insan-sayisi-3-milyon-551-bin-78-kisidir-ankara-1623111/(08.04.2017);